

**Wojewódzka i Miejska
Biblioteka Publiczna
im. C. Norwida
w Zielonej Górze**

**Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze
Zeszyt 4**

Jarosław Kuczer

Archiwum Herminy von Reuss

**Korespondencja rodzin
Reuss, Schönaich-Carolath, Hohenzollern
oraz Prittwitz und Gaffron
w zbiorach WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze**

Zielona Góra 2009

Jarosław Kuczer

**Archiwum
Herminy von Reuss**

**Korespondencja rodzin
Reuss, Schönaich-Carolath, Hohenzollern
oraz Prittwitz und Gaffron
w zbiorach WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze**

Zielona Góra 2009

Portret Herminy von Reuss

Dziadkom dedykuje

Recenzja naukowa
dr hab. Zbigniew Bujkiewicz

Zdjęcia:
fot. na s. 2 i 119 ze zbiorów Haliny Bohuty-Stapel,
pozostałe ze zbiorów WiMBP w Zielonej Górze

Korekta:
Ewa Mielczarek, Joanna Wawryk

© Copyright by Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna
im. Cypriana Norwida, Zielona Góra 2009

Wydano przy pomocy finansowej
Urzędu Miasta w Zielonej Górze

Wydawca
Pro Libris
– Wydawnictwo Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej
im. Cypriana Norwida
al. Wojska Polskiego 9, 65–077 Zielona Góra

Skład komputerowy
Firma Reklamowa GRAF MEDIA, tel. 068 451 72 78

Druk i oprawa
Drukarnia FILIP

ISBN 978-83-88336-74-4

Spis treści

Wstęp	7
Dzieje rodu Reuss	10
Hermína (1887-1947)	13
Charakterystyka zbioru „Archiwum Hermíny von Reuss”	18
Teczka 1, Listy rodziny von Schönaich-Carolath z lat 1825-1917	19
Teczka 2, Listy Jana Jerzego von Schönaich-Carolath do Hermíny, cz. 1, lata 1908-1916	19
Teczka 3, Listy Jana Jerzego von Schönaich-Carolath do Hermíny, cz. 2, rok 1917	20
Teczka 4, Listy Jana Jerzego von Schönaich-Carolath do Hermíny, cz. 3, lata 1918-1919	21
Teczka 5, Korespondencja oficjalna Hermíny von Reuss (Hohenzollern), cz. 1, do 1938 r.	22
Teczka 6, Korespondencja oficjalna Hermíny von Reuss, cz. 2, 1939 r.	22
Teczka 7, Korespondencja oficjalna Hermíny von Reuss, cz. 3, styczeń – wrzesień 1940 r.	23
Teczka 8, Korespondencja oficjalna Hermíny von Reuss, cz. 4, październik 1940 r.	24
Teczka 9, Korespondencja oficjalna Hermíny von Reuss, cz. 5, 1941 r.	24
Teczka 10, Korespondencja oficjalna Hermíny von Reuss, cz. 6, styczeń 1942	25
Teczka 11, Korespondencja oficjalna Hermíny von Reuss, cz. 7, luty 1942 – lipiec 1944	26
Teczka 12, Korespondencja prywatna Hermíny von Reuss, lata 1912-1946	26
Teczka 13, Korespondencja Hermíny von Reuss, varia	27
Teczka 14, Listy i kopie listów Hermíny von Reuss, lata 1922-1942	28
Teczka 15, Korespondencja Franciszka Józefa i Henrietty von Hohenzollern	29
Teczka 16, Korespondencja Henrietty von Hohenzollern z d. Schönaich-Carolath	29
Teczka 17, Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron, cz. 1, lata 1937-1940	30
Teczka 18, Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron, cz. 2, rok 1941	30
Teczka 19, Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron, cz. 3, styczeń – czerwiec 1942	31
Teczka 20, Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron, cz. 4, lipiec – grudzień 1942	31

Teczka 21, Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron, cz. 5, listy po 1943 r.	32
Teczka 22, Fundacja Kaiserdank, ekslibrisy, fotokopie, zdjęcia rodziny i posiadłości, mapy	32
Teczka 23, Varia (tematyczne)	33
Teczka 24, Varia (datowane)	33
Teczka 25 (a, b, c), Varia (bez dat)	34
Źródło	35
Teczka 1	35
Teczka 2	38
Teczka 3	41
Teczka 4	44
Teczka 5	48
Teczka 6	51
Teczka 7	53
Teczka 8	56
Teczka 9	60
Teczka 10	62
Teczka 11	69
Teczka 12	73
Teczka 13	77
Teczka 14	80
Teczka 15	82
Teczka 16	84
Teczka 17	87
Teczka 18	89
Teczka 19	93
Teczka 20	96
Teczka 21	99
Teczka 22	102
Teczka 23	103
Teczka 24	103
Teczka 25	106
Aneks: wybrane tłumaczenia opracowanego materiału	109
Bibliografia	120

Wstęp

Materiały przechowywane w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Zielonej Górze pod nazwą „Archiwum Herminy von Reuss”, stanowią część rozproszonego po 1945 r. archiwum rodziny von Schönaich-Carolath oraz osobistego archiwum Herminy von Reuss. Odnalezione w 1971 r. przez Grzegorza Chmielewskiego, ówczesnego dyrektora biblioteki, zostały następnie zakupione od właściciela prywatnego i zabezpieczone w magazynach instytucji¹. Pierwsze próby systematyzacji przeprowadził w latach 70. Jan Szczaniecki, historyk i pracownik WiMBP w Zielonej Górze. Ponieważ jednak pozostawiły one całość materiału bez jasno określonej osi chronologicznej, z jedynie częściowo doprecyzowanym podziałem tematycznym, postanowiono przeprowadzić kompleksową reorganizację przechowywania zbioru, tak by mógł on być następnie w czytelnej formie udostępnianym ogółowi osób zainteresowanych tematem.

Zasób zielonogórskiego „Archiwum Herminy von Reuss” obejmuje głównie korespondencję rodzin współcześnie powiązanych z jego właścicielką: Schönaichów właśnie, Hohenzollernów i Prittwitzów und Gaffronów, z okresu od końca XIX w. do końca II wojny światowej.

Na całość składają się grupy listów i materiałów różnych: prasy, wywiadów, zdjęć, etc. przez ponad stulecie gromadzonych w Zaborze. Archiwum rodu cieszyło się niegdyś znacznie dłuższą proveniencją i zawartością, jednak wydarzenia lat 1944-45 i grabież szlacheckich majątków niemieckich na Śląsku doprowadziła do zniszczenia lub zaginięcia większości tego typu zbiorów.

W archiwum w pierwszym rzędzie przechowywano dokumenty i odpisy akt rodziny hrabiów von Schönaich, książąt von Carolath². Przejęli oni majątek Zabór w 1783 r. wraz z całością gromadzonych tam materiałów od czasów kiedy jego właścicielami byli Tschammerowie, Dünnewaldowie³ i Coselowie. Częściowo zachowane są dziś przechowywane w Archiwum Państwowym w Zielonej Górze⁴.

1 O poszukiwaniach i ostatecznym odnalezieniu części archiwum, na podstawie którego powstało niniejsze opracowanie: G. Chmielewski, *Biblioteka i archiwum Herminy von Reiss*, „Pro Libris”, 16: 2006, s. 112-113.

2 Na temat rodziny von Schönaich: W. Barth, *Die Familie von Schönaich und die Reformation*, Beuthen 1891; idem, *Hans Carl Fürst Carolath-Beuthen, Reichsgraf von Schönaich etc. Ein Beitrag zur Geschichte des Fürstenhauses Carolath auf Grund der fürstlich Carolather Archivacten*, Beuthen 1883; C.D. Klopsch, *Geschichte des Geschlechts von Schönaich*, t. 3, Glogau 1853.

3 Por.: J. Kuczer, *Od glorii do upadku. Osadnictwo szlachty tytułarnej na Śląsku po wojnie trzydziestoletniej na przykładzie rodziny hrabiów von Dünnewald*, „Studia Śląskie”, 68: 2009, s. 93-116.

4 APZG, Majątek Zabór.

Hermina von Reuss nigdy nie była właścicielem zupełnym Zaboru, w związku z faktem, że majątek dziedziczyły po ojcu jej dzieci. Posiadłość przejęła w swoje ręce w 1920 r. po śmierci męża Jana Jerzego. Pierwszym dziedzicem, w którego imieniu zarządzała Zaborem do momentu osiągnięcia jego pełnoletniości, był syn Jan Jerzy (Hans Georg, zwany Hanorgiem). Był on zarazem najstarszym dzieckiem pary książęcej.

Historia i związki Herminy von Reuss ze Śląskiem, Zieloną Górą, a w szczególności z dużym i dobrze utrzymanym majątkiem Zabór, doczekały się już nie tylko prac o charakterze monograficznym, ale również interesujących artykułów przyczynkarskich. Najpełniejszym, choć najmłodszym opracowaniem, pozostaje wydana w 2007 r. praca autorstwa Friedhilda den Tooma i Svena Michaela Kleina, pt. *Hermine – die zweite Gemahlin von Wilhelm II.* Autorzy skoncentrowali się w pracy nie tylko na materiale faktograficznym, ale poddali analizie warstwę socjopsychologiczną życia Herminy. Praca ta oparta została w dużej mierze na materiale epistolarnym, pochodzącym z rozproszonych zasobów rodzinnych. Przytaczane w niej wątki są nie tylko atrakcyjne dla czytelnika, ale przede wszystkim pomagają zrekonstruować problem mentalności środowiska w jakim funkcjonowała „druga żona Wilhelma”, a w końcu oglądu świata jej samej⁵.

Charakter obszernego wspomnienia opartego na relacjach Herminy – która zresztą poprzedziła całość wstępem – stanowi publikacja Paula Lindenberg⁶. Materiał uzupełniony został ilustracjami z życia prywatnego cesarza Wilhelma II i dotyczy właśnie jego osoby. W Archiwum Herminy von Reuss możemy znaleźć listy dotyczące publikacji tejże pracy i korespondencji pomiędzy autorem a cesarzową. Podobnie jest z nieco apologetyczną w tonie pracą autorstwa samej Herminy *Der Kaiser und ich*⁷. W 1928 r. Hermina pod noszonym wówczas nazwiskiem Hohenzollern, wydała autobiografię. Najpierw ukazała się w Nowym Jorku, a następnie w Londynie pod tytułem *Days In Doorn*. Odsłania ona w sposób wyważony szereg elementów życia pary, a w szczególności pełen troski i ciepła stosunek do cesarza. Obie pozycje pozostają do pewnego stopnia zbieżne treścią, choć zbieżność ta kończy się oczywiście na dacie 1928 r.⁸

W odniesieniu do małżonków Herminy, osób Jana Jerzego von Schönaich-Carolath, jak i Wilhelma II von Hohenzollern obraz wypełniają

5 F. den Toom, S.M. Klein, *Hermine – die zweite Gemahlin von Wilhelm II*, Greiz 2007.

6 P. Lindenberg, *Wir denken seiner. Zum 75. Geburtstage des Kaisers*, Berlin (po 1941); Pozostaje on również autorem pracy traktującej o pierwszej żonie Wilhelma II, cesarzowej Augustie Wiktorii: P. Lindenberg, *Kaiserin Auguste Viktoria. Ein deutsches Volksbuch*, Berlin 1933.

7 H. von Hohenzollern, *Der Kaiser und ich. Mein Leben mit Kaiser Wilhelm II im Exil*, Göttingen 2008.

8 Idem, *Days in Doorn*. London 1928.

9 W. Herzog, *Prinz Heinrich von Schoenaich-Carolath. Realist und Visionär*, Hamburg 1999.

10 W. Gutsche, *Ein Kaiser im Exil. Der letzte deutsche Kaiser Wilhelm II. in Holland. Eine kritische Biographie*, Marburg 1991.

głównie publikacje Wenera Herzoga⁹, Willibalda Gutsche¹⁰, Kurta von Reibnitza¹¹.

Tematyka niniejszego opracowania była ponadto poruszana przez takich historyków regionalistów zielonogórskich jak Jerzy Majchrzak czy Grzegorz Chmielewski. O ile pierwszy śledził dzieje rodu i samej cesarzowej, to drugi szczególnym zainteresowaniem darzył odnaleziony przez siebie zbiór korespondencji, gromadzony niegdyś przez cesarzową Herminę von Hohenzollern¹².

Uzupełnieniem niniejszego wydawnictwa powinna stać się w przyszłości bliźniacza publikacja, podobnego w swym charakterze materiału przechowywanego w Archiwum Państwowym w Starym Kisielinie¹³.

W odniesieniu do przeszłości rodziny Reuss obrazu dopełniają częściowo materiały archiwalne zgromadzone w Archiwum Szlacheckim Austriackiego Archiwum Państwowego¹⁴ oraz publikacja Bertholda Schmidta *Die Reussen...*¹⁵

11 K. v. Reibnitz, *Wilhelm II. und Hermine. Geschichte und Kritik von Doorn*, Dresden 1929.

12 J.P. Majchrzak, *Hermine von Reuss (1887-1947)*, [w:] *Znani zielonogórzanie*, red. H. Szczegóła, Zielona Góra 1999, s. 129-137; idem, *Na peryferiach historii*, Żagań 2005, s. 58-66; G. Chmielewski, *Biblioteka i archiwum Herminy von Reuss...*, s. 111-116.

13 Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej: APZG), Archiwum Herminy von Reuss, 1813-1844.

14 Österreichisches Staatsarchiv Wien (dalej: ÖS), Allgemeines Verwaltungsarchiv (dalej: AVA), Adelsarchiv (dalej: AA), dokumenty Plauen oraz Reuss.

15 B. Schmidt, *Die Reussen. Genealogie des Gesamthauses Reuss Älterer und Jüngerer Linie sowie der ausgestorbenen Vogtslinien zu Weida, Gera und Plauen und der Burggrafen von Meissen aus dem Hause Plauen*, Schleiz 1903.

Dzieje rodu Reuss

Historia rodziny Reuss sięga swymi korzeniami XII wieku. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1122 r. i dotyczą terenów wschodniej Turynii i zachodniej Saksonii. W dokumencie stanowiącym o wyświęceniu kościoła św. Jana w Plauen, jako świadek widnieje niejaki Erkenbertus de Withaa (von Weida), ministeriał¹⁶ i wójt, pozostający poddanym biskupa naumburskiego. Rodowa legenda mówiła o wojnach, jakie miał stoczyć u boku cesarza Fryderyka Barbarossy przeciw królowi angielskiemu Ryszardowi Lwie Serce w 1180 r. W przyszłości jako przodkowie rodu wymieniani byli Henryk Bogaty (1196), od którego imię mieli brać późniejsi dynaści, czy Henryk I (koniec XII w.) i Henryk II (1301-1358), żyjący dwa stulecia później¹⁷.

Z czasem nazwisko rodu ulegało zmianom i w XIV w. brzmiało Reuss von Plauen, co wiązało się z wybraniem na siedzibę rodu około 1306 r. zamku w Reuss. Wójtowie Reuss posiadali wszystkie uprawnienia, tak sądownicze, jak i ekonomiczne nad podległymi im terenami potwierdzone przez cesarza Ludwika Bawarskiego w 1329 r. specjalną złotą bullą, która do dziś przechowywana jest w Greiz. W tym okresie Reussowie uzyskali największy w historii swego rodu majątek, który utracili w znacznej mierze na rzecz swych sąsiadów, królów czeskich, burgrabiów norymberskich, saksońskiego domu Wettinów, czy margrabiów miśnieńskich.

W 1535 r. Henryk XIV Starszy (1500-1572) przyjął wyznanie luterzańskie, co w obliczu toczzonej w latach 1546-47 wojny szmalkaldzkiej stanów ewangelickich z cesarzem przyniosło kolejne załamanie pozycji rodu. W jej wyniku Reussom odebrano większość dóbr, które oddano kuzynom ze starszej linii Plauen, burgrafom Miśni, pozostawiając rodzinie niewielkie władztwo Oberkranichfeld na południe od Weimaru. Dopiero w 1562 r. mieli odzyskać Greiz za wstawiennictwem grupy książąt niemieckich¹⁸.

Na 26 sierpnia 1673 r. datowany jest dokument podniesienia rodziny von Reuss do stanu hrabiowskiego Rzeszy, a więc najwyższego z całej struktury

16 Ministeriałowie byli ludnością służebną względem cesarza lub książąt Rzeszy, biskupów, czasem mniejszych władców. Byli głównie urzędnikami dworu i zarządcami dóbr królewskich. W późnym średniowieczu ministeriałowie stali się samodzielnym stanem i powoli uzyskiwali wolność przechodząc do grupy rycerstwa. Jeśli wśród rycerstwa wyższego spotkać można szlachtę dynastyczną, to ministeriałowie byli ludnością ubogą, szukającą w księstwie głogowskim źródeł utrzymania: T. Jurek, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV w.*, Poznań 1996, s. 20-35; W. Hechberger, *Adel, Ministerialität und Rittertum im Mittelalter*, München 2004, s. 7, 11, 32-40; *Meyers Konversations-Lexikon. Ein Nachschlagewerk des allgemeinen Wissens*, t. 1, Leipzig-Wien 1895, s. 118; M. Cetwiński, *Rycerstwo śląskie do końca XIII w.*, t. 1, Wrocław 1980, s. 25-26; O genezie tej warstwy i ich stosunku do zwierzchności patrz: R. Barber, *Rycerze i rycerskość*, Warszawa 2000, s. 31-32 i 52.

17 F. den Toom, S.M. Klein, op. cit., s. 12-13.

18 Ibidem, s. 14-15.

tytułów „hrabiego”¹⁹. Co ciekawe, dokument mówi wyraźnie o „Bestetigung und Erneuerung”, a więc zatwierdzeniu i odnowieniu tytułu, co sugeruje, że rodzina mogła się nim posługiwać już wcześniej, zwłaszcza w okresie późnego średniowiecza, jako władcy Greiz²⁰. Dawało im to również zwyczajowy, prestiżowy tytuł *Hoch und Wohlgeboren*. Nadanie tytułu miało miejsce w okresie wzmożonej aktywności kancelarii cesarskiej Leopolda I w Wiedniu na tym polu i było wyrazem ogólnej tendencji tworzenia wiernej Habsburgom arystokracji państw dziedzicznych²¹. Tym samym z pewnością w drugiej połowie XVII w. Reussowie byli nie tylko silnie związani z władzą państwa i jego polityką, ale przede wszystkim w pełni wrócili do łask dynastii panującej. Z kolei tytuł księcia Rzeszy (*Reichsfürstenwürde*) uzyskał pierwszy radca cesarski, Henryk XI (1772-1800) w dniu 12 maja 1778 r.²² Zarówno pierwszemu nadaniu, jak i drugiemu towarzyszył przywilej *de non usu*, zwalniający rodzinę od obowiązku przestrzegania zasady nieparania się zajęciami niegodnymi stanu pod groźbą utraty szlachectwa – jak to miało miejsce w stosunku do szlachty zwykłej. Przywilej ten umożliwiał więc na przykład prowadzenie działalności handlowej Reussów.

O 1694 r. i ustalenia zasady „Porządku Primogenitalnego”, czyli dziedziczenia przez najstarszego dziedzica w linii prostej, majątek nie ulegał już podziałom, jak to miało miejsce wcześniej, gdy dokonywano nadziałów często w ramach jednej linii. Powodowało to wówczas zmniejszanie się potencjału dóbr i „rozkrajanie” jego terytorium na długie lata. Na domiar tego z chwilą uzyskania tytułu książąt w 1778 r. z rąk cesarza Józefa II nowe księstwo przeszło we władanie starszej linii rodu von Reuss. Młodsza linia tytuł książęcy uzyskała w 1790 i udało się to Henrykowi V Reuss von Plauen, choć dopiero Henryk opisany w dokumencie jako XXXXII uzyskał jego dziedziczenie²³. W 1806 księstwa rodziny von Reuss uzyskały status samodzielnych państw, co było związane ze złożeniem przez Habsburgów korony Świętego Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego w obliczu klęski w wojnie z Napoleonem, a co za tym szło z rozwiązaniem stosunku lennego książąt Rzeszy ze zlikwidowaną władzą senioralną. Nie oznaczało to jednak pełnej suwerenności, gdyż pod protektorem francuskim powstał tzw.

19 Gradacja tytułów była następująca: hrabiowie (*Grafen*), starsi hrabiowie (*ältere Grafen*), hrabiowie Rzeszy (*Reichsgrafen*). O strukturze stanu szlacheckiego: W. Strzyżewski, *Herby i tytuły. Pieczęć szlachecka w księstwie głogowskim (XVI-XVIII wiek)*, Zielona Góra 2009, s. 32-47; J. Kuczer, *Szlachta w życiu społeczno-gospodarczym księstwa głogowskiego w epoce habsburskiej (1526-1740)*, Zielona Góra 2007, s. 71-79, M. Konopnicka, *Między habsburskim dziedzictwem a pruską rzeczywistością – praktyka nadawania tytułu baronowskiego na Śląsku po 1740 r.*, [w:] *Młodsza Europa od średniowiecza do współczesności*, red. J. Jurkiewicz, R. M. Józefiak, W. Strzyżewski, Zielona Góra 2008, s. 287-301.

20 ÖS, AVA, AA, Reuß 1673, s. 1-11.

21 J. Kuczer, *Szlachta w życiu społeczno-gospodarczym księstwa głogowskiego...*, s. 116-128; idem, *Obsada urzędów starościńskich w dziedzicznych księstwach śląskich w obliczu absolutyzmu cesarskiego (1629-1741)*, [w:] *Młodsza Europa...*, s. 273-286.

22 ÖS, AVA, AA, Reuß 1778, s. 1-5.

23 ÖS, AVA, AA, Reuß von Plauen, 1790, s. 1-4; Reuß von Plauen, 1806, s. 1-5.

Związek Reński²⁴, a po jego rozwiązaniu w 1815 r. mocą postanowień Kongresu Wersalskiego Związek Niemiecki pod egidą restytuowanej Rzeszy Niemieckiej²⁵.

W sensie politycznym Henryk XXII zaliczany był do opozycjonistów, którzy najpierw wystąpili w 1866 r. przeciw królowi Prus, a następnie – po utworzeniu w 1871 r. Cesarstwa – do przeciwników polityki Otto von Bismarcka (1815-1898). Efektem mogła być izolacja polityczna, a nawet społeczna rodziny.

²⁴ <http://www.documentarchiv.de/nzjh/1806/rheinbundsakte.html>, 02.07.2009.

²⁵ J. Angelow, *Der Deutsche Bund*, Darmstadt 2003, s. 7-30.

Hermina (1887-1947)

Przyszła tytułarna cesarzowa Niemiec pochodziła ze sławnego w Niemczech, a szczególnie w Turyngii, rodu von Reuss. Była ponadto reprezentantką jej starszej linii. Urodziła się 17 grudnia 1887 roku w Greiz, stolicy księstwa Reuss. Jej narodziny zostały uczczone w sposób szczególnie uroczysty, zwłaszcza że ojciec, Henryk XXII (1846-1902) i księżna Ida (1852-1891), rodzice czterech córek, spodziewali się syna, który mógłby zapobiec przejęciu majątku przez młodszą linię rodziny. Po całej Europie, a dokładnie do 67 dworów rozesłana została też korespondencja dotycząca jej narodzin²⁶. Księżna matka zmarła, gdy córka miała trzy lata, w związku z czym wychowywała się u księżnej Luizy badeńskiej.

Hermina odebrała staranne wykształcenie, do którego należała biegła znajomość języków obcych – francuskiego i angielskiego, widoczna na przykładzie późniejszej korespondencji. Ojciec sam wybierał nauczycieli dla swych pięciu córek: Emmy, Marii, Karoliny, Herminy i Idy. W mieście-stolicy niewielkiego księstwa, którego główną inicjatywą ekonomiczną pozostawał handel tekstylny, dziewczynki z czasem straciły możliwość szerszego rozwoju, zwłaszcza że Henryk zaczął przywiązywać większą wagę do ich uczestnictwa w oficjalnych uroczystościach i świętach religijnych. Jednak wyrażane ściśle przestrzegana etykietą wizyty na dworze „urzędników, duchownych, oficerów, studentów, czy przedsiębiorców” zaowocowały po latach licznymi znajomościami. Poza samą rezydencją w Greiz Hermina spędzała dużo czasu w pałacyku myśliwskim „Ida”, gdzie ojciec wyprawiał częste polowania. Jednak świat dziewczynek nie ograniczał się wyłącznie do księstwa. Przykładowo, w 1897 r. wspólnie wyruszyły w podróż, podczas której udały się do emporii handlowej, Lipska, nad Morze Bałtyckie, gdzie poznały przyszłą królową Danii, Aleksandrę²⁷.

Po śmierci ojca²⁸ 19 kwietnia 1902 r. dzieci wychowywały się następnie głównie u babki w Bückeburgu w księstwie Schaumburg-Lippe. Jeszcze tego samego roku czternastoletnia Hermina pojawiła się w majątku wuja Henryka XXVII, właściciela Trzebiechowa pod Sulechowem. Później życie wiodło ją przez Weimar, wytworny zamek siostry, odwiedziła Lipsk, Berlin, Poczdam, Hamburg, Bremę, Lubekę, Wrocław, Kolonię, Monachium, Nordlingen, Norymbergę, Gdańsk i Malbork. W Poznaniu zwiedziła nowy zamek Wilhelma II. Dwukrotnie, w latach 1906 i 1908, była gościem rodziny Wagnerów

26 F. den Toom, S.M. Klein, op. cit., s. 7-10.

27 Ibidem, s. 17-20.

28 W 1913 r. wystąpiła z inicjatywą upamiętnienia postaci ojca przez wystawienie pomnika na wzgórzu Idy (*Idahöhe*) w Greizu: ibidem, s. 16.

w Bayreuth. Tutaj miała zostać wprowadzona w najwyższe sfery związane z życiem kulturalnym Niemiec.

Prawdopodobnie po raz pierwszy poznała starszego od siebie o piętnaście lat, trzydziestodwuletniego dowódcę regimentu dragonów Jana Jerzego Ludwika Ferdynanda Augusta von Schönaich-Carolath, pana na majoracie Siedlisko i podzielonogórskim Zaborze, podczas ślubu swojej siostry Karoliny 30 kwietnia 1903 r. Zostali wówczas posadzeni przy jednym stole. Księżę oświadczył się Herminie jeszcze tego samego roku, a po dwóch latach oboje wstąpili w związek małżeński (7 stycznia 1907). Prestiż uroczystości zaślubin i domu Schönaich-Carolath podniósł fakt, że swoją osobą uświetnił je cesarz Wilhelm II, a niedługo potem Hermina została przedstawiona cesarzowej Auguście Wiktorii.

Jan Jerzy był wysoko wykształconym człowiekiem. Studia odbył w Berlinie i Wrocławiu na kierunku prawniczym i możliwe, że rolniczym. Obyty w świecie, posiadający znajomości doszedł do stanowisk i funkcji posła Pruskiej Izby Wyższej i Krajowego Parlamentu Śląskiego. Od 1908 r. był prezesem Śląskiej Izby Rolniczej²⁹. Silny związek uczuciowy obojga potwierdza zawartość listów pisanych przez niego z frontu rumuńskiego w latach I wojny światowej, na co nie zwracali uwagi dotychczasowi biografowie³⁰. Małżeństwo owo zaowocowało pięciorgiem dzieci. Pierwszy na świat przyszedł Jan Jerzy (1907-1943), a w kolejnych latach Jerzy Wilhelm (1909-1927), Hermina Karolina (ur. 1910), Ferdynand (1913-1973) oraz Henrietta Hermina Wanda Ida (1918-1972). Prawdopodobnie wskutek nabytej podczas działań wojennych gruźlicy, małżonek Jan zmarł w 1920. Dzieci po kolei obejmowały odziedziczone po ojcu majoraty: Siedlisko, Gębice i Młynicę³¹.

Trudno dziś jednoznacznie stwierdzić, na ile uwagi Herminy dotyczące jej wczesnego zainteresowania osobą Wilhelma II pozostawały prawdziwe

29 J. Majchrzak, op. cit., s. 131-132.

30 Z dokumentów wynika, iż Jan Jerzy został wcielony do armii w stopniu porucznika i walczył na froncie wschodnim, w Rumunii, skąd pochodzi większość listów (miasta: Bukareszt, Krajowa): AHR, teczka 2-4; Por. też: J.P. Majchrzak, op. cit., s. 129-137.

31 Majoraty zbudowane były o prawną literę tzw. fideikomisu. Fideicomis (*fidei commissum* – 'oddane w wierne ręce'), powszechny w Niemczech od XVII w., był rozwiązaniem prawnym, podług którego własność ziemską stawała się niepodzielna i pozostawała w rekach jednej tylko rodziny, bez możliwości partykularnego rozporządzenia nią przez aktualnych spadkobierców. Jej dziedziczenie możliwe było tylko w ramach jednego domu, czy linii danej rodziny, a sposób, w jaki się to odbywało, mógł być ustalony przez samego fundatora. Zmiana statusu wymagała potwierdzenia cesarskiego: W. Seelmann, O. Klässel, *Das Recht der Familienfideikomisse und anderen Familiengüter*, Berlin 1920; J.H. Zedler, *Grosses vollständiges Universal Lexicon Aller Wissenschaften und Künste...*, t. 9, Halle-Leipzig 1735; *Grosses vollständiges Universal Lexicon Aller Wissenschaften und Künste...*, t. 9, s. 818-819; *Der Große Brockhaus, Handbuch des Wissens in Zwanzig Bänden*, t. 6, Leipzig 1930, s. 218; Dobra majoratu Siedlisko istniejącego od 1601 r. po raz pierwszy wyszczególnione zostały w 1671 r., a dokładniej w 1681 r. w spisie dóbr ziemskich księstwa głogowskiego: *Spisy dóbr ziemskich księstwa głogowskiego 1671-1727*, oprac. J. Kuczer, W. Strzyżewski, Warszawa 2007, s. 58-105.

w roku 1928, czyli z chwilą opublikowania jej pamiętników *Days in Doorn*. Podała w nich jednak, że jego postać już w okresie młodzieńczym stanowiła dla niej egzemplifikację władcy³². Słuszna w tym miejscu wydaje się być uwaga F. den Tooma, że o ile Hermina mogła pozostawać pod urokiem cesarza, o tyle jej ojciec o mały włos nie stracił w 1866 r. księstwa, gdy wraz z innymi księstwami wypowiedział wojnę królowi Prus³³.

Po raz pierwszy spotkanie obojga miało miejsce w 1903, rok po śmierci ojca Herminy podczas uroczystości weselnych siostry Karoliny z księciem Wilhelmem Ernstem von Sachsen-Weimar. Hermina von Schönaich-Carolath wyszła za mąż za starszego od siebie o 30 lat Wilhelma II von Hohenzollerna w 1922, rok po śmierci jego pierwszej żony Augusty Wiktorii. Wówczas Hermina opuściła Śląsk, by powrócić tu dopiero w czerwcu 1941 r., po śmierci Wilhelma II, który od abdykacji w 1918 r. przebywał na wygnaniu w Holandii, w pałacu Doorn, w prowincji Utrecht. Jedną z konsekwencji ślubu było dożywotnie nadanie Herminie tytułu „cesarzowej”, który to był wyłącznie formułą respektowaną w kategoriach etykiety. Podobnie zresztą, jak stosowanie przez osoby korespondujące z małżeństwem określenia *Eure Majestät*, nie mające już przełożenia w realnej inicjatywie społecznej czy prerogatywach politycznych obojga tak charakterystycznych dla władców epoki nowożytnej. Wprowadzenie do obowiązującego protokołu zapisu o niezbywalności praw do tytułu związane było z nadziejami Hohenzollernów na restaurację cesarstwa w Niemczech i powrót dawnego porządku konstytucyjnego³⁴.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że cesarz Wilhelm II odrzucił współpracę z Hitlerem, natomiast Hermina pozostawała pod pewnym wpływem idei narodowego socjalizmu, co też sugeruje zgromadzony w „Archiwum Herminy von Reuss” materiał. Należy jednak ostrożnie analizować ten problem, by nie mylić go z kwestią patriotyzmu i przywiązaniem do ojczyzny, jakakolwiek by ona w danym momencie nie była. Widzimy wprawdzie, że Hermina utrzymywała kontakty ze środowiskami gloryfikującymi działania Hitlera, chociażby artystami, ale to samo nie wystarczy by zdecydowanie wnioskować o jej poglądach³⁵.

Do wojny życie Herminy przebiegało w spokoju, a z czasem osłabło nawet zainteresowanie dziennikarzy. W 1922 r. nawiązała do swej działalności charytatywnej z okresu I wojny światowej, kiedy to stworzyła działający w Zaborze lazaret. W wigilię tego roku ufundowała bowiem specjalny „Fun-

32 H. von Hohenzollern, *Days in Doorn*, London 1928, s. 40-42.

33 F. den Toom, S.M. Klein, op. cit., s. 20.

34 Ibidem, s. 5.

35 Korespondencja z Adolfem Bockiem (zm. 1968), malarzem marynistycznym wspieranym przez Hitlera, z którego ręk otrzymał tytuł profesora, list z 26 sierpnia 1936, Helsingborg (Finlandia): AHR, teczka 5, nr 47.

dusz cesarzowej Herminy” (*Kaiserin Hermine-Fonds*). Kolejno wsparła fundację *Kaiserin Hermine-Wohlfahrtsfonds* sumą 50 000 marek na rzecz pomocy osobom chorym na tuberkulozę, sierotom oraz wsparcia studentów ze średniej warstwy mieszczaństwa. W 1929 r. stworzyła ponadto *Herminen-Hilswerk*, który miał na celu wskrzeszenie rękodzielnictwa i produkcji gobelinów. Otwarto też szkołę tkacką mającą zajmować się kształceniem młodzieży³⁶.

Szczególnie istotne w życiu cesarzowej były kontakty ze środowiskami artystycznymi współczesnych Niemiec. Wiemy z pewnością o spotkaniach i wymianie listów z pisarzami Paulem Lindenbergiem (1859-1943), dziennikarzem i autorem wspomianej już pracy *Wir denken seiner. Zum 75. Geburtstag des Kaisers*. Szeroka korespondencja prowadzona była z profesorem historii uniwersytetu w Würzburgu i Monachium, Maxem Buchnerem (1881-1941), autorem *Kaiser Wilhelm II, seine Weltanschauung und die deutschen Katholiken*. Dość ważną postacią pozostawał również Jerzy Sylwester Viereck (1884-1962), dziennikarz i powieściopisarz niemiecko-amerykański³⁷.

Wraz z rozpoczęciem działań wojennych do wojska wcieleni zostali synowie Herminy i przeznaczeni na front wschodni. W Zaborze pojawiło się gestapo, a korespondencja „cesarzowej” poddana została inwigilacji, a listy przed dostarczeniem były otwierane i opieczętowane napisem „geöffnet”. Władza nazistowska miała bowiem negatywny stosunek do arystokracji, której kosmopolityczny charakter stał w oczywistej sprzeczności z jej ideologią. W okresie wojny Hermina straciła nie tylko męża, ale w 1943 r. zmarł jej najstarszy syn Jan Jerzy, zwany w listach *Hanorgiem* (Hans Georg)³⁸.

Jako osoba prywatna, Hermina wzbudzała szacunek połączony z sympatią. Dość interesujący opis Herminy dała w swoim liście Helena Krystyna Bernardyna von Prittwitz und Gaffron (z domu von Jagow), późniejsza administratorka dóbr w Zaborze od roku 1943. Dowiadujemy się o nim z korespondencji jej syna Wilhelma, stanowiącej część zbioru Archiwum Herminy³⁹. Spotkanie w sprawie pracy i wynajęcia części pałacu pani von Prittwitz miało miejsce w dniu 26 maja 1943 r. o godzinie szóstej po południu. W liście do synów Helena pisała:

...Początkowo tylko rozmawiałyśmy, gdyż chciała [Hermina] wiedzieć, co chciałabym robić i co już zrobiłam. Ona jest całkiem czarującą kobietą i bardzo przyjemnym człowiekiem, świeża i naturalna, do tego stopnia,

36 F. den Toom, S.M. Klein, op. cit., s. 68-69.

37 AHR, Teczka 8 i 24; F. den Toom, S.M. Klein, op. cit., s. 71-75; G.S. Viereck był nieślubnym synem cesarza Wilhelma I i aktorki Louis Viereck: ibidem, s. 75, przyp. 153.

38 AHR, teczka 9 i 11.

39 AHR, teczka 17-21.

*że porozumiałymy się ze sobą cudownie szybko. Później zapytała mnie, czy chcę wynająć skrzydło jej pałacu w Zaborze, w powiecie zielonogórskim i jednocześnie przejąć pieczę nad funkcjonowaniem majątku...*⁴⁰

Z kolei Rohanna Siegel we wstępie do wywiadu zarejestrowanego dla British & International Press Ltd. zauważała, iż Hermina nosiła się:

*...pięknie i szycownie..., lecz skromnie, bez dekoracji*⁴¹

Koniec wojny przyniósł internowanie Herminy von Hohenzollern we Frankfurcie nad Odrą, gdzie 7 sierpnia 1947 r. zmarła.

40 AHR,teczka 21, cz. 5, nr 40, s. 2.

41 AHR,teczka 23, nr 58.

Charakterystyka zbioru „Archiwum Herminy von Reuss”

Materiał przechowywany w „Archiwum Herminy von Reuss” stanowi jedynie część dawnego archiwum zaborzańskiego. Składają się na niego listy dużej liczby osób z rodziny lub tylko przyjaciół Herminy. Korespondencja sięga od listów kurtuazyjnych, oficjalnych związanych z życiem towarzyskim, po listy pełne poglądów, opinii czy listy osobiste najbliższej ze sobą związanych członków rodziny.

Autorami listów były osoby różnych środowisk. Od zarządców majątków Młynicy, Zabór, Doorn, służby i ludzi, o których los dbała sama cesarzowa do profesorów, polityków, emerytowanych generałów i pułkowników armii niemieckiej.

Listy rodziny rozpoczynają się od słów „Liebe Hermo”, czy samego „Mo”, jakim zwykła pieszczotliwie zwracać się do Herminy jej matka. Z kolei korespondencję, którą w opracowaniu nazywa się „oficjalną”, a jej autorami są osoby spoza jej bliskiego otoczenia inicjują najczęściej słowa „Eure Majestät” lub „Eure Majestät Kaiserin Hermine”.

Przy opisie większości listów starano się wyłowić warstwę najistotniejszą, na uboczu pozostawiając uwagi o charakterze ogólnym, związanych z pogodą, wyrazami tęsknoty, będących w listach małżonków czy dzieci i rodziców czymś częstym, powszechnym i naturalnym.

Niestety, najmniej zachowało się listów autorstwa samej Herminy, a te którymi dysponujemy, pozostają głównie w formie odpisów dokonywanych prawdopodobnie przez samą autorkę. W listach brak też postaci drugiej córki – obok Henrietty – mianowicie Herminy Karoliny. Brak też korespondencji Herminy z cesarzem, gdyż w okresie małżeństwa (1922-1941) byli w zasadzie nierozłączni.

Całość korespondencji spisana została w języku niemieckim. Jedynie nieliczne listy pisane były po francusku, angielsku lub holendersku.

Przy sporządzaniu spisu listów „Archiwum Herminy von Reuss” zdecydowano się na wykorzystanie układu:

data – miejsce – autor – treść – liczba stron

Jeśli dany egzemplarz pozbawiony był jednej z tych informacji, została ona pominięta i w opisie. Jeśli jedna z tych danych pozostawała nieczytelna, w tekście umieszczono o tym informację. Wątpliwości związane z czytelnością nazwisk lub kontekstów zostały *zamknięte* i rozwinięte w nawiasach.

W przypadkach gdy było to możliwe, zgodnie ze współczesną tendencją edytorską panującą w europejskim piśmarstwie historycznym, przedstawiono polską wersję imion.

Teczka 1

Listy rodziny von Schönaich z lat 1825-1917

Na część pierwszą listów zbioru „Archiwum Herminy” składają się listy o charakterze ogólnym rodziny von Schönaich-Carolath. Dokładny przedział czasowy zawiera się w datach 11 stycznia 1825 – 27 listopada 1906. Jest to materiał zróżnicowany pod względem tematycznym oraz w odniesieniu do osób, miejsc i czasu, w którym powstawał. Jego spójność może być związana jedynie z wątkiem korespondencji rodzinnej. W odniesieniu do pewnych osób należy stwierdzić, iż ich tożsamość nie jest możliwa do ustalenia na dzisiejszym poziomie prac genealogicznych.

Listy w całości noszą charakter osobisty. Duża część to listy wnuków do księcia Ferdynanda von Schönaich-Carolath (głównie Jana). Wśród autorów znajdziemy również jego dzieci: Eleonorę, Jerzego, Jana.

Korespondencja powstawała w różnych miejscach. Najczęściej wymieniane są: Młynica w księstwie świdnicko-jaworskim, Gębice (oba majątki należały do rodziny), Rohnstock, Stary Kisielin, Franckenstein-Raudten, Hermdorf koło Drezna i wreszcie Wiedeń, Berlin oraz Dortmund.

Postać Herminy nie pojawia się w tej grupie listów. Prawdopodobnie zostały one przejęte po śmierci pierwszego męża Jana Jerzego w 1920 r. i stanowiły część archiwum prywatnego Herminy.

Tematyka listów koncentruje się zarówno na sprawach osobistych, jak i urzędowych. Pojawiają się tutaj uwagi dotyczące roku szkolnego, warunków życia, egzaminów, wyrazy tęsknoty za ojcem, kwestie związane ze zdrowiem poszczególnych członków rodziny, ślubu, świąt, wrażenia z podróży, informacje o śmierci osób w jakiś sposób związanych z rodziną (hrabia von Platten), informacje o życiu towarzyskim, odwiedzinach. Z drugiej strony jednak znajdujemy tu uwagi nad stanem majątku rodziny, mianowania urzędników sądowych.

Pewną część materiału zajmują karty pocztowe z pozdrowieniami i życzeniami z okazji świąt i uroczystości rodzinnych.

Teczka 2

Listy Jana Jerzego von Schönaich-Carolath do Herminy, cz. 1, lata 1908-1916

Pierwsza część zbioru listów Jana Jerzego do małżonki Herminy. Korespondencja dotyczy okresu od 27 stycznia 1908 do 20 sierpnia 1916 r. Jest to okres, gdy jest ona pisana w związku z licznymi wyjazdami służbowymi lub wypoczynkowymi Jana Jerzego, do momentu, gdy zostaje on zobowiązany do czynnego odbycia służby wojskowej i przeniesiony do Bukaresztu. Ostatni list jest odnośną relacją z warunków życia w stolicy Rumunii, zakwaterowania, przydziałów i kompanii.

Teczka zawiera 63 listy pisane w większości z Berlina, Davos i Wrocławia. Listy z Berlina i Wrocławia zorientowane są bardziej na opis obowiązków służbowych, wizyt i spotkań, podczas gdy listy z Davos odzwierciedlają sposób spędzania wolnego czasu autora. Część listów powstała ponadto w Bonn oraz w samym Zaborze. Te ostatnie przesyłane były głównie do Berlina, gdzie zwykła przebywać w dłuższych okresach Hermina. Prawie połowa z nich, bo aż 30 pisanych była we Wrocławiu. Listy z Wrocławia kończą się 9 sierpnia 1916 r.⁴² Wówczas Jan Jerzy wrócił do domu, by po roku zostać odkomenderowanym na front południowy, do Rumunii.

Listy Jana są zwięzłe, tak też i przedstawiane w nich sytuacje i postaci. Mimo to nie brak w nich czułości i wylewności, mimo iż przedstawiany świat jest dość lakoniczny i skoncentrowany wokół uwag nad sprawami dnia codziennego, chorób, dochodzenia do zdrowia, podziękowania za liczne listy i telegramy od żony. Ich liczba musiała sięgać – jak wynika z uwag Jana – nawet kilku dziennie. Ponadto znajdujemy w nich opis spraw codziennych, przygotowań do balu charytatywnego z dokładnym rozmieszczeniem par miejscowych elit etc. Zainteresowanie może budzić list datowany na 13 sierpnia 1914 r. w Ostrowie (Mazowieckim), zawierający opis wyjazdu Jana Jerzego przez Skalmierzyce w rejony podwarszawskie, w którym zawarty został obraz splądrowanego Kalisza. Autor zdecydowanie obwinia o tragedię wojska rosyjskie (ukraińskie – Kozaków) i niemieckie. Tutaj zawarta została wzmianka o mordach, podpaleniach i ostrzale artyleryjskim ludności cywilnej, obraz zniszczonego miasta⁴³. List z 6 marca 1914 r. jest opisem podróży Jana z Zaboru przez Legnicę, Siedlisko, Głogówek, a następnie do Berlina⁴⁴.

Analiza materiału nie doprowadza nas do ustalenia faktu aktualnego miejsca pobytu adresatki. W jednym przypadku możemy stwierdzić, że chodzi o Greiz⁴⁵.

Listy z tego okresu są jeszcze dość nieregularne.

42 AHR, teczka 2, nr 28, 30, 31, 34-62.

43 AHR, teczka 2, nr 33.

44 AHR, teczka 2, nr 32.

45 AHR, teczka 2, nr 35.

Teczka 3

Listy Jana Jerzego von Schönaich-Carolath do Herminy, cz. 2, rok 1917

Druga część listów pierwszego męża Herminy von Reiss, księcia Jana Jerzego von Schönaich, obejmuje rok 1917. Pierwszy list datowany jest na 21 stycznia, ostatni na 26 grudnia.

Zbiór obejmuje 73 listy pisane głównie z Krajowej w pierwszej połowie roku i z Bukaresztu w drugiej.

Jan Jerzy był w tym czasie odkomenderowany do służby w charakterze dozorczy majątków ziemskich w Rumunii. Był pracownikiem tzw. *Wirtschaftsstelle Craiova*.

Listy są pełne opisów dnia codziennego w Rumunii, warunków życia ludności miejscowej, jej stosunku do Niemców etc. Część listów jest dość skrótowa w swej formie.

Autor sam numerował listy do małżonki, która w tym czasie przebywała w różnych miejscach: Zaborze, Młynicy, w kurorcie karlsbadzkim w Czechach. Z tekstu Jana wynika, że korespondencja pomiędzy obojgiem jest nadal bardzo częsta. Jan otrzymuje nawet dwa do pięciu listów dziennie⁴⁶. Ponadto listy dotyczą rodziny, dzieci, z drugiej strony pracy Jana: wizytacji zakładów spożywczych, spotkań z oficjalami, nawiązywania znajomości z osobistościami, wizyt książąt i hrabiów, podróży przez kraj Dunajem oraz okresowych wizytacji w dystrykcie Krajowa.

Teczka 4

Listy Jana Jerzego von Schönaich-Carolath do Herminy, cz. 3, lata 1918-1919

Trzecia część listów Jana Jerzego von Schönaich-Carolath z lat 1918-1919. Obejmuje listy z okresu 12 stycznia 1918 do 30 czerwca 1919 r. oraz grupę listów z datacją miesięczną, nieokreślonych datacją roczną: od 8 marca do 18 października. Te ostatnie pochodzą prawdopodobnie z okresu służby Jana Jerzego w latach 1916-1918, gdy był on odkomenderowany na placówkę rumuńską.

Listy obejmują głównie sprawy osobiste, pisane są z Bukaresztu oraz Sankt Blasien. Jedynie list z 13 października 1918 r. napisany jest z Zaboru, w przeddzień ponownego wyjazdu na służbę oraz 14 października z Wrocławia, prawdopodobnie z drogi do Rumunii. Omawiane są sprawy obaw o sytuację Herminy w związku z wystąpieniami ludu Berlina w 1918 r. Listy dotyczą ponadto spraw pomiędzy Janem a administratorem majątku,

⁴⁶ Por. informacja zawarta w liście: AHR, teczka 3, nr 55.

a następnie (w roku 1919) życia codziennego w Sankit Blasien (od 7 czerwca). W Sankt Blasien Jan przebywa jako kuracjusz i stamtąd omawiane są w zasadzie głównie sprawy rodzinne, zaręczyn, chrzcin, opłat kantora, pastowów etc. Jan obawia się też wystąpienia polskich i zaleca wyjazd rodziny z Zaboru. Tutaj znajdują się informacje o panującej na Śląsku grypie i prowadzonym przez Herminę lazarecie. Całość uzupełniają adnotacje o przesyłkach żywności i delicji dla żony.

Teczka 5

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss (Hohenzollern), cz. 1, do 1938 r.

Zbiór zawiera listy osób postronnych i dalszej rodziny do Herminy.

Listy pisane są z różnych miejsc: Northlands Englefield, Rossleben, Halle, Wrocławia, Dzierżoniowa, Damshagen, Halbendorf, Żmigrodu, Lugano, Norymbergi, Leamington Spa, Zaboru, Oleśnicy, Reichswolfwarndorf, Świdnicy, Siedliska, Eisersdorf w hrabstwie kłodzkim, Berlina, Królewca, Sztokholmu, Charlottenburgu-Berlinie, Monachium, Regensburgu, Hanowerze, Trzebnicy i wreszcie z Rosji.

Zbiór obejmuje 65 listów, z okresu 25 lat. Pierwszy datowany jest na 10 kwietnia 1913 r., natomiast ostatni na 31 grudnia 1938 r.

Listy dotyczą spraw osobistych, relacji z podróży. List z 16 listopada 1918 r. przedstawia rewolucyjne nastroje społeczeństwa berlińskiego.

Listy dotyczą też spraw związanych z funkcjonowaniem organizacji, jak Związku Ekonomicznego Gospodarzy i Ogrodników oraz spraw zawodowych i finansowych: zakupu i wyprzedaży akcji przedsiębiorstw austro-węgierskich i ich aktualnego kursu. W dalszej kolejności widzimy sprawy związane z hipoteką majątku Młynica i ustaleń dotyczących druku książki Herminy *Days in Doorn*.

Dość interesującą pozostaje relacja z pobytu w Monachium z 14 listopada 1925, obszernie przedstawiająca Herminie warunki życia kolonii artystów w Pasitano. List nr 47 ponownie poświadcza kontakty Herminy ze środowiskiem artystów. Jego autorem jest mieszkający w Helsingborg w Finlandii Adolf Bock, malarz marynistyczny cieszący się sympatią Hitlera, z którego rąk zresztą otrzymał tytuł profesora (zm. 1968). List dotyczy przede wszystkim planów podróży po świecie i malarstwa.

Ciekawą pozycją jest list nr 61, autorstwa niejakiego radcy Grossmanna. List pełen kurtuazji z podziękowaniami za spotkanie w Zaborze, odślania relację naocznego świadka emigracji Żydów niemieckich w kierunku granic polskiej i włoskiej. Autor podkreśla przede wszystkim biedę tych ludzi oraz negatywne nastroje społeczeństwa niemieckiego w odniesieniu do nich. Zwłaszcza ubolewa nad utratą licznej grupy ludzi wykształconych.

Teczka 6

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss, cz. 2, 1939 r.

Część szósta korespondencji „Archiwum Herminy von Reuss” obejmuje 36 listów. Pierwszy datowany jest na 4 lutego 1939 r., ostatni na 28 grudnia 1939 r.

Zbiór zawiera listy przyjaciół i osób spoza kręgu rodzinnego.

Listy pisane są z różnych miejsc: Berlina, Kolbergu, Budapesztu, Stambergu, Lipska, Lhemsee, Ehrenburga, Possofino, Bad Ems, Kleutsch, Karlsdorfu, Heidelberga, Drezna, Greizu i in. Wśród nich dość dużą grupę stanowią karty pocztowe, w których zawarte są jedynie pozdrowienia dla Herminy i osób bliskich, co znacznie zubaża zawartość tego materiału.

W listach interesujące pozostają przede wszystkim rozważania nad rolą cesarza w nowych Niemczech i zakulisowej polityce toczonej w III Rzeszy⁴⁷, analizy dotyczące losów cesarza Wilhelma II i sytuacji, w jakiej znalazł się w momencie wybuchu I wojny światowej. Tutaj też znajdziemy recenzję książki *Der Verrat in Spa* opisującej tamte wydarzenia⁴⁸. Towarzyszą jej rozważania nad problemem prawdy historycznej i możliwościami jej fałszowania. W dalszej kolejności sprawy rodzin zaprzyjaźnionych z Hohenzollernami (narodziny dzieci, ślubu, pogrzeby).

Część korespondencji poświęcona jest analizie poezji niemieckiej Ernsta Wiecherta, Kleista⁴⁹.

List nr 36 porusza problem zarządu funduszem uposażenia rodowego Herminy.

Duża liczba podziękowań za zaproszenie na ślub Jana.

Teczka 7

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss, cz. 3, styczeń – wrzesień 1940 r.

Zbiór składa się z 55 listów od 19 stycznia 1940 do 30 września 1940 r. Korespondencja jest bardzo intensywna, głównie z powodu licznych życzeń z okazji ślubu Henrietty (5 października 1940), córki Herminy i wnuka cesarza Franciszka Józefa pruskiego.

Listy pisane są z różnych miejsc: Poczdam, Adelboden, Klotze koło Drezna, Berlin, Utrecht, Grubhofs, Doorn, Monachium, Bex-les-Bains, Langenburg, Aidhelbadt, Klagenfurt, Greiz, Hamburg, Wrocław, Schwerin, Drezno, Waldweben, Bazylea, Göteborg, Sankt Gallen, Krumhubel, Dortmund.

47 AHR, teczka 6, nr 4.

48 AHR, teczka 6, nr 6, 7, 8.

49 AHR, teczka 6, nr 12.

Listy dotyczą głównie życzeń z okazji zaślubin wspomnianej pary, ale również informacji o pozostającym w służbie czynnej Janie Jerzym, synu Herminy, zatrudnienia nowych ludzi w Doorn, problemów z komisarzem Rzeszy ds. Niderlandów.

W listach jest mowa o ewentualnym powrocie cesarza do Niemiec, śmierci syna Wilhelma II, Wilhelma na froncie francuskim, zdobyciu Paryża, zawierają rozważania nad porządkiem międzynarodowym i negatywne sądy nad układem wersalskim. Pojawia się też sprawa zniszczenia terenów francuskich podczas kampanii 1940 r. W zbiorze tym po raz pierwszy spotykamy komentarze dotyczące osoby Adolfa Hitlera i są to komentarze pozytywne. Pojawia się analiza polityki Franklina Roosevelta i „bitwy o Anglię”. W liście nr 42 czytamy na temat wysiedleń Polaków z Poznania i zasiedlania miasta przez Niemców bałtyckich.

Na dalszym miejscu pozostają sprawy rodzinne, listy grzecznościowe i podziękowania za pobyt w Doorn, spotkanie etc. Pojawia się też omówienie książek: *Zeugnis der Zeiten* oraz *Abenddämmerung*, subskrypcja „Timesa” i „Newsweeka”, zaproszenie na wystawę projektów rzeźb z rąk samego dyrektora Wyższej Pruskiej Szkoły Sztuk Pięknych.

Teczka 8

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss, cz. 4, październik 1940 r.

Liczba listów z października 1940 r. sięga 57. Pierwszy z nich datowany jest na 1 października, ostatni na 28 października 1940.

Listy pisane były z: Hanoweru, Berlina, Drezna, Greizu, Bückeburga, Sternberga, Aichelbach, Hagi, Poczdamu, Lipska, Katowic, Wiednia, Kassel, Gottesgrün, Bad Kissingen, Dachau, Neudeck, Eisenach ale i prawdopodobnie z podgłogowskich Żukowic.

Duża liczba podziękowań za informacje o ślubie Henrietty świadczy, że Hermina do wszystkich wysłała informację. Kolekcja listów z tego okresu jest szczególnie duża z uwagi na zaślubiny Henrietty i Franciszka Józefa pruskiego, podobnie jak w części poprzedniej (teczka 7). Ślub miał miejsce 5 października 1940 r., co wynika z listu nr 13. Obie teczki, 7 i 8, zawierają głównie życzenia z okazji ślubu, plus sprawy dodatkowe. Stąd tak duża liczba listów z tego okresu, zwłaszcza listów „kurtuazyjnych”.

Zbiór zawiera informacje na temat internowania księcia Fryderyka w Anglii wraz z wybuchem wojny z tym krajem (list 39). Następnie czytamy o przetrzuceniu księcia do Kanady. W listach znajdują się informacje i analizy ogólne nad wojną, układem sił etc.

Teczka 9

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss, cz. 5, 1941 r.

Korespondencja obejmuje dokumenty od 26 stycznia do 25 grudnia i zawiera się w 33 listach pisanych z Berlina (najliczniejsze), Hagi, Dortmundu, Hanoweru, Baden-Baden, Utrechtu, Göteborga, Monachium, ale i mniejszych jak Greiz, Doorn, Hinnefeld, Knobelsdorf, Zgorzelec.

W materiale znajdują się podania o pracę, sprawy zamówień na książki, prenumeraty prasy: „Welt Chronik” i „Signal”, uwagi o zdrowiu księcia Ferdynanda von Schönaich. Na rok 1941 datowana jest duża liczba listów kurtuazyjnych i kondolencyjnych z podziękowaniami i pozdrowieniami, wyrazami żalu po śmierci cesarza. Wśród nich zwraca uwagę list z podziękowaniami za udostępnienie archiwum majątku Schönaichów w Zaborze. Autorem listu pozostaje Gustaw Adolf Leinhaas zaangażowany w prace nad historią rodu⁵⁰. Osobną grupę stanowią listy dotyczące wystawy-projektu „Friedenweiler” autorstwa Herminy⁵¹.

Treść listu z dnia 23 grudnia 1941 r. pisanego z Göteborga, autorstwa profesora Jana Kleina świadczy o stopniu zażyłości Herminy ze światem naukowym i artystycznym. Autor podnosi w nim bowiem nie tylko kwestie zawodowe, ale odkrywa przed nią problemy ze zdrowiem psychicznym⁵².

Teczka 10

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss, cz. 6, styczeń 1942

Grupa listów do Herminy von Hohenzollern bazująca na korespondencji ze stycznia 1942 r. W ciągu miesiąca cesarzowa otrzymała 112 listów. Ich liczba związana była z rocznicą urodzin cesarza i większości są to listy wspominające ten dzień (27 stycznia 1859). Rozpoczynają się listem z 4 stycznia, a kończą na 30 stycznia.

Listy pisane są z różnych miejscowości: Berlina, Monachium, Utrechtu, Frankfurtu nad Menem, Wiesbaden, Dachau, Partenkirchen, Greizu, Karlsruhe, Lipska, Magdeburga, Cottbus, ale i śląskiej Oleśnicy, Wrocławia, Opola i in.

Prócz wspomnianej tematyki znajdują się tu uwagi nad wojną z Rosją, propagandą J. Göbbelsa i powołaniami do armii, sytuacji międzynarodowej po przystąpieniu do wojny ZSRR, ale i angażu księcia Jana Jerzego na froncie

⁵⁰ AHR, teczka 9, list nr 16.

⁵¹ AHR, teczka 9, list nr 22 i 24.

⁵² AHR, teczka 9, list nr 31.

wschodnim, jego zdrowia wobec odniesionych na froncie ran. W ogóle liczne pozostają wzmianki dotyczące synów Herminy walczących na froncie „polskim”. Ponadto znajdziemy tu informacje związane z dniem powszednim, wakacjami na wsi, pomocą finansową dla osób prywatnych, troską osób postronnych o zdrowie książąt.

Teczka 11

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss, cz. 7, luty 1942 – lipiec 1944

Korespondencja obejmuje listy z okresu od 1 lutego 1942 do 28 lipca 1944. Pisane są głównie z Berlina, Poczdamu, Wiesbaden, Partenkirchen, Steglitz, Bad Karlsbrun, Hamburga, Drezna, Liebenburga, Królewca, Norymbergi, ale i Doorn, Eisenach i Bazylei. Zbiór składa się z 61 listów.

Z czasem listy stają się coraz bardziej „pozbawione treści”, co może wskazywać na działalność cenzury w okresie wojny. Dotyczą głównie podziękowań za pamięć, listów w rocznicę śmierci cesarza Wilhelma II, stosunku służby holenderskiej do Herminy, stanu zdrowia synów Herminy: Ferdynanda i Jana Jerzego, wreszcie śmierci tego ostatniego, ekshumacji zwłok cesarza i przeniesienia ich do mauzoleum w Doorn. Znajdują się tu również uwagi nad rozwojem sytuacji politycznej w Holandii w czasie wojny, przyczyn i skutków utraty państwowości, działań wojsk niemieckich na frontach II wojny światowej, analizy czasów panowania Wilhelma II Hohenzollerna.

Teczka 12

Korespondencja prywatna Herminy von Reuss, lata 1912-1946

Zbiór listów dotyczy korespondencji adresowanej do Herminy von Hohenzollern od osób z bliskiego otoczenia.

Tutaj znalazła się też korespondencja z matką. Hermina jest w listach nazywana przez nią „Mo”. W tej grupie listów znalazły się nieliczne odpisy listów samej Herminy, listy braci Ferdynanda i Jana Jerzego, zwanego przez tego pierwszego „Hanorgiem”. Wśród ważniejszych autorów pojawia się też Wanda von Reuss.

Z poruszanej tematyki spotykamy tu problem sporu pomiędzy synami Herminy, czego podłożem było nieakceptowanie przez Jana Jerzego małżonki Ferdynanda z powodu jej mieszczańskiego pochodzenia. W dalszej kolejności listy dotyczą kontaktów Herminy z dziećmi, zwłaszcza wspomnianymi synami i córką Henriettą.

Spotykamy sprawy pożyczek pieniężnych, stanu majątku Młynica, który przed wojną obłożony był wysokimi hipotekami.

Życie codzienne synów Herminy generalnie odnosi się do dni spędzonych w służbie czynnej na froncie wschodnim. List nr 41 autorstwa niejakej Christy mówi o niepokoju związanym z zaginięciem Jana Jerzego w akcji i przypuszczeń o jego śmierci lub zaginięciu. W liście nr 62 zawarto opis sytuacji ogólnej rodziny, służby wojskowej Franciszka Józefa, męża Henrietty, zdrowia żony Jana Jerzego – Sybilli, zdrowia samego Jana Jerzego i zabiegach mających przywrócić sprawność jego ramieniu uszkodzonemu przez pocisk.

Wśród rozważań ogólnych znajdujemy uwagi autorstwa Ferdynanda o polityce Anglii, czy nie powiązane z resztą uwagi nad poezją marynistyczną. Powraca również problem stosunku Holendrów do Herminy przebywającej w Doorn i zachowań służby.

Listy pisane są głównie z Berlina, Wiesbaden, Poczdamu, Monachium i Młynicy.

Teczka 13 **Korespondencja Herminy von Reuss, varia**

Materiał został ułożony w kolejności jego odnajdywania w poszczególnych teczkach, z uwagi na brak wewnętrznych elementów pozwalających na jego precyzyjne zaszeregowanie (datacja, autor). W egzemplarzach, w których brakuje informacji o autorze, pominięto tę pozycję w opisie. Wyróżniono jedynie treści i dane istniejące.

Zbiór zawiera 58 listów, z czego jedynie pierwszy posiada pełną datę (12 lipca 1942). W pozostałych jedynie część posiada datację dzienną lub miesięczną, lub obie łącznie.

Listy pisane są podobnie jak w innych grupach z różnych miejscowości: Dessau, Charlottenburga (Berlina), Wiesbaden, Garmisch-Partenkirchen, ale i z amerykańskiego Walmsley (nr 44).

Wbrew pozorom ten wybrakowany materiał zawiera interesujące informacje na temat możliwości powstania ewentualnej biografii Wilhelma II, uwagi nad pisanem historii w ogóle, rozważania o kulturze niemieckiej, „naturą” niemiecką w sztuce, lekturą książki Edwarda Conrada *Deutsch-Schweizerische Freundschaft*. Kontynuacją tego są uwagi nad „zaślepieniem” ludu niemieckiego w aktualnej sytuacji (rządy nazistowskie) i odpowiedzialności ciążyącej na twórcach takich Niemiec (III Rzeszy)⁵³. W dalszej kolejności

53 Dość ciekawy, a w zasadzie dość ambiwalentny obraz stosunku Hohenzollernów do faszyzmu przedstawia artykuł wraz z zamieszczonymi w nim listami rodzinnymi i osób zaufanych: W. Gutsche, J. Petzold, *Das Verhältnis der Hohenzollern zum Faschismus*, „Zeitschrift für Geschichtswissenschaft”, 29: 1981, zes. 10, s. 917-939.

znajdujemy uwagi nad niepodległością Holandii naruszeniem integralności i neutralności tego państwa. Przykuwają uwagę ponadto informacje na temat działań na froncie wschodnim – w związku z angażem wojskowych synów Herminy oraz te na temat panującej grypy.

Zachowane listy są częściowo wybrakowane, wiele nawiązań zawartych w listach nie pozwala na głębsze stwierdzenia sensu całości.

Teczka 14

Listy i kopie listów Herminy von Reuss, lata 1922-1942

Zbiór składa się z dwóch części:

- Korespondencji autorstwa Herminy von Reuss,
- Wspomnień Herminy von Reuss.

Listy autorstwa Herminy sięgają więc liczby 35, a całość dodatkowo uzupełniają trzy egzemplarze wspomnień cesarzowej z różnych okresów jej życia. Pierwszy list datowany jest na 1 czerwca 1922, a więc pierwsze lata po śmierci pierwszego męża Jana von Schönaich-Carolath, a tym samym pierwsze lata małżeństwa z Wilhelmem II. Ostatnia datacja listu to 3 lutego 1942.

Do końca 1942 r. większość listów pisana jest z zamku w Doorn, nieliczne z kurortu w Bad Kissingen, do którego Hermina przez całe swoje życie udawała się dla poprawy stanu zdrowia.

W opracowanym materiale zaznaczono adresatów listów.

W listach znajduje się ciekawa informacja, niepodawana przez biografów rodziny, mówiąca o tym, że synowie Herminy mogli brać udział również w działaniach wojsk niemieckich na froncie zachodnim, choć w nieokreślonym bliżej czasie. Wówczas mogło by chodzić o okres ofensywy francuskiej 1940 r.

W zbiorze spotykamy większą niż zwyczajowo liczbę listów do „Magussy”, księżniczki anhalckiej. Jak wynika z analizy całości Archiwum Herminy von Hohenzollern, z tą osobą łączyły cesarzową zażyłe stosunki.

W zbiorze poruszane są problemy:

- edukacji księcia Ferdynanda,
- prześmiewczego stosunku prasy holenderskiej („De Noten Kraker”) do osoby cesarza Wilhelma II, jeszcze za jego życia (1936),
- wymiany książek,
- publikacji antyholenderskich artykułów w prasie niemieckiej,
- ślubu Henrietty,
- rozważania nad słusznością polityki Niemiec w okresie II wojny światowej, konfliktem z Anglią podyktowanej koniecznością obrony i prawem do budowy silnego państwa.
- pobytu pary cesarskiej w Doorn,
- sytuacji „kolonii” arystokracji niemieckiej zamieszkującej Holandię,

- stosunku Holendrów do Niemców w Holandii przed i w czasie działań wojennych,
- śmierci syna Wilhelma II, Wilhelma zwanego „Małym” wskutek ran odniesionych na froncie zachodnim i odznaczenie pośmiertne Krzyżem Żelaznym (list 12 i 16),
- lektury pracy dr. Kohlera *Das Deutsch-Tuerkische Waffenbundniss im Weltkriege*,
- trudności w utrzymaniu pałacu w zimie, sprawy dogrzania obiektu, zakupu narzędzi, etc.

Teczka 15

Korespondencja Franciszka Józefa i Henrietty von Hohenzollern

Zbiór składa się z dwóch części:

- Listów wymienianych przez Henriettę i jej narzeczonego, a następnie męża Franciszka Józefa;
- Listów osób trzecich do Franciszka Józefa.

Część pierwsza opiewa na 11 listów, druga na 10 listów.

Pierwsza część to listy z okresu od 17 lipca 1940 r. do 11 października 1943 r., druga to listy z datacją od 27 października 1935 r. do 24 stycznia 1943 r.

Problematyka listów oscyluje generalnie wokół spraw osobistych i dotyczących rodziny. Pojawiają się jednak i uwagi na temat wkroczenia wojsk niemieckich do Bułgarii, omówienie sytuacji w Zaborze, kłótnie zarządców, wizyt gości, opinii na temat wspólnych znajomych. W liście nr 3 drugiej części znajdujemy jednak żal i zazdrość autorki, która swą niespełnioną miłość do Franciszka porównuje do historii cesarza Wilhelma I i Elżbiety Radziwiłł.

Teczka 16

Korespondencja Henrietty von Hohenzollern z domu von Schönaich-Carolath

Korespondencja Henrietty, córki Herminy, składa się z trzech części. Pierwsza to listy od osoby opatrzonej inicjałem A., druga – listy różnych osób do Henrietty, na trzecią składają się listy autorstwa jej samej. Pierwsza część to 15 listów, druga 36. Dysponujemy jedynie dwoma listami, których autorstwo niezbić przypisywać możemy Henriecie. Łącznie mamy do czynienia z 53 listami.

Listy od A. nie zawsze mają sprecyzowaną datację, dlatego też częściowo zostały ułożone według poprzedniego układu (dotychczasowego ich przechowywania). Większość listów dotyczy czasów bezpośrednio sprzed wojny.

Listy pisane są głównie z Paryża

W części pierwszej poruszane są tematy związane z pobytem w Paryżu, sprawy towarzyskie, wizyty kulturalne w teatrach i kinach, zakupy samochodów, ale wkradają się tu też analizy polityczne dotyczące Anschlussu Austrii, problemu sytuacji politycznej na linii Czechosłowacja-Niemcy, sprawy zniesienia tytułów szlacheckich w Niemczech. Negatywne oceny arystokracji niemieckiej. Pojawia się temat ustawy o zmianie nazw niemieckich z 1938 r.

Druga część to sprawy luźne, życie rodziny, powicie drugiego syna, ślub z Karolem Franciszkiem, podarki i sprawa niezbędnych dokumentów dla uzyskania ślubu państwowego, opis wizyty Henrietty u królowej i króla Anglii. Pojawia się wiara w zwycięstwo III Rzeszy.

Część trzecia to jedynie dwa listy, których adresatami pozostają brat Jan Jerzy i niejaki pan von Ortenberg. List pierwszy pozostaje tekstem ogólnym, drugi został wystosowany w podziękowaniu za przesyłkę z książkami.

Teczka 17

Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron, cz. 1, lata 1937-1940

Pierwsza część korespondencji Wilhelma von Prittwitz, syna późniejszej zarządczyni majątku Zabór, składa się z 38 listów. Pierwszy datowany jest na 15 grudnia 1937 r., a ostatni powstał 28 grudnia 1940 r. Wilhelm był marynarzem w Kiel i Stralsundzie. Posiadał trzech braci Michała, Hoyera i Bü oraz dwie siostry: Liliannę i Christę. W listach występuje jako: Dicky, Wowerle, Dickusch, Willy lub Pritty. Wilhelm, a w zasadzie Wilhelm Paul Wolf von Prittwitz und Gaffron, był synem Heleny Krystyny Bernardyny von Jagows i Bernarda Oskara von Prittwitz und Gaffron. Rodzinnym majątkiem Prittwitzów było Puttbus na Rugii.

Listy w większości pisane są przez babkę Wilhelma, do niego samego przebywającego w szkole w Putbus. Większość powstała w rodzinnym majątku babki, Brandenburgu w Meklemburgii. Z majątku Melkof piszą natomiast jego bracia, znani jedynie ze zdrobnień: Bü, Hoyer (Janek) i Michał (Michael) oraz ich matka.

Teksty zawierają pozdrowienia, plany związane z przyszłymi świętami, kwestii wywodów genealogicznych Wilhelma. W dalszej kolejności, wraz z rozwojem sytuacji politycznej mamy teksty dotyczące powołań do armii w rodzinie, pobytu Wilhelma w szkole morskiej w Stralsundzie. W listach pojawia się też była dziewczyna Wilhelma, Ingeborg.

Teczka 18

Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron, cz. 2, rok 1941

Zbiór listów z 1941 r. zaczyna się listem z 5 stycznia, a kończy egzemplarzem z dnia 19 grudnia. Składa się z 66 sztuk pisanych z różnych miejsc, głównie zaś przez matkę z Melkof, ale i rodzinnych stron Siedlec pod Wrocławiem i Kolska.

Tutaj znalazły się listy braci oraz bliższych przyjaciół Wilhelma, częściowo nieznanych nam z nazwisk: Rufi, Alli Bahnsen czy Güntera.

Tematyka listów oscyluje wokół służby Wilhelma w marynarce wojennej, służby w Afryka Corps ojca Alli Bahnsen, gratulacji z powodu udanych misji wojskowych Wilhelma. Stale też przekazywane są mu informacje na temat wydarzeń w rodzinnym Brandenburgu; zakwaterowania dywizji pancernej, ale też poruszane są tematy natury polityczno-wojennej, jak na przykład rozważania nad operacjami bałkańskimi, problem podporządkowania rządów Grecji i Jugosławii, nadzieje na możliwość sukcesu militarnego nad Anglią. Sprawy dotyczące marynarki wojennej, naloty nocne na Berlin.

Mowa też o śmierci matki, która, jak wynika z listów, była ciosem dla całej rodziny; kwestiach testamentarycznych i podziałach środków finansowych, rozwodzie matki Wilhelma z mieszkającym w Karniowie ojcem. Dalej znajdujemy informacje o chorobie dyfterytowej w Berlinie i narażenia na nią Hoyera i Büliego.

Teczka 19

Korespondencja Wilhelma von Prittwitz, cz. 3, styczeń – czerwiec 1942

Część trzecia korespondencji Wilhelma von Prittwitz składa się z 44 listów. Pierwszy z nich datowany jest na 1 stycznia 1942 r., ostatni na 28 czerwca tegoż roku. Listy pisane są głównie z Karniowa, Siedlca, Kiel i Melkof.

Tutaj pojawia się korespondencja od ojca Wilhelma.

Problematyka listów związana jest z otrzymaniem przez Wilhelma Krzyża Żelaznego Drugiej Kategorii, służby w Afryce wspomnianego już pana Bahnsena, spotkania Sifrid (przyjaciółka Wilhelma) z oficerami korpusu afrykańskiego, zatopienia karaweli, na której służbę odbywał przyjaciel Wilhelma, Wolfgang Pohl, obawy o jego życie. Ostatecznie pojawiają się informacje o internowaniu Wolfganga w Anglii.

Teczka 20

Korespondencja Wilhelma von Prittwitz, cz. 4, lipiec – grudzień 1942

Materiał zawiera 5 listów z okresu od 3 lipca 1942 do 29 grudnia 1942 r. Pisane są głównie z Melkof, Karniowa i Berlina.

Zbiór zawiera informacje dotyczące życia codziennego rodziny, służby Wilhelma, związku Wilhelma z Ingeborg, stosunku do niej matki. Dotyczy też przyjaciół Wilhelma, gratulacji z okazji uzyskania przez Wilhelma tytułu Fahnricha, spraw osób aresztowanych za przekraczanie terminów przepustek wojskowych, Polek pracujących w gospodarstwie Melkof, przeniesienia ojca na służbę na Krym, służby przyjaciela Jurgena w Narwiku, podróży Sifrid z przyszłym mężem Christianem do kurortu w Semmering. Wreszcie dotyczy zaręczyn i ślubu Sifrid z Christianem.

Teczka 21

Korespondencja Wilhelma von Prittwitz, cz. 5, listy po 1943 r.

Zbiór listów składa się z dwóch części:

Listów datowanych i listów bez datacji.

Pierwsza seria listów do Wilhelma von Prittwitz powstawała od 14 stycznia 1943 r. do 13 września 1944 r. Druga posiada tylko informacje o datach dziennych.

Listy pisane były z Karniowa, Elensdorfu, Pubus, Berlina, Brandenburga, Lindendorfu i Mühnitz.

W materiale jest mowa o ćwiczeniach taktycznych Heidi na pełnym morzu, śmierci przyjaciela Wilhelma Udo podczas pełnienia służby wojskowej na niszczycielu, wspomnieniach dotyczących jego osoby, pobycie Wilhelma w szpitalu z powodu urazu nogi, nalotach bombowych i zniszczeniach Berlina, służbie Wilhelma w okolicach koła podbiegunowego, dobrych stosunkach z gronem oficerskim, upośledzeniu dziecka kuzynki Ilse, ale i są informacje o tłumieniu partyzantki przekazane przez pana von Storch 17 maja 1943 r.

Osobną grupą tematyczną pozostają relacje matki na temat rozwodu z ojcem oraz ewentualnego zamążpójścia za radcę ambasady niemieckiej w Trypolisie, von Walthera oraz informacje o początkach służby brata Wilhelma Hoyera (Hansa) w Prusach Wschodnich i przemarszu w kierunku na Warszawę.

Teczka 22

Fundacja Kaiserdank, ekslibrisy, fotokopie, zdjęcia rodziny i posiadłości, mapy

Materiał zawiera łącznie 88 jednostek rozbitych na dwie części:

- materiały fundacji Kaiserdank
- materiały różne (fotokopie, mapy, etc.)

„Fundacja Kaiserdank” zawiera materiały związane z działalnością organizacji charytatywnej prowadzonej przez Herminę: *Kaiserdank*.

W drugiej części znajdziemy ekslibrisy Herminy von Hohenzollern z książek przechowywanych w bibliotece pałacu w Zaborze, zdjęcia glos jej autorstwa na tychże książkach. Ponadto zgromadzone tam pozostają odbitki zdjęć Longina Jakubowskiego, gospodarza ze wsi Dąbrowa pod Zieloną Górą, u którego odnaleziono skrzynię z materiałem dzisiejszego „Archiwum Herminy von Reuss”, zdjęcia członków rodziny Herminy von Hohenzollern oraz pałacu (stan z lat 70. XX w.)

Całość uzupełnia 8 map polowych: Rheinsbergu, Dueben, Kwerfurtu, Luebben, Zossen, Strassburga, Eisleben i Nordhausen.

Teczka 23

Varia (tematyczne)

Zbiór obejmuje:

- rachunki,
- telegramy,
- wycinki prasowe,
- wizytówki,
- poezję, wywiady i materiał prasowy dotyczący wywiadu Herminy von Hohenzollern udzielonej British&International Press,
- materiały dotyczące niejakiego Jerzego Sylwestra von Viereck.

Teczka 24

Varia (datowane)

Materiał zamyka się w przedziale czasowym od 1903 r. do stycznia 1943 r. Pisany jest z różnych miejscowości: Londynu, Poznania, Zaboru, Bolesławca, Poczdamu czy Berlina. Autorzy pozostają częściowo nierozpoznani.

Tematycznie materiał dotyczy przede wszystkim uwag nad abdykacją cesarza, ugody sądowej dotyczącej rodziny von Schönaich-Carolath, fundacji

stypendialnej dla ubogiej młodzieży sygnowanej przez księżne: Jsenburg-Birstein, Stolberg-Werigerode i Solis-Hohensolms-Lich, renowacji majątku w Młynicy, uzyskania niezbędnych kredytów hipotecznych. W dalszej kolejności omówione zostały problemy finansowe tych dóbr.

W zbiorze spotykamy odmowę Herminy Karoliny, córki Herminy, jako odpowiedź na zaręczyny pana Wenderlicha. Jako powód podano różne „horyzonty życiowe” obojga. Znajdujemy tu też interesujące, choć wybrakowane i czasem niezwiązane z resztą korespondencji notatki na temat etapów rozbudowy zamku książęcego w Hamburgu, skład orszaku weselnego kroczącego do kościoła podczas uroczystości zaślubin (Henrietty z Franciszkiem Józefem?), opinię na temat artykułu *Ein missverstandenes Telefongespräch* opublikowanego w holenderskim „Ujsag”. Tutaj znajduje się dość interesujący wypis z przebiegu działań wojennych kampanii wrześniowej, w której brał udział Jan Jerzy (Hanorg) oraz opis (autorstwa Herminy?) dotyczący reakcji cesarza na wieść o śmierci jego syna Wilhelma.

Teczka 25 (a, b, c) **Varia (bez dat)**

Zbiór 25a składa się z niedatowanych 63 pozycji. Zawiera materiały niezwiązane ze sobą, notatki, części listów, karty inwentarzowe, zdjęcia, pieśni religijne, wycinki prasowe, materiał przypadkowy o rozbieżnej specyfikacji.

Materiał został zaszeregowany w trzy różne grupy z uwagi na jego wcześniejszy podział.

W drugiej części zgromadzone zostały zdjęcia rodziny, pałaców oraz materiały różne,

Z kolei trzecia część, 25c, to księga z opowiadaniem i przemówieniami Rudolfa Aleksandra Schrödera.

Źródło

Teczka 1

Listy rodziny von Schönaich z lat 1825-1917

1. 11 stycznia 1825, Berlin, list do księżniczki Karoliny von Schönaich-Carolath od księżniczki Doroty (?), sprawy osobiste, s. 6.
2. 10 września 1853, Jänkorsdorf, nieczyt., s. 1.
3. 28 czerwca 1868, Informacja na temat mianowania na urząd radcy sądowego osoby Weigelta, autor: Henryk XXII, s. 1.
4. 3 sierpnia 1868, Arnstorf, list do księcia Ferdynanda von Schönaich-Carolath na Zaborze, autor nieznany, sprawy osobiste, s. 4.
5. 22.??1876, karta pocztowa, autor nieznany, do księcia Ferdynanda von Schönaich-Carolath (1818-1893), zaproszenie, s. 2.
6. 30 czerwca 1876, Młynica, list Jerzego von Schönaich-Carolath (1846-1910) do ojca, sprawy osobiste, uwagi dotyczące końca roku szkolnego, s. 1.
7. 2 listopada, Mellendorf, list Jerzego von Schönaich-Carolath do ojca, sprawy osobiste, relacja z prowadzenia wydatków i stanu majątku Zabór, s. 3.
8. 18 sierpnia 1880, Karlsbad, list Herminy von Schaumburg-Lippe do córki Idy Matyldy von Reuss (1852-1891), sprawy dotyczące pobytu w kurorcie, s. 7.
9. 30 grudnia 1881, Dortmund, list Fryderyki von Schönaich-Carolath (1855-1921) do wuja Ferdynanda von Schönaich-Carolath, sprawy osobiste, podziękowania za prezent, sprawy dotyczące świąt Bożego Narodzenia, 25. rocznicy ślubu rodziców, życzenia noworoczne, s. 4.
10. 30 grudnia 1881, list do księcia Ferdynanda von Schönaich-Carolath, sprawy osobiste, podziękowania za prezenty i karty noworoczne, relacja z 25. rocznicy ślubu rodziców i życzenia noworoczne, częściowo nieczytelny, s. 3.
11. 30 grudnia 1881, list Ferdynanda von Schönaich-Carolath do wuja, sprawy osobiste, podziękowania za prezenty, życzenia noworoczne, s. 2.
12. 2 maja 1882, Rohnstock, list Eleonory von Schönaich-Carolath do ojca Ferdynanda, sprawy osobiste, s. 4.
13. 5 maja 1882, Żagań, list do ojca, nieczytelny, s. 4.
14. 11 maja 1882, Frankfurt, autor: książę Jan (Hans) von Schönaich-Carolath do ojca, spostrzeżenia dotyczące pobytu w Zaborze i mile spędzonych chwil. Informacje o wczasach Wandy von Schönaich-Carolath i jej brata Jerzego w Zaborze, omówienie spraw bieżących, s. 3.

15. 14 maja 1882, Greitz-zamek, autor: Henryk XXII do córki Idy, sprawy osobiste, zaniepokojenie chorobą Idy i życzenia powrotu do zdrowia, pozdrowienia, s. 2.
16. 7 lipca 1882, Gross Hartmannsdorff, karta pocztowa do księżniczki Schönaich-Carolath, informacja o podróży przez Kliczków do Książa, s. 2.
17. 28 marca 1883, Wirschkowitz, karta pocztowa do księcia Ferdynanda von Schönaich-Carolath, zapowiedź przyjazdu z Młynicy, s. 2.
18. 13 września 1883, list do księcia Ferdynanda, sprawy osobiste, s. 4.
19. 21 września 1883, Rohnstock, list Karoliny von Schönach-Carolath (1845-1896) do ojca Ferdynanda (1818-1895), informacja o powrocie z Jackendorf, podziękowania za listy i kwiaty, opis spotkania z młodym duchownym podczas zwiedzania kościółka ewangelickiego, s. 2.
20. 23 września 1883, Rohnstock, list Karoliny do ojca Ferdynanda, prośba o możliwość przedłużenia urlopu do 8 października z powodu słabego stanu nerwów, s. 2.
21. 29 września 1883, Rohnstock, list Karoliny do ojca Ferdynanda, podziękowania za listy, s. 1.
22. 19 marca 1884, Żagań, karta pocztowa, autor: Ferdynand do ojca, podziękowania za list, sprawy drobne, s. 2.
23. 6 kwietnia 1884, Żagań, karta pocztowa Fryderyka von Schönaich-Carolath (1858-1916) do ojca Ferdynanda, informacja o przyjeździe na święta wielkanocne, s. 2.
24. 8 kwietnia 1884, Dzierżoniów, autor: Jerzy do ojca Ferdynanda, karta pocztowa, materiał nieczytelny, s. 2.
25. 31 grudnia 1887, Dortmund, autor: Ferdynand von Schönaich-Carolath do wuja, życzenia noworoczne, informacje o pobycie w Dortmundzie, s. 4.
26. 3 czerwca 1888, Dortmund, nadawca i adresat nieznanymi (Jan?), dotyczy podróży z Berlina, uwagi na temat warunków życia i pogodowych, informacje o rodzinie w Saarbrücken i Freiburgu, s. 4.
- 26a. Dołączony list Eleonory, tekst zniszczony i nieczytelny.
27. 1 czerwca 1888, Rohnstock, autor: Eleonora do ojca Ferdynanda, s. 6.
28. 21 czerwca 1888, Wrocław, autor: Agnieszka, karta pocztowa do księcia Ferdynanda von Schönaich-Carolath, s. 2.
29. 21 lipca 1888, Nowa Sól, autor: G. Hohulin właściciel sklepu odzieżowego do księcia Ferdynanda, dotyczy przesłania przez stangreta zamówienia, s. 1.
30. 15 sierpnia 1888, Rohnstock, autor: Eleonora do ojca Ferdynanda, podziękowania za listy, krótka informacja z podróży do Wrocławia s. 2.
31. 18 sierpnia 1888, Młynica, list Jerzego do ojca Ferdynanda, pozdrowienia dla rodziny, s. 1.
32. 14 grudnia 1888, Hermsdorf koło Drezna, nadawca: Luiza Schoenberg (kuzynka), odbiorca: księżna von Reiss (matka Herminy), podziękowania

- za pamięć i ciepłe słowa, nadzieje na rychłe zobaczenie, kwestia apanaży książęcych, s. 4.
33. 4 września 1889, Rohnstock, autor: Eleonora do ojca Ferdynanda, usprawiedliwienie nieobecności z powodu podróży do Wrocławia, informacja o śmierci hrabiego von Platten, s. 4.
 34. 21 stycznia 1890, Wiedeń, nadawca i adresat nieznany, treść nieczytelna, s. 2.
 35. 22 stycznia 1890, Stary Kisielin, nadawca: Gatze, adresat: książę Ferdynand, podziękowania za życzenia urodzinowe, życzenia powrotu do zdrowia, informacja o wizycie hrabiny Stosch, hrabiego Faliz oraz szeregu innych osobistości, łącznie z miejscowym landratem i przemysłowcem Beucheltem, s. 3.
 36. 24 stycznia 1890, Berlin, autor: Jan (Hans) do ojca Ferdynanda, podziękowania za list z życzeniami urodzinowymi, opis wizyty u rodziny, s. 4.
 37. 2 lutego 1890, Młynica, autor: Jerzy do ojca Ferdynanda, informacje dotyczące życia codziennego, s. 2.
 38. 2 marca 1890, Frankenstein-Raudten, autor: Jerzy do ojca Ferdynanda, dotyczy powrotu do Młynicy, s. 2.
 39. 9 marca 1890, autor: Jerzy do ojca Ferdynanda, treść nieczytelna, s. 4.
 40. 8 czerwca 1890, Niesky, autor: Jan (Johann), karta pocztowa do dziadka Ferdynanda, przeprosiny za brak informacji od syna, usprawiedliwienia, choroba Jerzego, s. 2.
 41. 17 października 1890, Kohlfurt, autor: Jan, karta pocztowa do dziadka, księcia Ferdynanda, dotyczy polowania w Stonsdorf, w którym wzięła udział duża część rodziny i jej przyjaciół, s. 2.
 42. 18 października 1890, Raudten, autor: Jerzy, adresat nieznany, treść nieczytelna, s. 2.
 43. 21 listopada 1890, Gębice, ekscepty z Biblii, s. 3.
 44. 27 grudnia 1890, Drezno, nadawca nieznany, list do księcia Ferdynanda, dotyczy dnia codziennego: srogiej zimy, podróży do Berlina, spotkania z wnuczką, s. 4.
 45. 22 września 1890, Vorderheide, autor: Jan Jerzy von Schönaich-Carolath, karta pocztowa do ojca Jerzego, dotyczy manewrów wojskowych i życia koszarowego w Głogowie, s. 2.
 46. 25 kwietnia 1896, Zabór, autor: Jerzy do ciotki, dotyczy spraw rodzinnych, s. 4.
 47. 2 kwietnia 1905, Zabór, autor: Jerzy, do ciotki, dotyczy dwóch podróży do Berlina i dwóch do Wrocławia, pozdrowienia, sprawy rodzinne, s. 4.
 48. 27 listopada 1906, Berlin, nadawca: nieczytelny, adresat: rodzina von Schönaich-Carolath, gratulacje z okazji zaręczyn Jana Jerzego i Herminy von Reuss, s. 2.

Teczka 2

Listy do Herminy von Reuss od męża, księcia Jana Jerzego von Schönaich-Carolath, cz. 1, lata 1908-1916

1. 27 stycznia 1908, Davos, podziękowania za listy z Berlina, dotyczy podróży powrotnej do Zaboru i zwiedzania Monachium i Lipska, opis panującego mrozu.
2. 15 lutego 1908, Berlin, podziękowania za listy, pozdrowienia dla rodziny, kłopoty zdrowotne, o pobycie w Davos, s. 4.
3. 6 lipca 1908, Berlin, życzenia zdrowia dla bratanka, opis nie najlepszego samopoczucia Jana, s. 3.
4. 19 września 1908, Zabór, relacja z przejażdżki po lesie, rozmowy z Hoffmannem, kwestia zatrudnienia nowej służby, s. 4.
5. 20 września 1908, Zabór, zwięzły opis zwyczajowego obiadu niedzielnego, na który zapraszano zwykle jednego z urzędników, plany wyjazdu do Kleinitz i Gubina, sprawy służbowe, s. 4.
6. 7 lipca 1908, Berlin, informacja o wizycie Möleina. Dotyczy wyjazdu Jana do Poczdamu, s. 4.
7. 8 lipca 1908, Berlin, dotyczy wizyty na wystawie budownictwa statków, s. 4.
8. 9 lipca 1908, Berlin, opis dnia codziennego, s. 4.
9. 11 września 1908, S. (Zabór), pozdrowienia, podziękowania za listy, s. 2.
10. 21 stycznia 1909, Davos, relacja z pobytu w kurorcie (?), wyznania miłości i tęsknoty za Zaborem, opis stanu zdrowia i przyrody w Davos, s. 2.
11. 22 stycznia 1909, Davos, dotyczy zamieszkania, osób zakwaterowanych w hotelu, s. 1.
12. 22 stycznia 1922, Davos, przebieg dnia, telegraf do Hanoweru, s. 2.
13. 24 stycznia 1909, Davos, relacja z wizyty z ojcem i rozmowy o interesach rodzinnych, s. 1.
14. 25 stycznia 1909, dotyczy spotkania towarzyskiego w Davos i powrotu, s. 1.
15. 26 stycznia 1909, Davos, dotyczy spędzenia wolnego czasu na torze jeździeckim oraz wyrazów radości z rychłego powrotu do Zaboru, opisy pogody, s. 2.
16. 29 stycznia 1909, Davos, telegram od pełnomocnika Möleina, gorączka i choroba Jana, informacje na temat znajomych Geibelsa i Flinscha przebywających w Davos, informacje o postępach prac Möleina, s. 3.
17. 30 stycznia 1909, Davos, sprawy pełnomocnika Möleina, s. 1.
18. 1 lutego 1909, Davos, relacja z pobytu, czas wolny s. 4.
19. 12 lutego 1909, Davos, relacja z pobytu, czas wolny, s. 1.
20. 13 lutego 1909, relacja z pobytu, opis pogody, prośba o przesłanie pieniędzy w wysokości 500 marek, wizyta rodziny w Zaborze, s. 2.

21. 7 grudnia 1910, Zabór, sprawy codzienne, s. 1.
22. 8 grudnia 1910, Zabór, sprawy osobiste, zdrowie i sprawunki własne i dotyczące dzieci (Jana Jerzego, Jerzego Wilhelma i Herminy), s. 2.
23. 15 września 1911, Zabór, dotyczy podróży do Berlina, spraw Zaboru, s. 2.
24. 21 września 1911, dotyczy pobytu Herminy w Berlinie, pozdrowienia od dzieci, ubolewanie nad śmiercią pana Baumbacha, s. 1.
25. 15 sierpnia 1912, Zabór, dotyczy wspólnie przez małżonków planowanej podróży do Gdańska, o majątku, s. 1.
26. 18 sierpnia 1912, Zabór, troska o zdrowie jednego z synów, spotkanie z matką i jej wyjazd do Berlina, wyjazd panów von Reden i von Zedlitz do Rosji, s. 2.
27. 24 sierpnia 1912, Zabór, relacja o złym stanie zdrowia niejakiego Schillera, projekt rozsądzenia czterdziestu gości podczas balu charytatywnego, na schemacie miejsca Herminy, landrata i jego żony, Marii von Reder, Henry'ego i samego Jana Jerzego, omówienie przebiegu uroczystości s. 2.
28. 24 stycznia 1913, Wrocław, list zniszczony, częściowo opis przebiegu podróży powrotnej, s. 3.
29. 17 czerwca 1913, Bonn, plan powrotu do Zaboru, s. 2.
30. 3 stycznia 1914, Wrocław, choroba Jana Jerzego i osób z otoczenia, pozdrowienia, s. 1.
31. 24 stycznia 1914, Wrocław, list zniszczony, sprawy dotyczące pól i młynów w majątku i rozmów z rentmistrzem, s. 2.
32. 6 (?) marca 1914, Zabór, przebieg dnia i pracy, plan wyjazdu do Berlina, opis kolejnych celów podróży: Zabór (9 III), Legnica (10 III), Siedlisko (11 III), Głogówek (12 III), s. 1.
33. 13 sierpnia 1914, Ostrów (Mazowiecki), omówienie wyjazdu przez Skalmierzyce w rejony Warszawy, opis zniszczenia i splądrowania Kalisza przez wojska rosyjskie (ukraińskie-Kozaków) i niemieckie, wzmianka o mordach, podpaleniach i ostrzale artyleryjskim, opis miasta po zniszczeniu, prośba o informacje z Francji, s. 2.
34. 18 października 1914, Wrocław, sprawy majątku i gości w Zaborze, s. 4.
35. 25 października 1914, Wrocław, list adresowany na Greiz, nieczytelny, s. 1.
36. 18 listopada 1914, Wrocław, relacja z wydarzeń wojennych w Poznaniu, s. 4.
37. 19 listopada 1914, Wrocław, propozycja dla Herminy przyjazdu do Wrocławia, pretensje do żony i żal w związku z kłótnią rodzinną o to, jakoby Hermina oczerniała go przed siostrami i matką oraz że został potraktowany niesprawiedliwie, s. 4.
38. 29 grudnia 1914, Wrocław, podziękowania za relację ze świąt Bożego Narodzenia, o wojnie, rady w związku z planami Herminy utworzenia szpitala dla licznych chorych, s. 3.

39. 5 stycznia 1915, Wrocław, sprawy dotyczące majątku, s. 2.
40. 6 stycznia 1915, Wrocław, wspomnienia dotyczące rocznicy dnia ślubu i wesela Jana i Herminy, podziękowania za czwórkę dzieci, s. 4.
41. 10 stycznia 1915, dotyczy pomocy chorym udzielanej przez fundację Herminy, przygotowań do polowania na bażanty, s. 2.
42. 12 stycznia 1915, Wrocław, dotyczy przyjazdu Jana Jerzego do Zaboru, budowa domu w Zielonej Górze, problem wpływów z Młynicy, sprawy dotyczące gospodarki majątku: oczyszczanie młyna w Dąbrowie, s. 2.
43. 28 lutego 1915, Wrocław, problem z magazynowanym w Hamburgu i Bremie furazem dla wojska, interesy z Żydami, pozdrowienia dla matki, s. 2.
44. 1 marca 1915, Wrocław, wyjazd do Oławy, musztra zwerbowanych rekrutów, powrót do Wrocławia, sprawa zakupu koni dla wojska, s. 3.
45. 3 marca 1915, Wrocław, żal z powodu choroby żony, opis pogody, s. 1.
46. 4 marca 1915, Wrocław, radość z powodu powrotu żony do zdrowia, plany podróży do Włoch, pozdrowienia od Birona, s. 1.
47. 13 marca 1915, Wrocław, relacja ze spędzonego wolnego czasu, s. 1.
48. 17 marca 1915, Wrocław, list mocno zniszczony, s. 2.
49. 19 marca 1915, Wrocław, dotyczy choroby Herminy i przyjazdu Jana Jerzego na święta wielkanocne, s. 1.
50. 22 marca 1915, Wrocław, sprawa przyjazdu do Wrocławia Herminy wraz z dziećmi, pogoda, opis poprzedniego wieczoru i wizyty Saurmy i Websky'ego, plany podróży do Włoch, s. 2.
51. 21 kwietnia 1915, Wrocław, powrót do zdrowia Herminy, informacje o dzieciach, dotyczy powrotu do domu, s. 2.
52. 29 lipca 1915, Wrocław, powrót Jana Jerzego do Zaboru, s. 2.
53. 16 czerwca 1916, Wrocław, sprawy osobiste, pozdrowienia, pogoda: mróz, s. 1.
54. 18 czerwca 1916, Wrocław, opis dnia codziennego i podróży do Witzen-dorfu, pozdrowienia, zapytanie o listy, dzieci, s. 3.
55. 30 czerwca 1916, Wrocław, zapytanie o listy, plany powrotu do Zaboru, s. 2.
56. 6 lipca 1916, Wrocław, podziękowania za listy, zapytanie o zdrowie Herminy, s. 2.
57. 20 lipca 1916, Wrocław, o chorobie Jana Jerzego, zalecenia dobrego odżywiania i hartowania dzieci, by nie chorowały, s. 2.
58. 22 lipca 1916, Wrocław, dotyczy wychowania i dbałości o zdrowie dzieci, zalecenia stałego, nocnego czuwania nad nimi, s. 1.
59. 4 sierpnia 1916, Wrocław, żal do żony, że przez ponad dwa miesiące nie informowała go o swojej chorobie, inne sprawy dotyczące listu do matki, s. 3.
60. 5 sierpnia 1916, Wrocław, dotyczy majątku i nowego zarządcy Heine-manna, s. 2.

61. 7 sierpnia 1916, Wrocław, relacja z wizyty w Młynicy i powrotu przez Strzelin, sprawy rodzinne i dotyczące majątku, s. 3.
62. 9 sierpnia 1916, Wrocław, wspomnienie wspólnie spędzonego urlopu, s. 2.
63. 20 sierpnia 1916, Bukareszt, relacja z warunków życia na kwaterze w Bukareszcie, s. 2.

Teczka 3

Listy do Herminy von Reuss od męża, księcia Jana Jerzego von Schönaich-Carolath, cz. 2, rok 1917

1. 21 stycznia 1917, Bukareszt, sprawy zakwaterowania polowego, dyslokacji Jana w Krajowej (Rumunia, Wołoszczyzna). Warunki i rzeczywistość w Rumunii. Sprawy zaprowiantowania i furazu dla koni. Spotkanie w gronie generalskim, s. 4.
2. 23 stycznia 1917, w trakcie podróży z Bukaresztu do Krajowej, opis wizyty u 79-letniego byłego ministra Carpa, sprawy przemarszu wojsk, s. 4.
3. 24 stycznia 1917, Krajowa, wyrazy tęsknoty za domem, wskazówki dla Herminy w sprawie adresowania listów, opis przybycia na miejsce, realia zakwaterowania, dotyczy towarzyszy Jana, s. 4.
4. 25 stycznia 1917, Krajowa, spotkanie z generałem Kramerem i majorem Schwabberem, życie na kwaterze, zaopatrzenie, podróż do Breasty. Opis bogactw ziemi i natury wsi rumuńskich, s. 4.
5. 26 stycznia 1917, Krajowa, pozdrowienia i podziękowania za list, s. 1.
6. 29 stycznia 1917, Calafat, wieści z Bułgarii, s. 4.
7. 28 stycznia 1917, Krajowa, nowe zakwaterowania Jana, s. 4.
8. 31 stycznia 1917, Krajowa, przybycie do Segarcea, opis splądrowanego przez Cyganów zamku w Segarcei, s. 1.
9. 20 lutego 1917, Krajowa, opis spaceru po wałach miasta, plany podróży do Bukaresztu z oficerami sztabu gospodarczego, s. 2.
10. 25 lutego 1917, Bukareszt, wizyta w sztabie gospodarczym, omówienie sprawy nowych pracowników, śniadanie z osobami z tego sztabu, s. 2.
11. 26 lutego 1917, Bukareszt-Krajowa, dotyczy paczki od Johanna dla rodziny przesłanej przez podoficera dragonów przez Wrocław, powrót do Krajowej, s. 1.
12. 28 lutego 1917, Krajowa, podziękowania za list i pozdrowienia, s. 1.
13. 28 lutego 1917, Krajowa, dotyczy przybycia młodego podoficera Rochowa ze sztabu gospodarczego, dostaw masła, s. 1.
14. 3 marca 1917, list zniszczony, s. 3.
15. 6 marca 1917, Krajowa, dotyczy braku listów od Jana, praca w sztabie, s. 4.

16. 9 marca 1917, usprawiedliwienie dotyczące braku listów, opis pracy w gospodarstwach podległych Janowi, opisy biedy ludności cywilnej w Krajowej, s. 2.
17. 14 marca 1917, Calafat, opis objazdu po okolicy z architektem i tłumaczem Friedemannem oraz oberlejttnantem von Reinersdorffem, zakup koni, s. 3.
18. 19 marca 1917, Krajowa, podziękowania za listy oraz dbałość o majątek, pytania o to, jak dają sobie radę bez niego, s. 2.
19. Krajowa, druga część listu, przemyślenia dotyczące rozstania, opis uczuć, s. 2.
20. 27 marca 1917, Bukareszt-Krajowa, opis obiadu z przyjacielem, hrabią von Praschma, wyjście z tłumaczem Friedemannem na dworzec, odprowadzenie hrabiego Ledebara w na pociąg do Wiednia, s. 2.
21. 7 kwietnia 1917, Krajowa, planowana podróż do Segarcea, Bresta i Brabowa, s. 2.
22. 19 kwietnia 1917, Krajowa-Bukareszt, opis podróży, podziękowania za telegram i wspomnienie lasu w Młynicy, opis zakwaterowania w Bukareszcie przy majorze Schwabe, pogoda, problem zaprowiantowania, prośba o wieści z Zaboru, s. 2.
23. 6 kwietnia 1917, zalecenia odwiedzin na zamku w Greiz, opis posiłku pożegnalnego z majorem Schwabe oraz pożegnania go na dworcu przez grupę 60 oficerów, wizyta w kościele i spotkanie z proboszczem Schneiderem, s. 4.
24. 12 kwietnia 1917, Krajowa, dotyczy dzieci, opis nowego mieszkania, przeznaczonego na kwaterę, s. 4.
25. 15 kwietnia 1917, Krajowa, dotyczy śmierci czyjegoś syna, opis cztero-dniowej podróży, wizyta w gronie notabli u znanego gospodarza Rimpiana Schlandołęckiego, pytania o stosunki w majątku i obawa przed niepokojami społecznymi w nawiązaniu do wydarzeń w Rosji, s. 4.
26. 22 kwietnia 1917, Bukareszt-Krajowa, przedstawienie osoby adiunkta von Praschmy, który dostarczył list, opis dwudniowego pobytu w Bukareszcie, s. 2.
27. 1 maja 1917, Krajowa, ciężka podróż z niejakim Helldorffem, awaria samochodu, plany trzydniowego objazdu okręgu zarządzanego przez Jana, a następnie do Semlina, s. 1.
28. 2 maja 1917, Krajowa, informacja o przesłaniu Herminie środków czystości. Dotyczy wizyty Wabsky'ego i Keiserlingka oraz objazdu po okręgu, s. 2.
29. 5 maja 1917, Calafat-Krajowa, dotyczy produktów spożywczych i pierwszej potrzeby przesyłanych żonie, takich jak mydło, turecka kawa etc., wcześniejszej podróży służbowej z Wabskym po okolicy, krótki opis jej stanu gospodarczego, s. 2.

30. 8 maja 1917, Drenkowa, dotyczy wspomnianego objazdu, zalecenia w sprawie prowadzenia majątku w Zaborze, s. 4.
31. 10 maja 1917, Krajowa, podróż Herminy do Młynicy, s. 1.
32. 11 maja 1917, Krajowa, sprawy osobiste dotyczące rodziny i gospodarstwa, s. 2.
33. 14 maja 1917, Krajowa, pozdrowienia, s. 2.
34. 14 maja 1917, Krajowa, pobyt Herminy w Karlsdorf, opis spotkania z niejakimi Braunem ze sztabu i współpracownikiem Helldorffem. Podróż do Segarcen, s. 2.
35. 18 maja 1917, Krajowa, napomnienie o wizytacji ziemskiej majątków podległych Schoenaichowi, s. 1.
36. 26 maja 1917, Krajowa, informacja o przyjeździe do Wrocławia 30 maja, s. 1.
37. 26 maja 1917, Krajowa, pozdrowienia, podziękowania dla Ferdynanda za paczkę (druga część listu), s. 2.
38. 27 maja (1917), Krajowa, ostatnie informacje przed odjazdem na przepustkę, s. 1.
39. 29 czerwca 1917, pierwsze wrażenia po powrocie do Rumunii, plany wyjazdu do Segarcen, s. 1.
40. 4 lipca 1917, pozdrowienia, s. 1.
41. 2 sierpnia 1917, Bukareszt, podróż Herminy do Lanenburga, informacja o katastrofie kolejowej na trasie Berlin-Gdańsk, s. 2.
42. 3 sierpnia 1918, Bukareszt, dotyczy pobytu Herminy w Gdańsku i odwiedzin generałowej Kratzmer, s. 1.
43. 5 sierpnia 1917, list zniszczony, nieczytelny, s. 2.
44. 7 sierpnia 1917, wizytacja fabryk spożywczych (cebuli i makaronu), s. 1.
45. 4 września 1917 r., dotyczy zaproszenia i wizyty do feldmarszałka, s. 1.
46. 8 września 1917, karta pocztowa, pozdrowienia, podziękowania za listy, s. 2.
47. 10 październikaa 1917, Krajowa, list do matki, dotyczy jej przyjazdu do Berlina, s. 1.
48. 19 października 1917, Bukareszt, dotyczy wizyty u Steinmanna i dowódcy Hentscha, znajomości z księciem von Coberg, polowanie na niedźwiedzie, s. 2.
49. 20 października 1917, przyjazd Jana do Wiednia, wizyta u Sachera, i spotkanie z hrabią Hun i Thallasem Lobkowitzem, podróż pociągiem sypialnianym do Budapesztu, spotkanie z Włochem Poldi, s. 2.
50. 24 października 1917, dotyczy podróży do Bukaresztu, sprawy gospodarcze, interesy z Grekiem Brancoveanu i hrabią Bethusy, s. 2.
51. 25 października 1917, dotyczy wizyty w fabryce dżemu, oczekiwanie na list, s. 1.
52. 25 października 1917, spotkanie towarzyskie w gronie osób świeckich i duchownych, polowanie, prośba o relację od rentmistrza, s. 2.

53. 29 października 1917, Krajowa, podróż do Segovi, kulinaria, s. 3.
54. 1 listopada 1917, dotyczy spotkania z rodziną, życzenia z okazji urodzin syna, podróż z Webskym do Bukaresztu, s. 2.
55. 5 listopada 1917, Krajowa, dotyczy podróży po komitacie Krajowa, następnie Galicea, s. 3.
56. 5 listopada (1917), dotyczy problemów z pocztą, prezentów bożonarodzeniowych oraz pisma z reklamacją niejakiego Steinmanna, s. 1.
57. 6 listopada 1917, Krajowa, opis dnia, podróż z generałem do Pisen, s. 4.
58. 7 listopada 1917, życzenia na urodziny Herminy, samobójstwo pewnego człowieka, s. 2.
59. 21 listopada 1917, Bukareszt, przyjazd do Bukaresztu, s. 2.
60. 21 listopada 1917, wizytacja ubojni drobiu, s. 1.
61. 22 listopada 1917, Bukareszt, podróż Herminy z Wrocławia do Młynicy, s. 1.
62. 23 listopada 1917, sprawy rodzinne: święta Bożego Narodzenia, listy od matki, s. 2.
63. 25 listopada 1917, Bukareszt, polowanie, kwestie żywienia, s. 1.
64. 26 listopada 1917, podróż przez Dunaj, Alessandrię do Turn Magarele i dalej do Dragasani, s. 1.
65. 1 grudnia 1917, dotyczy braku listów od żony, s. 1.
66. 1 grudnia 1917, Bukareszt, podróż służbowa do Bułgarii i z powrotem do Krajowej przez Alessandrię i Turn Magarele z niejakim Erazmem, spotkanie z hrabią Bethusy i generałem Bodenhausenem, s. 2.
67. 6 grudnia 1917, Bukareszt, sprawy codzienne, s. 1.
68. 7 grudnia 1917, pobyt w Krajowej, s. 1.
69. 8 grudnia 1917, Bukareszt, zapowiedź i zapewnienia przyjazdu na święta Bożego Narodzenia, sprawy osobiste i dotyczące świąt, s. 1.
70. 19 grudnia 1917, Bukareszt, podziękowania za list, pozdrowienia, s. 1.
71. 20 grudnia 1917, Bukareszt, przygotowania do wyjazdu na święta, s. 1.
72. 26 grudnia 1917, dotyczy zdrowia matki, polowanie świąteczne, s. 1.
73. 26 grudnia 1917, Bukareszt, podróż po dystrykcie Drakova, s. 1.

Teczka 4

Listy do Herminy von Reuss od męża, księcia Jana Jerzego von Schönaich-Carolath, cz. 3, lata 1918-1919

1. 12 stycznia 1918, podziękowania za prezenty, opis wypadku w drodze służbowej do Bana Rusulni, s. 4.
2. 13 stycznia 1918, dotyczy spraw majątku, s. 1.
3. 24 stycznia 1918, Bukareszt, sprawy osobiste, s. 1.

4. 23 stycznia 1918, Bukareszt, sprawa dzierżaw w majątku, s. 2.
5. 28 stycznia 1918, Bukareszt, sprawy osobiste, s. 1.
6. 4 lutego 1918, Bukareszt, kwestie związane z zakończeniem służby wojskowej Jana, s. 2.
7. 6 lutego 1918, Bukareszt, sprawy osobiste, s. 1.
8. 13 marca 1918, śniadanie u dyplomaty amerykańskiego Isenburga, s. 1.
9. 15 marca 1918, Bukareszt, rozważania nad („smutną”) rolą Niemiec w rozpęтaniu I wojny światowej, s. 1.
10. 16 marca 1918, Bukareszt, uroczysta kolacja w gronie oficerów, s. 2.
11. 24 marca 1918, Bukareszt, o informacji od Oberstleutnanta von Marshalla, na temat negocjacji pokojowych, s. 1.
12. 26 marca 1918, Bukareszt, podróż Herminy do Karlsdorfu, pozdrowienia dla Pani von Websky, polowanie, s. 1.
13. 12 kwietnia 1918, Budapeszt (Donaupalast), przyjazd i pierwszy dzień w Budapeszcie, s. 2.
14. 13 kwietnia 1918, powrót do Krajowej, sytuacja we wschodniej Rumunii, s. 1.
15. 28 kwietnia 1918, Bukareszt, sprawy osobiste, problemy rodzinne, s. 1.
16. 29 kwietnia 1918, Bukareszt, sprawy osobiste, s. 1.
17. 18 kwietnia 1918, Bukareszt, opis obowiązków codziennych, s. 2.
18. 26 maja 1918, zmiana kwaterunku, s. 1.
19. 28 maja 1918, Bukareszt, sprawy osobiste, spotkanie z Markensenem (?) i Schwartzem, s. 2.
20. 2 czerwca 1918, Bukareszt, wizyta u rodziny Darvari, rozmowy o polityce, s. 2.
21. 4 czerwca 1918, Bukareszt, podróż Herminy, obawa przed panującą cholerą i tyfusem, s. 1.
22. 5 czerwca 1918, Bukareszt, dotyczy aukcji i spotkania charytatywnego w kasynie, udziału w wykładzie na temat położenia ekonomicznego ludności polskiej pod zaborem rosyjskim, s. 1.
23. 6 czerwca 1918, dotyczy spotkania w kasynie wojskowym i zbiórki charytatywnej, odjazd hrabiego von Praschmy do Berlina, s. 1.
24. 7 czerwca 1918, choroba Jana, wizyta lekarza, s. 1.
25. 16 czerwca 1918, sprawy osobiste, s. 2.
26. 18 czerwca 1918, sprawy osobiste, s. 2.
27. 22 czerwca 1918, pobyt na placówce, sprawy osobiste, s. 2.
28. 20 lipca 1918, Bukareszt, prośba o pomoc dotkniętej niedolą posługaczce majorowej von Pöllnitz, s. 1.
29. 15 sierpnia 1918, przygotowania do podróży, plany spotkania w dzień urodzin Jana, degustacja win w kasynie wojskowym, Bukareszt, s. 2.
30. 17 sierpnia 1918, Bukareszt, obchody urodzin cesarza, wyjazd hrabiego von Praschmy, s. 2.

31. 17 sierpnia 1918, Bukareszt, udział we mszy za zdrowie i pomyślność cesarza Wilhelma II Hohenzolerna, uroczysty obiad w towarzystwie hrabiego von Praschmy i innych oficerów, s. 1.
32. 19 sierpnia 1918, Bukareszt, list od Herminy z Gdańska, przygotowania do przyjazdu, prośba o przygotowanie ksiąg rozrachunkowych majątków Zabór i Młynica, s. 1.
33. dotyczy spotkania w gronie komendantów: Bluechera, Thgena, Lafferta, Reissa, z generałem Kramerem, Hellendorffem, Manteufflem, s. 2.
34. 21 sierpnia 1918, Bukareszt, pozdrowienia, sprawy osobiste, s. 1.
35. 25 sierpnia 1918, Bukareszt, dotyczy spraw z zarządcą dóbr, s. 1.
36. 28 sierpnia 1918, Bukareszt, nawiązanie do świątecznego posiłku z okazji urodzin cesarza, s. 1.
37. 1 września 1918, Bukareszt, rozważania dotyczące wojny, podziękowania za sprawozdanie dotyczące dochodów majątku, s. 2.
38. 4 września 1918, Bukareszt, zaproszenie feldmarszałka na dwudniowy pobyt w Sinnin (?), s. 1.
39. 7 września 1918, Bukareszt, opis pobytu w Sinnin (?) wraz z Ikasem, majorem Haelleseim i Hammersteinem, plan podróży do domu (Młynicy) przez Cecorę, Belgrad i Wrocław, s. 1.
40. 14 października 1918, Wrocław, dotyczy warunków podróży, polecenia dla administratora majątku, s. 2.
41. 19 października 1918, Bukareszt, sprawy osobiste, sytuacja i nastroje ludności w Rumunii, sprawa sprawozdań administrator majątku z funkcjonowania włości, s. 2.
42. 22 października 1918, Bukareszt, sprawy osobiste, s. 2.
43. 24 października 1918, dotyczy współpracowników Jana: Gropiusa i Praschmy, podróż służbowa do Cernicy, panująca na Dolnym Śląsku grypa i kwestia lazaretu prowadzonego przez Herminę, sprawa Żydów zielonogórskich, s. 3.
44. 1 listopada 1918, Bukareszt, problem z kontynuacją prac polowych w Rumunii, sprawy osobiste, obawy przed wystąpieniami mieszkańców Berlina, wizyta dowódcy von Massowa, s. 2.
45. 2 listopada 1918, sprawy osobiste, s. 1.
46. 5-6 listopada 1918, sprawy osobiste, zawieszenie broni na froncie wschodnim, s. 2.
47. 14 listopada 1918, dotyczy końca wojny, plany przyjazdu do Wrocławia, s. 1.
48. 6 czerwca 1919, polecenia dla administratora majątku, s. 2.
49. 7 czerwca 1919, Sankt Blasien, sprawy osobiste, plany na zbliżające się lato, s. 2.
50. 7 czerwca 1919, Sankt Blasien, dotyczy ogrodu w Zaborze, s. 1.
51. 8 czerwca 1919, Sankt Blasien, sprawy z administratorem majątku, s. 2.

52. 9 czerwca 1919, Sankt Blasien, opłaty z majątku Młynica za ogrzewanie i elektryczność, sprawy z administratorem dóbr, podróż do Wrocławia, s. 2.
53. 11 czerwca 1919, list ze szpitala, sprawy osobiste i dotyczące prowadzenia gospodarstwa, instrukcje, opis przebiegu dnia, s. 2.
54. 12 czerwca 1919, sprawa zaręczyn i chrzcin, opłaty dla pastora i kantora, sprawa zdrowia Herminy, s. 2.
55. 13 czerwca 1919, Sankt Basien, życie codzienne w kurorcie, posiłki, spotkania, przebieg dnia, s. 2.
56. 18-19 czerwca 1919, Sankt Basien, dzień codzienny, wizyta doktora Kerba, obawa przed polskimi wystąpieniami i zalecenia wyjazdu żony do Gębic, sprawa ceny od sprzedaży obrazów, s. 3.
57. 30 czerwca (?) 1919, adnotacja: „w łóżku”, przy lekturze Dickensa, dotyczy hodowli kuropatw, życia codziennego w kurorcie, s. 3.
58. 30 czerwca 1919, karta pocztowa, dzień codzienny w Sankt Blasien, wycieczki, zwiedzanie, s. 2.
59. 30 czerwca 1919, Sankst Blasien, plan powrotu przez Titisee-Donaueschingen w kierunku na Stuttgart, kwaterunek w hotelu Marquardt, relacja ze stanu zdrowia, pozytywne opinie profesorów, zalecenia w sprawie gospodarstwa, s. 2.

**(listy z datacją miesięczną – bez datacji rocznej,
prawdopodobnie z okresu służby w 1916-1918 r.,
gdy Jan Jerzy był odkomenderowany na placówkę rumuńską,
według kolejności przechowywanej dotychczas)**

60. 8 marca, Krajowa (spotkanie w szerokim gronie oficerskim, kierowane przez Jana, kontakt ze sztabem ekonomicznym w Bukareszcie, s. 2.
61. 24 czerwca, Bukareszt, informacje o życiu na placówce, s. 2.
62. 10 lipca, Wrocław, sprawy związane z majątkiem i gospodarstwem, samobójstwo dyrektora Semmera-Rohnstocka, s. 2.
63. 20 maja, życie codzienne, s. 2.
64. Część listu, dotyczy inspekcji w dobrach podległych Janowi, dalej do miejscowości Lipowo wraz z współpracownikiem Laffertem, zwiedzanie hodowli świń i winnic, s. 1.
65. 13 sierpnia, Bukareszt, warunki klimatyczne w Rumunii, pozdrowienia, polecenia dla rentmistrza, s.1.
66. Wrażenia z wyjazdu do zamku Conroeni, s. 4.
67. 2 lipca, dotyczy przesyłki żywności i delicji dla żony, s. 1.
68. 25 lipca, Bukareszt, podróż Herminy do Berlina, s. 1.
69. 18 października, wizyta u feldmarszałka, spotkanie z Massonem i Zofią, s. 1.

Teczka 5
Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss (Hohenzollern),
cz. 1, listy do 1918 r.,

1. 10 kwietnia 1913, Northlands Englefield, autor: Amy Paviatt (?), język angielski, pozdrowienia dla Jana Jerzego i księżniczki Idy, s. 4.
2. 18 marca 1915, Rosja, autor: rybak Joseph Kruse, dotyczy lazaretu w Zaborze, prac renowacyjnych w pałacu, s. 2.
3. 18 października 1916, Rossleben, autor: bratanek Otfried, dotyczy relacji osobistych, s. 3.
4. 21 kwietnia 1921, Halbendorf, autor: nieczyt., transakcja z książętami von Hatzfeld, s. 2.
5. 2 czerwca 1921, Wrocław, autor: nieczyt., sprawa sprzedaży dóbr, transakcja z książętami von Hatzfeld, s. 3.
6. 4 sierpnia 1921, Damshagen bei Grevesmühlen, autor nieznany, sprawa Hindenburga i opis jego pozycji politycznej, s. 2.
7. 13 września 1921, Wrocław, autor: nieczyt., pismo dotyczące przekazania listów od radcy prawnego Welzela, s. 1.
8. 20 września 1921, Dzierżoniów, pismo Związku Ekonomicznego Gospodarzy i Ogrodników, s. 1.
9. brak daty (według wcześniejszej kolejności przechowywania), Sulechów, dotyczy funkcjonowania lazaretu, s. 4.
10. 23 września 1921, Wrocław, autor: nieczyt., dotyczy przekazania listów i spotkania z księżną, s. 1.
11. 21 października 1921, Wrocław, autor: nieczyt., w sprawie pisma prawnika Welzela, s. 1.
12. 26 października 1921, Halle, autor: nieczyt., list prywatny od przyjaciółki, sprawy codzienne, s. 2.
13. 4 listopada 1921, Greiz, autor: nieczyt., zakup akcji, s. 4.
14. 9 marca 1922, Mroczków (?) (Eisersdorf), hrabstwo Kłodzko, autor: Siegfried Kisse, dotyczy confirmacji syna Siegfrieda, s. 1.
15. 9 marca 1922, Wrocław, autor: E. Heimann, dotyczy wyprzedaży akcji Korony Austro-Węgier i ich aktualnego kursu, s. 2.
16. 28 marca 1922, Siedlisko, autor: kamera książęca, zapowiedź przesłania protokołu rodzinnego z 11 marca 1922 r., s. 1.
17. 20 kwietnia 1922, Świdnica, autor: hrabina (?), dotyczy sprzedaży osła, s. 1.
18. 23 kwietnia 1922, miejsce: nieczyt., karta pocztowa: tekst nieczyt., s. 1.
19. 4 maja 1922, miejsce: nieczyt., autor: Magdalena (?), dotyczy młodego Jerzego Wilhelma, s. 4.
20. Karta pocztowa, s. 2.
21. 20 kwietnia 1924, Reichwolfwarnsdorf, autor: tajny radca Scham (?), karta pocztowa, pozdrowienia, s. 2.

22. 1 listopada 1925, Hameln, autor: Valentini, list kurtuazyjny: podziękowania za życzenia urodzinowe wysłane listem odręcznym, przeprosiny za brak odwiedzin w Hanowerze u Herminy, s. 2.
23. 14 listopada 1925, Monachium, autor: Magdell (?), list kurtuazyjny: dotyczy zdrowia Herminy, relacji z życia w Monachium, kolonii artystów niemieckich w Pasitano s. 4.
24. Karta pocztowa, autor: brak, część całości z zapowiedzią dla listu posłanego prawdopodobnie razem z kartą, s. 2.
25. 25 października 1927, przesyłka z urzędu skarbowego (*Finanzamt*), dotyczy odsetek bankowych, s. 2.
26. 26 stycznia 1930, Berlin, autor: Hannah Sieg, list wyrażający troskę i ubolewanie z powodu izolacji pary cesarskiej na zamku w Doorn, s. 4.
27. 14 stycznia 1931, Charlottenburg-Berlin, autor: nieczyt., sprawa hipoteki majątku Młynica i jej beznadziejnej sytuacji, s. 2.
28. 28 czerwca 1932, Królewiec, autor: Richter (?), treść nieczyt., s. 2.
29. 6 listopada 1933, Sztokholm, autor: książę Lage Posse, język angielski, dotyczy książki Herminy *Days in Doorn*, księcia krwi (Kronprinza), rozważań nad wybuchem I wojny światowej, s. 7.
30. 7 maja 1934, Misdroy, autor: dyrektor Baltenschule, dr Hunnius, dotyczy wcześniejszego terminu egzaminu dojrzałości księcia Ferdynanda, nieregularności w uczęszczaniu na zajęcia, problemów z jękaniem się księcia, s. 1.
31. 14 sierpnia 1934, Wiesbaden, autor: Paweł Schnefer, dotyczy fotografii, s. 1.
32. 31 sierpnia 1934, Trzebnica, autor: Daisy von Schelicha, podziękowania za wstawiennictwo i pozdrowienia, s. 3.
33. 30 października 1934, Berlin, autor: poseł Raschdau, dotyczy książki posła *Der Weg in die Weltkrise*, s. 1.
34. 8 grudnia 1934, Lipsk, autor: Małgorzata Driesch, dotyczy, dotyczy syna pani Driesch, zaproszenie do odwiedzin Lipska i opis zamieszkania państwa Driesch, pozdrowienia od dzieci, s. 4.
35. 26 grudnia 1934, Hanower, autor: E. von dem Knesebeck, opis stanu zdrowia, pozdrowienia, s. 2.
36. 20 kwietnia 1935, autor: Pastor Helbig, karta pocztowa, pozdrowienia, s. 1.
37. 15 września 1935, Berlin, autor: Dommies, dotyczy księcia Henryka XXXV von Reuss oraz pełnomocnictw dla niejakiego Sieberta, s. 2.
38. 14 października 1935, Berlin, autor: Lucie i Jan Pauli, dotyczy choroby męża, podziękowania za pomoc, pozdrowienia, s. 2.
39. 5 marca 1936, Regensburg, autor: Anzuh (?), utyskiwania na „nowe Niemcy”, smutek za dawnymi czasami, współczucie dla cesarza, rozważania nad formą rządów i strukturą nowego państwa, informacja na temat zdjęć, s. 4.

40. 2 czerwca 1936, Berlin, autor: Dommes (powiernik, bliski współpracownik i zarządca prawny majątku Doorn), podziękowania za okazaną pomoc, s. 2.
41. 26 sierpnia 1936, Helsingborg (Finlandia), autor: Adolf Bock (malarz marynistyczny cieszący się sympatią Hitlera, z którego rąk otrzymał tytuł profesora, zm. 1968,), dotyczy pobytu w Hamburgu, planów podróży po świecie i malarstwa, s. 3.
42. 31 sierpnia 1936, autor: Hugo Hartung, podziękowania za dni spędzone w Zaborze, s. 1.
43. 6 września 1936, Norymberga, auto: Anna-Maria ... (?), karta pocztowa, pozdrowienia i podziękowania za wspólną pracę, s. 1.
44. 1937, autor: Hildebrandt, życzenia wesołych świąt Bożego Narodzenia i szczęśliwego Nowego Roku, s. 1.
45. 12 kwietnia 1937, Lugano, karta pocztowa, ukłony, s. 1.
46. 12 kwietnia 1937, Lugano, autor: nieczyt., karta pocztowa, ukłony, s. 1.
47. 3 września 1937, Poczdam, autor: nieczyt., karta pocztowa, ukłony, s. 1.
48. 23 września 1937, Berlin, autor: nieczyt., dotyczy miejsca zamieszkania pana von Dommes, portretów cesarzowej i prezentów dla pań Gertrudy Marburg, Edyty Westphal i panienki Braun, data spotkania wspólnoty pracy Doorn, plany wyjazdu do Hirschbrunst, s. 2.
49. 16 listopada 1937, Leamington Spa, autor: Izabela Artow, radość z wizyty Herminy w gronie rodzinnym, informacje o zdrowiu i ataku choroby, język angielski, s. 2.
50. 10 maja 1938, Bucksbrg, autor: Emma Jonnson, język angielski, karta pocztowa, pozdrowienia, podziękowania za fotografie ze ślubu Henriety, s. 1.
51. 15 czerwca 1938, miejscowość: nieczyt., autor: Maria Ratman, ukłony od autorki, s. 1.
52. 19 sierpnia 1938, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt. (kobieta), język angielski, podziękowania za list od cesarzowej, nawroty choroby matki, s. 4.
53. 21 sierpnia 1938, Tagensee-Sud, autor: Masif, język angielski i niemiecki, dotyczy zaproszenia na wystawę, zaproszenia na ślub starszej córki Wilhelma, Aleksandry i syna księcia Aleksandra von Erbach-Schoenberg, Wilhelma, s. 3.
54. 21 sierpnia 1938, Poczdam, autor: Zofia Braun, list kurtuazyjny, dotyczy spraw rodzinnych, s. 2.
55. 1 września 1938, autor: radca Grossmann, ukłony, podziękowania za wspólne spotkanie w Zaborze, opis sytuacji licznych Żydów ciągnących w kierunku granicy z Polską i Włochami, ich biedy i straty z powodu emigracji ludzi wykształconych, nastroje społeczeństwa niemieckiego w odniesieniu do Żydów, s. 8.

56. 10 września 1938, Delder (?), autor: Wiktoria Bentricks (?), ukłony, s. 2.
57. 10 września 1938, Laborberg, autor: Wolfgang Ichwerk (?), wspomnienia pobytu w Zaborze, s. 2.
58. 16 grudnia 1938, Genewa, (część listu), dotyczy rozważań o kulturze, poezji, s. 2.
59. 31 grudnia 1938, Kotkau (?), autor: Krauze, karta pocztowa, życzenia noworoczne, podziękowania za pamięć, s. 1.

Teczka 6

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss (Hohenzollern), cz. 2, rok 1939

1. 4 lutego 1939, Berlin-Charlottenburg, autor: nieczyt., karta pocztowa, ukłony, s. 1.
2. 26 lutego 1939, Berlin-Charlottenburg, autor: Maria (...?), karta pocztowa, ukłony, życzenia miłego pobytu w Berlinie i bezpiecznej podróży, s. 1.
3. 11 marca 1939, Ehrenburg, autor: Emma, karta pocztowa, podziękowania za życzenia urodzinowe, pozdrowienia, s. 1.
4. 7 kwietnia 1939, Lipsk, autor: Gustaw Kuhn, rozważania nad rolą cesarza w nowych Niemczech, grach zakulisowych toczonych w III Rzeszy i niewdzięczności okazanej cesarzowi, s. 3.
5. 13 kwietnia 1939, Lhemsee, autor: Agnieszka Liese, ukłony wraz z krótkimi nawiązaniem do poezji, s. 2.
6. 16 maja 1939, Lipsk, autor: Elfriede, omówienia książki Grenadiera Klause *Der Verrat in Spa* i własne przemyślenia po lekturze pracy analizującej losy cesarza Wilhelma II w odniesieniu do wydarzeń na krótko przed rozpętnaniem I wojny światowej i w trakcie jej trwania, s. 2.
7. 26 maja 1939, Stamberg, autor: Kegel z żoną, podziękowania za książkę *Steffen, Was ich erlebte*, kwestia książki Grenadiera Klause „*Der Verrat in Spa*”, przemyślenia nad problematyką książki, s. 2.
8. 10 czerwca 1939, Budapeszt, autor: von Görph, podziękowania za książkę *Der Verrat in Spa* od cesarzowej, analiza i wnioski o fałszowaniu prawdy o rzekomej rewolucji w Berlinie w 1918 r. przytaczanej przez prasę lewicową („Vorwärts”), zapytanie o możliwość przetłumaczenia prasy na język węgierski, s. 3.
9. 11 czerwca 1939, Kolberg, autor: Ingeborg Hasert, podziękowania za list dotyczący zaręczyn najstarszego syna Herminy – Jana Jerzego, zw. Hanorgiem, informacja o podróży do Freiburga i planowanej tam ceremonii zaślubin, s. 3.
10. 12 czerwca 1939, Weimar, autor: von Lake, dotyczy zaślubin najstarszego syna Herminy – Jana, opis pogrzebu generała hrabiego von

- Finckenstein, informacje o stanie zdrowia barona von Gross, życzenia dla pary młodej, s. 4.
11. 13 czerwca 1939, Bolfelsgrund, autor: Daisy (?), dotyczy zaproszenia na ślub syna Herminy Jana Jerzego, s. 2.
 12. 13 czerwca 1939, Aichelbach, autor: nieczyt., dotyczy poezji Ernsta Wiecherta, (Ernsta?) Kleista, wspomnienia miło spędzonego czasu na wsi, s. 4.
 13. 15 czerwca 1939, Berlin-Charlottenburg, autor: Maria Mummert, karta pocztowa, ukłony, podziękowania za zdjęcia młodej pary, s. 1.
 14. 15 czerwca 1939, Doorn, autor: Binchen Karst, dotyczy zdrowia siostry i ojca Karsta, s. 3.
 15. 15 czerwca 1939, Berlin, hrabina Schweinitz, ukłony i podziękowania za możliwość wzięcia udziału w ceremonii zaślubin syna Herminy, s. 4.
 16. 15 czerwca 1939, Berlin, autor: Elfriedt Mohr, podziękowania za uznanie w oczach cesarzowej oraz za pieniądze, s. 1.
 17. 17 czerwca 1939, Tagensee-Süd, autor: Masif, język niemiecki i angielski, ukłony i wspomnienia dotyczące Henrietty, dotyczy zdrowia autora, s. 2.
 18. 25 czerwca 1939, usprawiedliwienia z powodu nieobecności w Zaborze, s. 3.
 19. 28 czerwca 1939, Drezno, autor: Ryszard Müller, życzenia dla młodej pary, plany wizyty Herminy z początkiem lipca w Greiz, sprawa Grafa Graase, dyplomaty na dworach rosyjskim i hiszpańskim, domniemanego szpiega niemieckiego w Moskwie, kwestia przyznania mu orderu, s. 4.
 20. 28 czerwca 1939, Doorn, autor: Prawitt, ukłony, s. 1.
 21. 28 czerwca 1939, Langen, autor: Anna von Schierstnert, podziękowania zaproszenie, odwiedziny pana von Dresy, przygotowania do podróży, s. 4.
 22. 29 czerwca, 1939, Greiz, autor: Eberhard Lenarz, list kurtuazyjny, w którym wspomina się o uroczystości zaślubin, zamieszkaniu w Gębicach, spotkaniu z księżniczką Henriettą, s. 2.
 23. 29 czerwca 1939, Greiz, autor: Eberhardt Schaff, podziękowania za pobyt w Zaborze (Fürsteneich) i spotkanie z młodą parą, s. 1.
 24. 29 czerwca 1939, Althaul, autor: nieczyt., ukłony, podziękowania za zaproszenie do Zaboru, s. 1.
 25. 29 czerwca 1939, Berlin, podziękowania za wspólnie spędzone dni w Zaborze, s. 1.
 26. 2 lipca 1939, Greiz, dotyczy transportu orchidei, podziękowania za zaproszenie na ślub, 75. urodziny pana Heimschmidta, autor: nieczyt, s. 2.
 27. 4 lipca 1939, Doorn (?), autor: Arni Brandt, ukłony, podziękowania za informacje o ślubie Henrietty, s. 2.
 28. 4 lipca 1939, Karlsdorf, autor: Wolski, dotyczy pobytu w Zaborze i kolejno mającej miejsce podróży autostradą przez Żagań do Wrocławia, s. 2.
 29. 5 lipca 1939, Zielona Góra, autor: Hilara Welzel, podziękowania za wizytę cesarzowej, życzenia dla młodej pary, s. 2.

30. 21 lipca 1939, Possofino, autor: Jan Krzysztof vom Ulli, karta pocztowa, pozdrowienia z Włoch, s. 1.
31. 6 sierpnia 1939, Berlin, autor: H. Strach, karta pocztowa, wspomnienia wielkich Niemiec sprzed wojny, s. 1.
32. 18 sierpnia 1939, autor: Will Kraft, nieczyt., s. 1.
33. 22 sierpnia 1939, Bad Ems, autor: nieczyt., język angielski, podziękowania za zgodę na audiencję w Doorn, s. 3.
34. 21 sierpnia 1939, Berlin, autor: Rother von Eisenhart, generał piechoty, dotyczy rozmowy z A. Hitlerem, s. 3.
35. 6 grudnia 1939, Heidelberg, autor: Amelia Schmahl, karta pocztowa, ukłony, życzenia świąteczne, s. 1.
36. 28 grudnia 1939, zamek Kleutsch, autor: dr prawa J. Ruth (opiekun funduszu powierniczego), dotyczy zarządzania funduszem uposażenia rodowego Herminy, s. 1.

Teczka 7

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss (Hohenzollern), cz. 3, styczeń-wrzesień 1940

1. 19 stycznia 1940, Poczdam, ukłony, s. 2.
2. 21 stycznia 1940, Adelboden, pozdrowienia z ferii, s. 1.
3. 26 stycznia 1940, Klotzsche k. Drezna, autor: Richard Müller, wyrażenie szacunku dla cesarza, sprawa książki *Abenddämmerung*, s. 3.
4. 18 marca 1940, Utrecht, autor: G. Brolkman, język francuski, dotyczy ukończenia kolekcji wiosenno-letniej, którą zainteresowania wyrażała Hermina, zaproszenie do prezentacji, s. 1.
5. 18 marca 1940, Berlin, autor: Dommès, podziękowania za kwiaty, dotyczy ślubu księcia Jana Jerzego (syna Herminy: Hansa Georga, Hanorga), s. 2.
6. 22 marca 1940, autor: nieczyt., koniec listu, nieczyt., s. 1.
7. 1 lipca 1940, Monachium, autor: Jan Budmer, dotyczy walczącego na wojnie Jana Jerzego (Hanorga) i jego listów do matki, s. 2.
8. 2 lipca 1940, Berlin, autor: Dommès, sprawa zatrudnienia w Doorn generała Herberta, kwestia zezwolenia komisarza Rzeszy ds. Niderlandów na wyjazd dla doktora Saara i jego brata, podróż księżniczki Henrietty, s. 1.
9. 5 lipca 1940, karta pocztowa, ukłony, s. 1.
10. 9 lipca 1940, Doorn, list zniszczony, treść nierozpoznawalna, s. 2.
11. 11 lipca 1940, autor: nieczyt., dotyczy planów spotkania z cesarzową, s. 7.
12. 14 lipca 1940, autor: nieczyt., karta pocztowa, pozdrowienia z Paryża, s. 1.
13. 15 lipca 1940, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., opis stosunków rodzinnych autora listu, s. 1.

14. 15 lipca 1940, Grubhofs, autor: nieczyt., dotyczy powrotu cesarza do Niemiec, śmierci syna Wilhelma II, zdobycia Paryża, smutku po poległych żołnierzami, słowa uznania dla cesarza i potwierdzenie przywiązania dla jego osoby, podziw dla Adolfa Hitlera i jego osiągnięć, radość z „ostatecznego” zwycięstwa nad „odwiecznymi” wrogami Niemiec, s. 2.
15. 16 lipca 1940, Doorn, część listu, brak autora, sprawa przechwytu korespondencji morskiej przez tzw. piratów angielskich, wyrazy niezadowolenia z nieprzyjemnego stosunku Holendrów do cesarza, analiza przyczyn takiego stanu rzeczy, problem dzieł tłumaczonych i pisanych przez synów autora listu: Jerzego Sylwestra i Piotra, sprawa podróży pana von Dommes, s. 1.
16. 16 lipca 1940, Klagendorf, autor: Maria, gratulacje z powodu zaręczyn księżnej Henrietty z wnukiem cesarza, księciem Franciszkiem Józefem von Preussen (synem najmłodszego z braci, Joachima, zmarłego w 1920 r.), s. 3.
17. 18 lipca 1940, Aidhelbadt, brak autora, sprawy dotyczące dalszej rodziny, s. 4.
18. 19 lipca 1940, Utrecht, podziękowania za wizytę urodzinową cesarzowej, dotyczy zdrowia cesarza, s. 2.
19. 20 lipca 1940 Langenburg, autor: Sandra, sprawy rodzinne, sprawa zniszczenia potęgi Francji, s. 2.
20. 22 lipca 1940 Bex-les-Bains, autor: W. Ohler, list grzecznościowy, wspomnienie pobytu w Doorn i podziękowania za kartę pocztową z pozdrowieniami, s. 1.
- 20a. 26 sierpnia 1940, Doorn, autor: Hermina von Hohenzollern, odpowiedź na pismo pastora Ohlera, podziękowania za list z 22 lipca 1940 r., negatywna opinia dotycząca układów wersalskich z 1918 r., duma i zadowolenie z żywotnych sił Niemiec potwierdzonych sukcesami kampanii wojennej, informacja o ślubie Henrietty z wnukiem cesarza (por. list nr 16), s. 2.
21. 24 lipca 1940, autor: Antoinette ... (?), podziękowania za kwiaty, wieści dotyczące jednego z jeńców Buchenwaldu, s. 2.
22. 27 lipca 1949, autor: F. Schneider, ukłony, s. 2.
23. 29 lipca 1940, Poczdam, autor: Marianna ... (?), podziękowania za list, ukłony, s. 2.
24. 9 sierpnia 1940, Greiz, autor: burmistrz Greizu, Erlan, list zniszony, życzenia z okazji zaręczyn księżniczki Henrietty, s. 1.
25. 10 sierpnia 1940, Drezno, dotyczy studiów w szkole dla leśników w Tharandt, s. 1.
26. 12 sierpnia 1940, Greiz, autor: dr Erbe, podziękowania za wiadomość o ślubie Henrietty, życzenia, opinia na temat poziomu życia w Greiz czasów wojny, s. 1.

27. 14 sierpnia 1940, Berlin, autor: Müddner, w sprawie zaopatrzenia Henrietty i Franciszka Józefa przed ślubem, w ruchomości i nieruchomości, s. 3.
- 27a. 10 sierpnia 1940, Doorn, autor: Hermina von Honezollern, odpowiedź na pismo z 14 sierpnia 1940 r., dotyczy zaopatrzenia małżeńskiego Henrietty, s. 1.
28. 14 sierpnia 1940, Berlin-Dahlem, autor: prof. dr dyrektor Pruskiej Wyższej Szkoły Sztuk Pięknych, Ludwik Dettmann, życzenia z okazji 75. rocznicy urodzin cesarza, zaproszenie do obejrzenia projektów dzieł rzeźbiarskich oraz obrazów o tematyce militarnej, wspomnienie spotkania z 1913 r., dotyczy dziennika z czasów wojny autorstwa L. Dettmanna, pt. *Ostfront. Ein Denkmal des deutschen Kampfes*, s. 3.
29. 19 sierpnia 1940, Berlin, autor: nieczyt., życzenia z okazji zaślubin Henrietty i Franciszka, s. 1.
30. 27 sierpnia 1940, Hamburg, autor: Walburg (?), życzenia z okazji zaślubin Henrietty, dotyczy wizyt towarzyskich, rodziny von Reiss, listów znajomych z Anglii, Szanghaju, Pekinu, s. 4.
31. 28 sierpnia 1940, Schwerin, autor: A. Behir, podziękowania na życzenia z okazji urodzin, mimo tak ciężkich czasów, o książce Herberta Kranza *Zeugnis der Zeiten* i wykładanych w niej racjach dotyczących niemieckich praw do ziem wschodnich, w tym dużej części Polski, s. 3.
32. 1 września 1940, Wrocław, tajny radca Helfritz, życzenia z okazji małżeństwa Henrietty, zadowolenie z powodu ustabilizowania się sytuacji w Holandii z uwagi na parę cesarską, s. 4.
33. 2 września 1940, Berlin, autor: W.C.S. Streckelberg von Breichenbach, życzenia z okazji planowanego małżeństwa Henrietty, s. 2.
34. 4 września 1940, Bazylea, życzenia z okazji zaręczyn Henrietty, rozważania nad przeszłością i przyszłością państw niemieckich, s. 4.
35. 7 września 1940, Darmstadt, autor: nieczyt., dotyczy losów cesarza, s. 2.
36. 10 września 1940, Berlin-Dahlem, dr Ludwik Dettmann, życzenia z okazji zaręczyn Henrietty, przesyłka książek, podziękowania za fotografię, problemy z urzędnikami celnymi na granicy z Holandią przy nadaniu przesyłki z obrazami, s. 3.
37. 12 września 1940, Berlin, autor: Müdden, dotyczy ślubu Henrietty, miejsca, ilości zaproszonych gości, ustawienia stołów, strojów etc., s. 2.
38. 14 września 1940, Doornwald, życzenia ślubne dla Henrietty, s. 4.
39. 17 września 1940, Doorn, autor: nieczyt., język angielski, dotyczy zamówienia dla Herminy subskrypcji „Time’a” i „Newsweeka”, niejednoznaczna śmierć senatora Ernesta Lundeena, s. 2.
40. 17 września 1940, autor: Giese (ochmistrzyni dworu w Doorn), zapytanie o możliwość odprowadzenia panienki Henrietty na dworzec, s. 1.
41. 18 września 1940, Drezno, autor: hrabina Vera Leinburg-(...?), życzenia z okazji zaręczyn, wspomnienia wizyty w Holandii, s. 3.

42. 18 września 1940, Krumhubel, autor: Izabela von Lutzen, dotyczy wysiedleń Polaków z Poznania, zasiedlania miasta przez Niemców bałtyckich, rosyjskich formacji wojskowych walczących przeciw wojskom radzieckim, s. 2.
43. 20 września 1940, Waldweben, autor: Alicja Ahlborn, język angielski, odniesienia do rządów Adolfa Hitlera, Franklina Roosevelta i bitwy o Anglię, s. 2.
44. 22 września 1940, Francja, autor: W. Strauß, omówienie szkód wyrządzonych przez działania wojenne w północnej Francji, s. 4.
45. 22 września 1940, Utrecht, sprawy rodzinne, s. 3.
46. 23 września 1940, Sanki Gallen, autor: dr med. Jan-R. von Fels – de Craen van Haeften, życzenia z okazji zaręczyn Henrietty, informacje na temat krewnych zamieszkałych w Holandii, s. 1.
47. 23 września 1940, Bad Kissingen, autor: dr P. Sotier, podziękowania za fotografię grobu żołnierzy niemieckich poległych w Holandii, s. 1.
48. 24 września 1940, Haga, autor: nieczyt., życzenia z okazji zaślubin Henrietty, pozdrowienia i ukłony, s. 3.
49. 25 września 1940, Göteborg, dr Jan Klein, życie na emigracji w Szwecji, tęsknota za krajem, sprawy towarzyskie, pozdrowienia od osób trzecich, s. 4.
50. 26 września 1940, Greiz, autor: Emma Brösel, życzenia z okazji ślubu księżniczki Henrietty, s. 2.
51. 29 września 1940, Dortmund, Katarzyna Großmann, podziękowania za listy Herminy, pozdrowienia i życzenia dla Henrietty, dotyczy powrotu Herminy do Zaboru, toczzonej wojny, s. 4.
52. 30 września 1940, Greiz, autor: Emma Brössel, życzenia z okazji zaręczyn Henrietty, sprawy rodzinne, s. 4.
53. 30 września 1940, Resla, autor: nieczyt., życzenia dla Henrietty, s. 4.
54. 30 września 1940, Wartburg, starosta zamkowy dr H. v.d. Gabelentz, podziękowania za słowa współczucia po stracie brata, uwaga na temat wymiany listów H.G. z Wilhelmem II, s. 2.
55. 30 września 1940, Drezno, autor: Marlena Affermann, życzenia z okazji ślubu Henrietty, s. 2.

Teczka 8

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss (Hohenzollern), cz. 4, październik 1940

1. 1 października 1940, Greiz, autor: nieczyt., dotyczy ślubu Henrietty, gratulacje, kontaktów z urzędnikami ds. propagandy, s. 2.
2. 1 października 1940, Drezno, autor: nieczyt., życzenia z okazji ślubu Henrietty, wyrazy żalu z powodu trudnej sytuacji wojennej, która

wpłynąć miała na fakt przeniesienia uroczystości z Zaboru do Hanoweru, rozważania nad potęgą Anglii, która to potęga – według słów autora – jest pozorna, analiza książki Reventlowa, s. 3.

3. 1 października 1940, Berlin-Wilhelmsdorf, autor: Fryderyk Sickel, podziękowania za informację o ślubie Henrietty, życzenia szczęścia, s. 2.
4. 1 października 1940, Bückeburg, nieczyt., życzenia z okazji ślubu Henrietty, dotyczy choroby autorki, krótko o dyplomacji Japonii, s. 2.
5. 1 października 1940, Hungen, autor: Adell (Adelajda) Kabis, wspomnienia lata w Greizu i na zamku w Doorn, s. 4.
6. 2 października 1940, Berlin-Lichterfelde, autor: Paweł Lindenberg, życzenia szczęścia dla młodej pary, s. 2.
7. 2 października 1940, Potsdam, autor: Zofia Braun, życzenia z okazji ślubu Henrietty, s. 2.
8. 2 października 1940, Sternberg, autor: Hilde Kezel (?), sprawy rodzinne, s. 4.
9. 2 października 1940, Sternberg, autor: nieznany, część listu, dotyczy sporządzenia serii obrazków na zlecenie Herminy, s. 1.
10. 4 października 1940, Doorn, autor: Giese, plany dotyczące dnia ślubu i dnia codziennego w Doorn, s. 2.
11. 4 października 1940, Lipsk, autor: Kurt Koehler, rozważania nad aktualną sytuacją polityczną, opinie na temat Kemala Atatürka, stosunku Turcji do Włoch, polityki Rosji i literatury dotyczącej spraw bałkańskich, s. 4.
12. 4 października, Greiz, autor: Ilse Block, pozdrowienia dla cesarza, s. 1.
13. 4 października 1940, Berlin-Charlottenburg, autor: Małgorzata (...?), życzenia z okazji zaślubin księżniczki, s. 2.
14. 4 października 1940, Hermsdorf (Żukowice?), autor: Joanna Reket, geb. Fechner, życzenia z okazji ślubu księżniczki Henrietty, życzenia dla księcia Jana z okazji narodzin syna, wnuka Herminy, s. 2.
15. 5 października 1940, Poczdam, autor: Berta von Moeller, życzenia z okazji ślubu Henrietty, s.1.
16. 5 października 1940, Poczdam, autor: Falckenhaut (?), życzenia z okazji ślubu księżniczki Henrietty, podziękowania za telegram w tej sprawie, dotyczy synów autorki listu służących w armii, s. 2.
17. 5 października 1940, Berlin-Dahlem, autor: nieznany (zarządca Zaboru), życzenia z okazji ślubu księżniczki Henrietty, dotyczy zarządu majątkiem Zabór i przeprowadzony we włościach reform, które przyczyniły się do odbudowy jego rentowności, s.2.
18. 6 października 1940, Aichelbach (Württemberg), autor: nieczyt, życzenia z okazji ślubu księżniczki Henrietty, życie codzienne w Holandii: bombardowania, życie w strachu, przerwane połączenia kolejowe, s. 4.
19. 6 października 1940, Haga, autor: Anna London, życzenia z okazji ślubu księżniczki Henrietty, problem braku wymiany listowej i informacyjnej pomiędzy Niemcami a Holandią, informacje o Mii Stolberg, s. 4.

20. 6 października 1940, Berlin, autor: Lucie von Motz, życzenia z okazji ślubu księżniczki Henrietty, s. 2.
21. 8 października 1940, Berlin, autor: Ilza Gericke, list kurtuazyjny, nawiązanie do nalotów angielskich, s. 2.
22. 8 października 1940, Katowice, autor: Elżbieta von Praschma, życzenia z okazji ślubu Henrietty, pobytu pary cesarskiej w Holandii, wspomnienie „najpiękniejszych dni”, kiedy wojska niemieckie wkroczyły do Katowic, s.2.
23. 9 października 1940, Wrocław, Nickom von Websky, życzenia z okazji ślubu Henrietty, list towarzyski, z odniesieniami do wspólnych znajomych, miejsc i sytuacji, s. 4.
24. 9 października 1940, autor: H. von Thadden, nawiązanie do nalotów na Poczdam, sytuacji w Bretonii, s. 3.
25. 9 października 1940, Twickel, autor: Maria Heckesen, dotyczy choroby i śmierci niejakej panienci Schleder, s. 7.
26. 9 października 1940, Berlin, autor: H. Hoffmann, życzenia z okazji ślubu Henrietty, dotyczy też śmierci księżąt von Reuss, rodziców Herminy, s. 4.
27. 10 października, Wiedeń, autor: Radca Ekonomiczny (Kommerzialrat), podziękowania, s. 2.
28. 10 października, Rottach-Egern, autor: Eryk von Oppeln-Bronikowski, życzenia z okazji ślubu Henrietty, s. 2.
29. 11 października 1940, Kassel, autor: Charlotta Kielmantegg, życzenia z okazji ślubu Henrietty, nawiązania do okropności wojny i ciężkich czasów, s. 3.
30. 11 października 1940, Gottesgrün, autor: Winfried Schulze, sprawy rodzinne, choroba matki, nawiązanie do życia w czasach wojny i przemarszów wojsk, s. 1.
31. 11 października 1940, Klein Jeseritz-Pudigan, autor: brak, powrót Herminy do Berlina, nawiązanie do ślubu i relacji niejakiego Websky’ego, s. 4.
32. 12 października 1940, Greiz, autor: Ernst Sch...?, życzenia z okazji ślubu Henrietty, wojna z Anglią, s. 4.
33. 12 października 1940, Greiz, autor: Elżbieta Hoffmann, życzenia z okazji ślubu Henrietty, sprawy rodzinne, s. 2.
34. 13 października 1940, Berlin, autor: Helena Kirchner, nawiązania do losów Hohenzollernów w czasie wojny, s. 2.
35. 14 października 1940, Berlin, autor: Jan von P...?, życzenia z okazji ślubu Henrietty, s. 2.
36. 14 października 1940, Bad Kissingen, autor: landrat O. Groß, list powitalny z okazji przyjazdu cesarzowej do kurortu Bad Kissingen, s. 1 (na liście notatki odręczne Herminy).

37. 14 października 1940, Berlin, autor: hrabina Wiktoria von Baudissin, podziękowania za zaproszenia na herbatę do cesarzowej i za kartę ze zdjęciem ze ślubu Henrietty, życzenia miłego pobytu w Bad Kissingen, s. 2.
38. 14 października 1940, autor: Sutann Lebert, towarzyski list powitalny, s. 1.
39. 15 października 1940, Berlin, autor: Dommes, podziękowania za astry, zapowiedź przyjazdu do Doorn, wcześniejsza podróż służbowa Dommesa do Hagi i Amsterdamu, sprawy służbowe: dotycząca księcia Franciszka oraz wynajmu mieszkania panu v Hülsen, s. 2.
40. 15 października 1940, Aichelbach, autor: Gerda i Rother von Keyligenstaecck (?), podziękowania za list, wyrazy przywiązania do Adolfa Hitlera, życzenia z okazji ślubu Henrietty, plany spotkania z cesarzową, s. 4.
41. 15 października 1940, Poczdam, autor: nieczyt., życzenia pomyślności dla Ich Wysokości Cesarza i Cesarzowej oraz młodej pary, s. 4.
42. 16 października 1940, Berlin, autor: Małgorzata Preul, z domu Gerber, życzenia z okazji ślubu Henrietty, dotyczy pogrzebu księcia Wilhelma von Hohenzollern, choroby autorki, s. 4.
43. 17 października 1940, Doorn, autor: Karlheinz von Ostenberg, opis dnia codziennego cesarza w Doorn, wizyta dowódców wojskowych I wojny światowej na śniadaniu w pałacu cesarskim, s. 2.
44. 17 października 1940, Berlin, autor: Hertha Beier, podziękowania za zaproszenie i pobyt w Zaborze, s. 2.
45. 17 października 1940, autor: Anna Feldmann, list kurtuazyjny, prócz uwag o charakterze ogólnym życzenia zdrowia i pomyślności dla Henrietty i Józefa, s. 3.
46. 17 października 1940, Berlin, autor: tajny radca dworu, Bergmann, podziękowania za fotografię, uwagi ogólne, s. 2.
47. 19 października 1940, autor: Panny, wrażenia dotyczące ślubu Henrietty, sprawy ogólne, s. 4.
48. 20 października 1940, Stuttgart, autor: prof. J. Haller, uwagi dotyczące wojny, rozważania nad pozytywnymi dla Niemiec skutkami I wojny światowej, s. 3.
49. 20 października 1940, Berlin, autor: Elżbieta Dommes z mężem, śmierć generała von Ramon w Gaworzycach pod Głogowem, spotkanie w Berlinie z młodą parą (Henriettą i Józefem), plany kuracji w Bad Kissingen, s. 2.
50. 20 października 1940, Berlin, autor: brak, pozdrowienia, uwagi o charakterze ogólnym, s. 6.
51. 20 października 1940, Dachau, autor: nieczyt., podziękowania za zdjęcia Henrietty ze ślubu, dotyczy nowego testamentu Manfreda Hausmanna, s. 4.
52. 20 października 1940, Kloptzschel (okręg Drezno), list kurtuazyjny z życzeniami dla cesarskiej pary i cesarzowej Augusty Wiktorii, s. 3.

53. 21 października 1940, Aichelbach, autor: Estera von Heyligenstaeck, dotyczy kontaktów towarzyskich, s. 4.
54. 23 października 1940, Neudeck, list kurtuazyjny z życzeniami dla cesarzowej, s. 4.
55. 25 października 1940, Berlin, autor: Lucie von Kotz, list kurtuazyjny, informacje dotyczące alarmów przeciwlotniczych w mieście, s. 4.
56. 25 października 1940, Eisenach, M.S. (Marianna S.), list kurtuazyjny, prócz uwag o charakterze ogólnym dotyczy pobytu w Bad Kissingen, s. 4.
57. 28 października 1940, miejsce: brak, autor: brak, karta pocztowa, pozdrowienia s. 1.

Teczka 9

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss (Hohenzollern), cz. 5, rok 1941

1. 26 stycznia 1941, Haga, autor: Wanda Kösler, dotyczy powrotu Herminy do Doorn, plany odwiedzin autorki w Doorn, s. 2.
2. 4 lutego 1941, Bückeburg, autor: baron (...?), uwagi o charakterze ogólnym: wizyta przyjaciółki z Osnabrück, atmosfera społeczna w Holandii, s. 2.
3. 5 marca 1941, rak miejsca, autor: Ernst Rudolf Voigts, list kurtuazyjny, uwagi o charakterze ogólnym, zaproszenie, s. 2.
4. Zielone Świątki, 1941, Berlin-Tempelhof, autor: Otto Misch, list kurtuazyjny, troska o zdrowie cesarza, s. 2.
5. 13 czerwca, 1941, Dunellen, autor: Anna i Antoni Wolf, wyrazy największego współczucia z powodu straty, s. 1.
6. 1 lipca 1941, Berlin-Frohnau, autor: Herbert Joost, podanie o pracę w administracji domu cesarskiego, listy polecające, odpisy, życiorys, świadectwa pracy, odmowa, s. 7.
7. 30 sierpnia 1941, Berlin, autor: Herbert Joost, starania o zmianę miejsca zamieszkania z dotychczasowego, nowo wybudowanego, niezdrowego domu dla inwalidów wojennych, s. 4.
8. 1 października 1941, Wrocław, autor: E. Furche, podziękowania za przesłanie dwóch książek, s. 1.
9. 31 października 1941, Hanower, autor: Jan Hecht, pozdrowienia, s. 1.
10. 1 listopada 1941, Garmisch, autor: baronowa Paula von (...?), sprawy ogólne, troski i zmartwienia autorki, sprawa śmierci księcia von (Schönaich-) Carolath (Ferdynanda?), sprawy rodzinne, s. 2.
11. 2 listopada 1941, Dortmund, autor: Kathe Großmann, wspomnienia dotyczące księcia Ferdynanda (von Schönaich-Carolath), s. 4.

12. 3 listopada 1941, Hinnefeld, autor: Magdalene Becker, uwagi o charakterze ogólnym, s. 4.
13. 4 listopada 1941, Berlin, list powitalny z okazji przyjazdu cesarzowej z podpisami 23 osób, s. 2.
14. 5 listopada 1941, Zgorzelec, autor: referent ds. socjalnych Ernst Praetorius, życzenia z okazji 19. rocznicy ślubu pary cesarskiej, wyrazy współczucia z powodu nieobecności syna Jana Jerzego, s. 1.
15. 13 listopada 1941, Doorn, autor: M. Brandt, sprawa zamówień książek, prasy „Welt-Chronik” i „Signal” i wydatków z tym związanych, wizyty panny Anny Moser, s. 1.
16. 15 listopada 1941, Monachium, Gustaw Adolph Leinhaas, podziękowania za możliwość prac w archiwum majątku Zabór, wykaz rzeczy odnalezionych i interesujących autora: osobiste kontakty rodzin książęcych, materiał dokumentujący podróż dookoła świata ze zdjęciami, wymiana listów z najwyższymi dostojnikami w państwie, listy książąt von Donnersmarck, albumy rodzinne etc., s. 4.
17. 20 listopada 1941, Knobelsdorff, autor: Hermann Thomas, karta pocztowa, podziękowania za dwie karty pocztowe, s. 2.
18. 22 listopada 1941, Baden-Baden, autor: nieczyt., uwagi dotyczące działań na froncie wschodnim, osób znajomych i pobytu w kurorcie, s. 4.
19. 24 listopada 1941, Doorn, autor: A. Brandt, relacja z dnia Święta Zmarłych w Doorn, wizyta proboszcza Kaetzke, podziękowania za kartę pocztową, s. 1.
20. 27 listopada 1941, Greiz, autor: Róża Heyer, dotyczy księcia Ferdynanda oraz obaw związanych ze służbą militarną Jana Jerzego (Hanorga), s. 4.
21. 28 listopada 1941, Doorn, autor: Arnold (...?), podziękowania za pamięć dla podkomendnych, wiadomości o Janie Jerzym, s. 2.
22. 30 listopada 1941, lista osób zaangażowanych przy pracach w wystawie Herminy, s. 1.
23. 2 grudnia 1941, Berlin, autor: Elżbieta H., wyrazy żalu po śmierci cesarza, s. 2.
24. 2 grudnia 1941, autor: nieczyt., dotyczy projektu „Friedenweiler” (wystawy), s. 2.
25. 2 grudnia 1941, Monachium, autor: prof. Ferdynand Staeger, dotyczy przesyłki z akwafortami, uwagi ogólne na temat służby narodowi i Führerowi, s. 2.
26. 3 grudnia 1941, Berlin, autor: hrabina Wiktoria Baudissin, uwagi ogólne na temat spotkania z cesarzową i księciem Ferdynandem, życzenia dla pozostającego na froncie Jana Jerzego, opis zakupionych mebli, s. 2.
27. 3 grudnia 1941, Berlin, autor: Hanna Sieg, podziękowania za wieczór towarzyski, s. 2.

28. 9 grudnia 1941, Berlin, autor: Ginassilo van Janeffer (?), podziękowania za zaproszenie na wieczór towarzyski, informacje na temat stanu zdrowia rannego Jana Jerzego, s. 4.
29. 17 grudnia 1941, Berlin-Steglitz, autor: Magdalena Anthem, uwagi dotyczące wojny, opieki nad księciem Ferdynandem, narodziny i chrzciny córki autorki listu, s. 4.
30. 23 grudnia 1941, Utrecht, autor: E. Weggemann Guldemort, język holenderski, życzenia bożonarodzeniowe i noworoczne, s. 6.
31. 23 grudnia 1941, Göteborg (uzupełnienie z 13 stycznia 1942, Östersund), autor: dr hab. Jan Klein, dotyczy choroby depresyjnej autora, problemów z ukończeniem tomika wierszy, życzenia noworoczne i bożonarodzeniowe, interesy w Szwecji, uwagi o charakterze ogólnym na temat Doorn i stosunku mieszkańców do cesarzowej, s. 6.
32. 24 grudnia 1941, miejsce: nieczyt., autor: Eliza (...?), podziękowania i życzenia noworoczne, s. 3.
33. 25 grudnia 1941, Fels Buer, autor: brak, podziękowania za życzenia urodzinowe dla 84. letniego Karla Gruttmanna, s. 1.

Teczka 10

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss (Hohenzollern), cz. 6, styczeń 1942

1. 1942, Herischdorf-Warmbrun, autor: Helena Wiedorn, uwagi nad śmiercią cesarza, list ze słowami pocieszenia, s. 2.
2. 4 stycznia 1942, Utrecht, autor: Reino Schorer, dotyczy choroby autora, jego rodziny, życzenia dla księżniczki Henrietty, s. 4.
3. 10 stycznia 1942 (11 i 12 stycznia 1942), Eisenach, autor: Marianna Heibach (?), wspomnienie cesarza, list składa się z trzech części, opatrzony licznymi cytatami z Pisma Świętego, dotyczy powołań synów do armii i losu matek, s. 12.
4. 11 stycznia 1942, Starnberg, autor: Hilda Kegel, dotyczy wojny z Rosją, propagandy Göbbelsa, która zaowocować miała masowymi powołaniami do armii, opis świąt Bożego Narodzenia, s. 3.
5. 14 stycznia 1942, Francja, autor: Jan Rechter, powrót na służbę do Francji, opis urlopu w Rotterdamie, wyrazy troski o syna Herminy, Jana Jerzego, przebywającego na froncie wschodnim, s. 2.
6. 16 stycznia 1942, Wiesbaden, autor: nieczyt., pozdrowienia, zapytanie o synów Herminy przebywających z nią w Holandii, s. 2.
7. 16 stycznia 1942, zamek Ascholding, autor: nieczyt., dotyczy księcia Jana Jerzego i jego angażu na froncie wschodnim, prośba o możliwość spotkania, wymiana książek z cesarzową, s. 2.

8. 17 stycznia 1942, Berlin, autor: brak, część listu, uwagi o charakterze ogólnym, rozważania dotyczące wojny, s. 4.
9. 19 stycznia 1941, Berlin, autor: Leni Schulze, wspomnienia dotyczące cesarza z okazji zbliżającej się rocznicy jego urodzin (27 stycznia), s. 2.
10. 19 stycznia 1942, Hanau, autor: Lotar Nickel, wyrazy smutku z powodu żałobnych obchodów urodzin zmarłego cesarza, dotyczy choroby żony autora listu i jej pobytu w szpitalu w St. Vincent, sprawy rodzinne, s. 4.
11. 20 stycznia 1942, Waldidylla (Kissdorf), autor: Paweł Gepitz, wyrazy żalu po śmierci cesarza Wilhelma II, s. 4.
12. 20 stycznia 1942, Caduien, autor: Lotta Molthe, dotyczy zdrowia autorki i planów wyjazdu do Berlina, wizyty córki Lotty, Violetty, u Herminy, s. 4.
13. 20 stycznia 194, Charlottenburg, autor: brak, część listu, dotyczy stanu zdrowia autora, podróży Herminy do Wrocławia, s. 2.
14. 20 stycznia 1942, Schlenz (?), autor: ... Tschirschliz Reichel (?), wspomnienie zmarłego cesarza z okazji rocznicy jego urodzin, s. 3.
15. 21 stycznia 1942, Dusseldorf, autor: Lina Barth, wspomnienie zmarłego cesarza, s. 2.
16. 21 stycznia 1942, Reichenhalt (?), autor: nieczyt., wspomnienie pamięci zmarłego cesarza, kwestia wstrzymywania przesyłek listów z fotografiami i pocztówek, s. 2.
17. 22 stycznia 1942, Frankfurt nad Menem, autor: K. Haus (?), pozdrowienia i podziękowania za fotografie z Zaboru, s. 1.
18. 22 stycznia 1942, Berlin, autor: Thassilo von Scheffer, uwagi o charakterze ogólnym dotyczące korespondencji pomiędzy obojgiem, dalej uwagi o wojnie z ZSRR oraz chorobie Herminy i długiej kuracji po przebytej grypie, s. 4.
19. 22 stycznia 1942, Oleśnica, autor: Maria Reimar, podziękowania za pomoc finansową, wspomnienie z okazji rocznicy śmierci cesarza, słabego zdrowia i choroby sercowej autorki, s. 2.
20. 22 stycznia 1942, Karlsruhe, autor: brak, list zniszczony, wspomnienie z okazji rocznicy urodzin cesarza Wilhelma II, s. 1.
21. 22 stycznia 1942, Dachau, autor: nieczyt., wspomnienie zmarłego przed rokiem cesarza, informacja na temat gości autora listu w osobach pewnej malarki i malarza: Stadelberger, tworzących w XVIII-wiecznym domu w Mooschweige, opis wieczornych dyskusji dotyczących malarstwa, porównanie atmosfery do książkowej sytuacji z *Abende auf einem Jagdhaus* Elleny Key, wzmianka o wizytach aktorów, muzyków i rzeźbiarzy i wymianie doświadczeń, s. 2.
22. 22 stycznia 1942, Partenkirchen, autor: Maria Tiele-Winckler (?), wspomnienie cesarza z okazji rocznicy jego urodzin, choroba księżniczki Charlotty, s. 4.

23. 22 stycznia 1942, Lichterfelde, autor: Gider (?) Stöhr, wspomnienie zmarłego cesarza Wilhelma II, wyrazy szacunku i przywiązania dla Herminy, s. 3.
24. 23 stycznia 1942, miejsce: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin cesarza Wilhelma II, s. 3.
25. 23 stycznia 1942, Berlin-Zehlendorf, autor: Małgorzata von Hermann, z domu von Lucanus, wspomnienie cesarza Wilhelma II z okazji rocznicy jego urodzin, opis przywiązania rodziny do cesarza, wyrazy uznania dla Herminy, podziękowania za list Herminy, s. 2.
26. 23 stycznia 1942, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., język angielski, wyrazy żalu z powodu rocznicy urodzin cesarza Wilhelma II, dotyczy ciężkiej sytuacji politycznej Europy (rozważania ogólne), sytuacji rodzinnej, zięcia autorki, Danny'ego Meyera, s. 5.
27. 23 stycznia 1942, Frankfurt nad Menem, autor: Maria Weiserberg, podziękowania za podarek od Herminy, s. 2.
28. 23 stycznia 1942, Gippe koło Elsterberg, autor: Helene von Rex, list z okazji rocznicy urodzin cesarza, podziękowania za troskę Herminy o zdrowie siostry autorki listu, s. 2.
29. 23 stycznia 1942, Narten-Stardenberg, autor: Butler, dotyczy rodziny Schönaich i zamku w Doorn, s. 2.
30. 23 i 24 stycznia 1942, Zgorzelec, autor: Anna Hildebrand, wspomnienie zmarłego cesarza z okazji rocznicy jego urodzin, ukłony i wyrazy szacunku dla Herminy, dotyczy też stanu zdrowia autorki, choroby sercowej, s. 2.
31. 24 stycznia 1942, Greiz, autor: nieczyt. (Marianna?), uwagi o charakterze ogólnym, sprawy rodzinne, s. 2.
32. 24 stycznia 1942, Berlin, autor: rodzina Forschert, uroczysty list z okazji rocznicy urodzin Wilhelma II, s. 1.
33. 24 stycznia 1942, Cottbus, autor: list z okazji rocznicy urodzin cesarza Wilhelma II, pozdrowienia dla Herminy przebywającej na zamku w Doorn, podziękowania za życzenia bożonarodzeniowe i noworoczne, uwagi dotyczące synów Herminy, s. 2.
34. 24 stycznia 1942, Bergen (Rugia), autor: Anna von Harder, list z okazji rocznicy urodzin cesarza Wilhelma II, dotyczy synów Herminy, s. 2.
35. 24 stycznia 1942, Körterheim, autor: Maria Lidia Winkler, list z okazji rocznicy urodzin Wilhelma II, s. 2.
36. 24 stycznia 1942, Magdeburg, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin Wilhelma II, s. 1.
37. 24 stycznia 1942, Marienwerder Westpr., autor: Anna i Agate du Bois, list z okazji rocznicy urodzin Wilhelma II, zapytanie o księcia Jana Jerzego, s. 1.

38. 24 stycznia 1942, Dynselburg, autor: B... Jacob, pozdrowienia, sprawy ogólne, uwagi na temat pobytu Herminy w Doorn na czas uroczystości związanych z rocznicą urodzin Wilhelma II, s. 4.
39. 24 stycznia 1942, Lipsk, autor: pastor Hermann Schüffner z żoną, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
40. 24 stycznia 1942, Petershagen, autor: Anni Drens, podziękowania za przesłaną fotografię, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy pogarszającego się stanu zdrowia męża autorki listu, zdrowia księcia po odniesionych ranach na froncie, s. 4.
41. 24 stycznia 1942, Berlin, autor: Wanda von Struensee, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 3.
42. 24 stycznia 1942, Berlin, Katarzyna Otto, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wyrazy przywiązania do dworu cesarskiego, s. 4.
43. 24 stycznia 1942, Berlin, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wyrazy przywiązania do dworu cesarskiego, podziękowania za kartę, s. 2.
44. 24 stycznia 1942, Monachium, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wyrazy przywiązania do dworu cesarskiego, dotyczy utrudnień w przepływie poczty pomiędzy krajami, s. 4.
45. 24 stycznia 1942, Klein Jeseritz, autor: Hedwig Wegenen, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wyrazy przywiązania do dworu cesarskiego, dotyczy losów Jana Jerzego i czasu spędzonego wraz z Herminą w Zaborze, szpitala w Berlinie, s. 4.
46. 24 stycznia 1942, Eisenach, autor: Katarzyna Meister, Helena Matthaei z domu Meister, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wyrazy przywiązania do dworu cesarskiego, wspomnienia cesarza, s. 2.
47. 24 stycznia 1942, Monachium, autor: Magdalena Graf, ukłony i życzenia dla synów Herminy, s. 2.
48. 25 stycznia 1942, Twickel Delden, Maria von Heeckeren, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wyrazy przywiązania do dworu cesarskiego, s. 2.
49. 25 stycznia 1942, Berlin, autor: Luiza von Matuskowsky (?), list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wyrazy przywiązania do dworu cesarskiego, s. 2.
50. 25 stycznia 1942, Hagen-Weste, autor: Elza Bechem, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, podziękowania za listy Herminy, dotyczy księcia Jana Jerzego i jego służby wojskowej oraz synów autorki listu, kampanii na froncie północnym, s. 2.
51. 25 stycznia 1942, Wrocław, autor: Maria von Lebenstein, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, słowa pocieszenia, s. 8.
52. 25 stycznia 1942, Charlottenburg, autor: Anna Lindner, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 1.

53. 25 stycznia 1942, Schwerin, autor: Emma Sehmedemann, dotyczy wypadku i stanu zdrowia księcia Ferdynanda, dotyczy zamieszkiwania E.S. przy siostrze, codziennych sprawunków i potrzeb, troska o księżęta mających powrócić na front wschodni, s. 3.
54. 25 stycznia 1942, Berlin-Dahlem, autor: Alfred Steimann, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
55. 25 stycznia 1942, Opole, autor: I. Rudiger, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy Jana Jerzego, wyjazd Klausa (?) na ferie na wieś, s. 2.
56. 25 stycznia 1942, Dessau, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, podziękowania za wcześniejszą korespondencję, dotyczy zdrowia Jana Jerzego, problem wojny niemiecko-radzieckiej, s. 4.
57. 25 stycznia 1942, Oberschreibersdorhau, autor: Eberhard, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
58. 25 stycznia 1942, Bad Wiese, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
59. 25 stycznia 1942, Schondorf (?) koło Raciborza, autor: generał major ...(?), list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
60. 25 stycznia 1942, Hamburg, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wspomnienie „sławetnego” okresu rządów cesarza, dotyczy spraw rodzinnych autora listu, s. 4.
61. 25 stycznia 1942, Düsseldorff, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy też synów Herminy, s. 2.
62. 25 stycznia 1942, miejsce: nieczyt., autor: Lilianna Zandt, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wyrazy oddania i pozdrowienia, s. 2.
63. 25 stycznia 1942, Lethal koło Bielefeld, autor: Klara Peters, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
64. 25 stycznia 1942, Tilit, autor: Elżbieta Kauffmann, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, podziękowania za zwierzenia dotyczące ostatnich dni cesarza, s. 1.
65. 25 stycznia 1942, Berlin, autor: Eliza Kasztel (Kantel?), list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 1.
66. 25 stycznia 1942, Krefeld, autor: Berta Ehlers, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, troska o syna B.E. i jego mającej nastąpić mobilizacji z frontu zachodniego na wschodni, s. 2.
67. 25 stycznia 1942, Steglitz, autor: Tony ...(?), list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, słowa otuchy przed podróżą do grobu męża w Doorn, s. 2.
68. 25 stycznia 1942, Kadeaul, autor: Muschi von Kömer, z domu Planitz, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 3.

69. 26 stycznia 1942, autor: Wiktoria Viersen (?), list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, słowa wsparcia dla Herminy w związku z zaangażowaniem jej synów w kampanii wojennej na froncie wschodnim, s. 1.
70. 26 stycznia 1942, autor: M. Minde z córką, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy synów Herminy, s. 1.
71. 26 stycznia 1942, Berlin, autor: proboszcz kościołka francuskiego – Maresch, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, życzenia od gminy francuskiej, s. 1.
72. 26 stycznia 1942, Charlottenburg, autor: E. Deter, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 1.
73. 26 stycznia 1942, Ahrensburg, autor: Teodora Zofia Melis, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
74. 26 stycznia 1942, Utrecht, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, życzenia pomyślności podczas podróży do Doorn i słowa otuchy, s. 3.
75. 26 stycznia 1942, Halle, autor: W. Zahl, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 1.
76. 26 stycznia 1942, Bad Freienwalde, autor: Eryka Brieck, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy podróży Herminy do Doorn, s. 2.
77. 26 stycznia 1942, Berlin, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
78. 27 stycznia 1942, Greiz, autor: Helena Schmidt, dotyczy stanu zdrowia rodziny, pozdrowienia, s. 2.
79. 27 stycznia 1942, Hanower, autor: Hanna Hellmann, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy wymiany telegramów z Doorn, s. 4.
80. 27 stycznia 1942, miejsce: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
81. 27 stycznia 1942, Freiburg, autor: Jan Brauers, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, podziękowania za książkę dotyczącą architektury katedry w Kolonii, dotyczy syna autora i jego służby wojskowej, s. 1.
82. 27 stycznia 1942, Fürstenwalde, autor: Magdalena Brematte (?), list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy służby wojskowej na froncie wschodnim synów autorki listu, stanu zdrowia męża, wizyt u pewnego specjalisty berlińskiego, słowa wsparcia z powodu hospitalizowania obu synów Herminy, s. 4.
83. 27 stycznia 1942, Zgorzelec, autor: Jan Schmetter, dotyczy synów Herminy i ich zaangażowania na froncie „polskim”, s. 2.
84. 27 stycznia 1942, Zgorzelec, autor: Ernst Praetorius, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.

85. 27 stycznia 1942, Eberswalde, autor: Gylferstumpfeld, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
86. 27 stycznia 1942, Herischdorf, autor: Helena Wiedorn (z Bytomia Górnośląskiego), list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
87. 27 stycznia 1942, Wiessendorf, autor: brak, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
88. 27 stycznia 1942, Berlin, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 1.
89. 27 stycznia 1942, autor: Linda Elżbieta Roding z domu Gärdar, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
90. 27 stycznia 1942, Körbecke, autor: dowódca żandarmerii w Körbecke W. Strauß, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, podziękowania za przesłaną literaturę, dotyczy przystąpienia do wojny ZSRR i Japonii, s. 2.
91. 27 stycznia 1942, autor: brak, karta pocztowa z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II s. 2.
92. 27 stycznia 1942, Eich, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 4.
93. 27 stycznia 1942, Berlin, autor: Olga Schring, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
94. 27 stycznia 1942, Królewiec, baronowa Elżbieta von Buhl, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 4.
95. 27 stycznia 1942, Gräfelting koło Monachium, autor: Diechhofen, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
96. 27 stycznia 1942, Lipsk, autor: pastor Ferdynand Herlzt, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy losów syna pastora na froncie wschodnim, przerzucenia dywizji do Belgii i Francji, egzaminów szkolnych córki, s. 3.
97. 27 stycznia 1942, Poczdam, autor: (...) Goltz, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 4.
98. 27 stycznia 1942, Brema, auto: D.A.W. Schreiber, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy synów Herminy, s. 4.
99. 27 stycznia 1942, Muscherin, autor: H. von Schöning, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy ciężkiej choroby żony autora, s. 1.
100. 27 stycznia 1942, Charlottenburg, autor: Grete Kauschning, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
101. 27 stycznia 1942, Berlin, autor: Martin (...?), list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
102. 28 stycznia 1942, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 4.
103. 28 stycznia 1942, Eisenach, autor: Helena Frisch, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.

104. 28 stycznia 1942, Charlottenburg, autor: Otti Helle, podziękowania za prezent, słowa uznania, komplementy pod adresem Herminy, życzenia pomyślnego wypoczynku w Garmisch, s. 4.
105. 28 stycznia 1942, Wiesbaden, autor: Hilde (...?), list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, opis pobytu w Wiesbaden, s. 2.
106. 29 stycznia 1942, Waldenberg, autor: baron von Beschwitz, sprawy dotyczące majątku Zabór pod nieobecność Herminy, s. 1.
107. 29 stycznia 1942, Garmisch-Partenkirchen, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, dotyczy pobytu w kurorcie, s. 3.
108. 29 stycznia 1942, Eisenach, autor: Marianna Sebel, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 2.
109. 29 stycznia 1942, Fürstenwalde, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, zapytanie o zdrowie i losy młodych książąt, s. 1.
110. 29 stycznia 1942, Bocksborn, autor: nieczyt., list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, wspomnienia dotyczące cesarza, s. 2.
111. 29 stycznia 1942, Garmisch-Partenkirchen, autor: kilku autorów, podpisy nieczyt., dotyczy wynajmu mieszkania w kurorcie, s. 1.
112. 30 stycznia 1942, Berlin, autor: Jerzy Walter, list z okazji rocznicy urodzin zmarłego Wilhelma II, s. 4.

Teczka 11

Korespondencja oficjalna Herminy von Reuss (Hohenzollern), cz. 7, luty – lipiec 1942

1. 1 lutego 1942, Poczdam, autor: Zofia Braun, podziękowania za wizytę w Berlinie i fotografie, s. 2.
2. 1 lutego 1942, Bandelin, podziękowania za fotografie cesarza, s. 2.
3. 2 lutego 1942, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., list kurtuazyjny, s. 2.
4. 7 lutego 1942, Berlin, autor: Eckhart Werner, podziękowania za przesyłkę ze zdjęciami cesarza, s. 2.
5. 8 lutego 1942, Partenkirchen, list powitalny z okazji przyjazdu Herminy do kurortu, s. 2.
6. 15 lutego 1942, Doorn, autor: Giese, podziękowania od pani Ilse, s. 1.
7. 19 lutego 1942, Wiesbaden, autor: Liza von Wicher, podziękowania za fotografie cesarza, wspomnienie jubileuszu jego urodzin, s. 2.
8. 20 lutego 1942, Bückeburg, autor: nieczyt, informacje o sytuacji w Doorn, choroba Pani Ilse, stosunek służby holenderskiej wobec Herminy, wyjaśnienie rozwoju sytuacji w Holandii, skutków i przyczyn utraty państwowości, dotyczy pobytu w Alpach bawarskich, wymiana zdań na temat literatury, s. 3.

9. 20 lutego 1942, Klein Jeseritz-Pudigan, autor: Hedwig Wegener, podziękowania za listy, dotyczy pobytu i wypoczynku w Zaborze, s. 4.
10. 24 lutego 1942, Ludwigslust, autor: Anna Bodecker, list kurtuazyjny z podziękowaniami za pamięć i listy, pytanie o wieści o książętach Janie Jerzym i Ferdynandzie, s. 6.
11. 21 marca 1942, Berlin, list z okazji rocznicy urodzin cesarza, dotyczy książąt Jana Jerzego i Ferdynanda, s. 2.
12. 28 maja 1942, Grünefeld über Weltau, dotyczy cesarza i książąt, s. 4.
13. 29 maja 1942, Koeln-Marienburg, autor: nieczyt., dotyczy pierwszej rocznicy śmierci cesarza (4 czerwca), przepływu informacji i listów pomiędzy Holandią a Niemcami, s. 1.
14. 30 maja 1942, Steglitz, autor: Gertruda Töpfer, wspomnienie pierwszej rocznicy śmierci cesarza, s. 2.
15. 30 maja 1942, Ahrensburg, autor: Teodora Zofia Mehlis, dotyczy zmarłego przed rokiem cesarza, ekshumacji i przeniesienia zwłok cesarza do mauzoleum w Doorn, s. 2.
16. 30 maja 1942, Liebenburg, autor: Thora (Teodora Zofia Mehlis?), życzenia z okazji urodzin cesarzowej matki, s. 4.
17. 31 maja 1942, Karlsbad, autor: Maria Tiele Winkler, dotyczy rocznicy śmierci cesarza, działań wojsk niemieckich na frontach II wojny światowej, s. 3.
18. 31 maja 1942, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., słowa wsparcia i oddania, s. 2.
19. 31 maja 1942, Oberfrohn, autor: Karl Kayah, wyrazy ubolewania z powodu utraty męża, sprawy rodzinne, plany przyjazdu do Doorn, s. 2.
20. 31 maja 1942, Drezno, list z okazji pierwszej rocznicy śmierci cesarza, dotyczy uwag nad działaniami wojsk niemieckich na froncie II wojny światowej, s. 2.
21. 1 czerwca 1942, autor: Maria Lidia Winkler, list w rocznicę śmierci cesarza, s. 2.
22. 1 czerwca 1942, Greiz, autor: Anna Köhler, list w rocznicę śmierci cesarza, s. 2.
23. 1 czerwca 1942, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., list w rocznicę śmierci cesarza, s. 2.
24. 1 czerwca 1942, Berlin, autor: nieczyt., list z podziękowaniami za słowa otuchy, dotyczy bratanicy autora listu, wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 1.
25. 1 czerwca 1942, Unterstein-Schönau, autor: Elza Blücker, list z wyrazami współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 2.
26. 2 czerwca, Hamburg, autor: baron (...?), list z wyrazami współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 1.

27. 2 czerwca 1942, Berlin, autor: Elze Dungere, list z wyrazami współczucia w rocznicę śmierci cesarza, dotyczy zdrowia Herminy i rodziny, synów, informacje na temat sytuacji w Berlinie, cierpienie rozłąki z synem walczącym na froncie wschodnim, s. 2.
28. 2 czerwca 1942, Baden-Baden, autor: Walter i Ewa Richter..., list zniszczony, nieczyt., dotyczy ekshumacji zwłok cesarza, s. 2.
29. 2 czerwca 1942, Bad Karlsbrun, F. Encker z żoną (pastor z Zaboru), list z wyrazami współczucia w rocznicę śmierci cesarza, dotyczy służby wojskowej Jana Jerzego, s. 3.
30. 2 czerwca 1942, Magdeburg, autor: nieczyt., list z wyrazami współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 2.
31. 2 czerwca 1942, Berlin, autor: baronowa Ewa von Gallern-Świdarska, podziękowania za listy, karta pocztowa z wyrazami współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 2.
32. 3 czerwca 1942, Bad Warmbrunn, autor: nieczyt., list z wyrazami współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 1.
33. 3 czerwca 1942, Garmisch-Partenkirchen, autor: Katarzyna von Graewenitz, list z wyrazami współczucia w rocznicę śmierci cesarza, pozdrowienia dla księżniczki Henrietty, s. 2.
34. 3 czerwca 1942, Rotkirschdorf (powiat Świdnica), autor: Alfred von Lieres, podziękowania za wspólnie spędzone dni w Zaborze, wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 4.
35. 3 czerwca 1942, zamek Waldenberg, autor: baron Jan Krzysztof von Beschwitz, wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, dotyczy spraw majątkowych, zakupu nowej działki, s. 2.
36. 4 czerwca 1942, ... Blasberg, wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, dotyczy hospitalizacji książąt von Schönaich, obawa o dzieci autorki listu, s. 2.
37. 4 czerwca 1942, miejsce: nieczyt., autor: Olga Binler, podziękowania za przesyłkę z Doorn, wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 1.
38. 4 czerwca 1942, Charlottenburg, autor: Charlotta (...?), wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 4.
39. 8 czerwca 1942, Doorn, autor: Jurgenus Kartland, podziękowania za list z pozdrowieniami i kwiaty, wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 2.
40. 4 czerwca 1942, Charlottenburg, autor: Julianna Pfahl z domu Hacker von Köppern, wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, podziękowania za okazywaną dobroć i pomoc, s. 2.
41. 10 czerwca 1942, Steinach, autor: brak, (część listu) wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, dotyczy synów Herminy i ich zaangażowania na frontach wojny, sprawy rodzinne, opisanie problemów zdrowotnych, s. 4.

42. 14 czerwca 1942, Królewiec, autor: brak, (część listu), wyrazy współczucia w rocznicę śmierci cesarza, s. 4.
43. 15 czerwca 1942, Norymberga, autor: brak, wspomnienia dotyczące wstąpienia na tron cesarza Wilhelma II w 1888 r., analiza czasów panowania Hohenzollerna, s. 2.
44. 19 czerwca 1942, Utrecht, autor: ... von Rosenberg, podziękowania za prezenty i wizytę, życzenia pomyślności, s. 2.
45. 22 czerwca 1942, Berlin, autor: Magdalena Anthem z domu Herzog, wspomnienia dotyczące zmarłego przed rokiem cesarza, dotyczy spraw rodzinnych, s. 3.
46. 24 czerwca 1942, Poczdam, autor: nieczyt., wspomnienia dotyczące zmarłego przed rokiem cesarza, s. 2.
47. 11 lipca 1942, Quedlinburg, autor: brak, dotyczy fabryki ubrań i produktów wełnianych, ubrań z angory, sprawy różne, s. 1.
48. 11 lipca 1942, Lipsk, autor: ... Hoffmann, podziękowania do pomoc, s. 1.
49. 18 lipca 1942, Bazylea, autor: brak, śmierć córki pani Merian, atmosfera w zamku Doorn po śmierci cesarza, s. 3.
50. 20 lipca 1942, miejsce: brak, autor: Paula Schultkers (?), dotyczy śmierci siostry autorki, wspomnienia dotyczące zmarłego przed rokiem cesarza, s. 4.
51. 22 lipca 1942, miejsce: brak, autor: Bastian Rehmen, zapytanie o książąt służących w armii, śmierć najmłodszego syna autora listu, s. 4.
52. 23 lipca 1942, Charlottenburg, autor: Charlotta Pfahl, podziękowania za pamięć w trudnych dla rodziny chwilach, problemy finansowe Ch. Pfahl, choroba matki, s. 8.
53. 23 lipca 1942, Karlischau, autor: R. von Websky z domu Löben, podziękowania za kondolencje w związku ze śmiercią męża, s. 3.
54. 23 lipca 1942, Berlin, autor: Marianna Tiele Winckler, problemy w majątku Zabór, list nostalgiczny pełen wspomnień, s. 4.
55. 29 lipca 1942, Eisenach, autor: Elze von Schulz, list pełen troski o rodzinę Herminy, s. 2.
56. 31 lipca 1942, miejsce: nieczyt., autor: Edyta Hamel (?), śmierć męża (lub drugiego syna?) na froncie wschodnim, ślub syna, s. 2.
57. 1 sierpnia 1942, Berlin, autor: Łucja i Jan Pauli, podziękowania za pomoc finansową, choroba Herminy, dotyczy podróży autora do m.in. Krakowa, Lwowa i Warszawy, s. 1.
58. 1 sierpnia 1942, Langensteinach, autor: Piotr Jan Kunotle, ubolewanie z powodu choroby Herminy, dotyczy ślubu zawartego przez autora listu, s. 3.
59. 1 sierpnia 1942, Lüneberg, autor: Jutta ...?, ukłony dla Herminy mieszkającej na Śląsku, informacje o mężu walczącym na froncie w eskadrze Luftwaffe, s. 3.

60. 22 sierpnia 1942, Berlin, autor: Frieda Stöhr, sprawa zaprowiantowania gospodarstwa domowego Herminy i znalezienia pomocy domowej, s. 2.
61. 28 lipca 1944, Berlin, autor: Nelmeider-Paas (?), pozdrowienia, podziękowania za pobyt w Zaborze, dotyczy stanu zdrowia księcia Franciszka Józefa, księżniczki Rosy, operacji i dolegliwości obojga, s. 2.

Teczka 12

Korespondencja prywatna Herminy von Reuss (Hohenzollern), lata 1912-1946

1. 20 sierpnia 1912, Zabór, autor: Jan (Jerzy), wakacje w Zaborze, s. 1.
2. 27 sierpnia 1917, Rosja, autor: rybak Joseph Kruse, opis służby na froncie wschodnim, s. 3.
3. 16 listopada 1918, Zabór, autor: Jan Jerzy (Hans Georg), dotyczy rewolucyjnej sytuacji w Berlinie, s. 2.
4. 25 listopada 1918, Zabór, autor: Jan Jerzy (Hans Georg), pozdrowienia, s. 1.
5. 4 maja 1921, Młynica, autor: księżna Wanda von Reuss, dotyczy majątku w Zaborze, stóp oprocentowania jego hipoteki, s. 3.
6. 9 września 1921, Młynica, autor: księżna Wanda von Reuss, dotyczy listu Siegharda odnośnie pożyczki pieniędzy, obawy co do położenia finansowego jego przedsięwzięcia, s. 2.
7. 15 września 1921, Rohnstock, autor: Sieghard, list do Wandy von Reuss, prośba o pożyczkę 15 tys. marek, s. 1.
8. 17 września 1921, Młynica, księżna Wanda von Reuss, życie w majątku, dotyczy portretów rodziny, korespondencji, s. 3.
9. 4 maja 1922, Radach, autor: Jan Jerzy, dotyczy pobytu w szkole, prośba o pozwolenie na pobyt w niej do końca października, s. 1.
10. 7 maja 1922, Rohnstock, autor: Wanda von Reuss, sprawy rodzinne, s. 3.
11. 27 listopada 1934, miejsce: nierozpoznane, autor: książę Ferdynand, sprawy rodzinne: kontakty z Henriettą i Janem Jerzym, służby wojskowej, stosunków panujących w armii, s. 4.
12. 6 sierpnia 1935, Müritz (kurort nadbałtycki), autor: Ferdynand (wuj), dotyczy Jana Karola księcia von (Schönaich-) Carolath, ponadto sprawy rodzinne, podziękowania za listy, s. 2.
13. 7 sierpnia 1935, Bad Müritz, autor: Karina, pozdrowienia dla Herminy i Henrietty, krótki opis pobytu w sanatorium, s. 1.
14. 19 kwietnia 1939, miejsce: brak, autor: Ferdynand (syn), rozważania nad polityką Anglii, poezją marynistyczną, dotyczy listu od Henrietty i jej pobytu w Doorn, s. 2.

15. 1 maja 1939, Strzelin, autor: Steinberg, dotyczy stanu zdrowia baronowej Sybilli von Zedlitz, s. 4; 10 maja 1939, odpowiedź Herminy na list dra Steinberga, list zniszczony, dotyczy m.in. zaręczyn Henrietty, s. 1.
16. 9 maja 1939, Gubin, autor: Ferdynand von Schönaich-Carolath, adresat: Jan Jerzy von Schönaich-Carolath, problemy małżeńskie Ferdynanda, spór pomiędzy braćmi i żal do Jana Jerzego o nieakceptowanie przez niego żony Ferdynanda z powodu jej mieszczańskiego pochodzenia, s. 1.
17. 11 czerwca 1939, Torgau, autor: Jerzy Wilhelm (von ...), podziękowania za zaproszenie na ślub Jana Jerzego, plany wizyty w Turynie w dniach 23-25 czerwca, życzenia dla młodej pary, s. 2.
18. 17 czerwca 1939, Sigmaringen, autor: nieczyt., życzenia z okazji ślubu Jana Jerzego, dotyczy pobytu niejakej Hildy w Doorn, s. 3.
19. 14 lipca 1939, Gębice, autor: Ferdynand, podziękowania za pobyt w Zaborze, dotyczy spraw codziennych, s. 2.
20. 16 sierpnia 1939, Haga, dotyczy przygotowań do ślubu Jana Jerzego, s. 2.
21. 14 grudnia 1939, Gębice, autor: Ferdynand, dotyczy niezgody małżeńskiej, s. 2.
22. 9 stycznia 1940, Gębice, autor: Ferdynand, adresat: Jan Jerzy, sprawy rodzinne, pobyt w Berlinie, s. 3.
23. 31 lipca 1940, Cadinen, autor: Eliza i ...?, życzenia z okazji ślubu Henrietty, pobyt w Sopocie, spotkania, wizyty, powrót z Sopotu, s. 4.
24. 21 sierpnia 1940, Berlin, autor: Magussy, dotyczy wizyty księcia Franciszka, zatrudnienia niańki, przyjęcia w Zaborze, wynajęcia omnibusów do transportu gości, zaangażowania autorki w pracach Czerwonego Krzyża, problem zdrowia matki, s. 2.
25. 2 września 1940, Obiszówek, autor: Twoja „baby” (A... Wilhem(-ine) von Preussen z domu von Sal...?), życzenia z okazji ślubu Henrietty, s. 2.
26. 12 września 1940, autor: Jan Jerzy, dotyczy Henrietty, służby wojskowej Jana Jerzego i Ferdynanda, s. 2.
27. 28 września 1940, Wrocław, autor: ...Christian, Martin ..., adresat: Henrietta, życzenia z okazji ślubu Henrietty, s. 4.
28. 1 października 1940, Stonsdorf, autor: Henryk, życzenia z okazji ślubu Henrietty, zapowiedź przesłania prezentu ślubnego w formie obrazu z wizerunkiem Zaboru, sprawy dotyczące zdrowia syna przyjaciółki Edyty Haniel, cierpiącego na „melancholię” (depresję), problem jego leczenia, s. 4.
29. 1 października 1940, Hunger (Górna Hesja), autor: „młodsza linia”, list adresowany na „starszą linię” (zapewne rodu von Reuss), życzenia z okazji ślubu Henrietty, s. 2.
30. 1 października 1940, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., życzenia z okazji zaręczyn i zaślubin Józefa i Henrietty, dotyczy urlopu, wojny na froncie francuskim i ofensywy wojsk niemieckich z perspektywy dowódcy regimentu, s. 3.

31. 2 października 1940, miejsce: nieczyt., autor: Mossy (?), j. angielski, dotyczy pobytu Herminy w Berlinie, podróży autorki do Bristolu, s. 4.
32. 2 października 1940, Wiesbaden, autor: Nellie, dotyczy ciężkiej sytuacji rodziny i pomocy Herminy, wysokich kosztów utrzymania, problemów z powrotem do kraju z Anglii jednego z synów Herminy, wesela Henrietty w Berlinie, wrażenia z kontaktów z Anglikami i Kanadyjczykami (możliwe, że chodzi o żołnierzy), s. 2.
33. 3 października 1940, St. Anton, autor: nieczyt., życzenia z okazji ślubu Henrietty, list nieczyt., s. 2.
34. 4 października 1940, Berlin, autor: Magussy, dotyczy wizyty w Doorn, podróży Herminy, prośba o wizytę, s. 2.
35. 5 października 1940, Berlin, autor: Małgorzata, życzenia z okazji ślubu Henrietty, s. 3.
36. 7 października 1940, miejsce: brak, autor: inicjał nieczyt. (Lu.), ślub Henrietty, s. 2.
37. 8 października 1940, miejsce: brak, autor: Jan Jerzy, ślub Henrietty, podróż, wzmianka o służbie wojskowej pod Valenciennes i utarczkach z 25-27 maja, uwagi ogólne na temat Belgii, Francji i Holandii, s. 2.
38. 9 października 1940, Siedlisko, autor: Irena, podziękowania za wspólnie spędzony czas, życzenia dla młodej pary; alarmy bombowe w Berlinie, s. 4.
39. 9 października 1940, Carolath, autor: Elżbieta, podziękowania za zaproszenie na ślub Henrietty, pozdrowienia, s. 3.
40. 10 października 1940, Wiesbaden, autor: brak, dotyczy negatywnego zachowania Holendrów wobec pary cesarskiej, sprawy domowe, kwestia zajęcia Holandii przez wojska niemieckie, s. 2.
41. 11 października 1940, Wrocław, autor: Krzysztofa, dotyczy pełniącego służbę Jana Jerzego i przypuszczeń o jego śmierci lub zaginięciu, ślubu Henrietty, s. 3.
42. 13 października 1940, Poczdam, autor: Bernfried (?), dotyczy ślubu Henrietty i kontaktów towarzyskich, s. 2.
43. 14 października 1940, Berlin, autor: Arno (?), dotyczy podróży matki (Herminy?), s. 1.
44. 14 października 1940, Neudeck (Górny Śląsk), autor: Irma ..., dotyczy pobytu autorki na Śląsku, wrażenia i nostalgia, s. 2.
45. 17 października 1940, Rossa, autor: nieczyt., dotyczy ślubu Henrietty, wyjazdu do Kissingen i braku informacji o Janie Jerzym, s. 4.
46. 1940/1941, Poczdam, autor: Jan (...?), karta pocztowa, podziękowania za fotografie, życzenia noworoczne, s. 1.
47. 1940/1941, Monachium, autor: Hinze, karta pocztowa, życzenia noworoczne, podziękowania za przybory kreślarskie, s. 1.
48. 8 sierpnia 1941, Malden on Hudson, autor: brak, j. angielski, problemy z pocztą, dotyczy siostry Karola von Hessen (heskiego), s. 2.

49. 30 października 1941, (pocztą polowa: 23390-A), autor: Jan Jerzy, list z frontu, uwagi o szturmie na Wiznę (?) (Obrona Wizny miała miejsce nie pomiędzy 2 a 6 października, lecz między 7 i 10 września) informacje o warunkach polowych: mróz, ostrzał rosyjski; przesyłka od żony, lektura w czasie przestoju na froncie, uwagi na temat zacofania cywilizacyjnego Rosji, s. 4.
50. 1 listopada 1941, Stüchenhausen, autor: Maria (Castell), dotyczy urlopu (przepustki) Ferdynanda, sprawa wojny z Rosją, s. 4.
51. 3 listopada 1941, Wiesbaden, autor: Nellie, wyrazy współczucia i słowa otuchy, s. 3.
52. 25 listopada 1941, miejsce: nieczyt., autor: Krzysztofa (kuzynka), dotyczy pobytu Herminy w Berlinie, ran syna odniesionych w walce (Ferdynand), s. 2.
53. 4 grudnia 1941, Weimar, autor: Zofia von Goeckel, lazarety wojskowe w Weimarze, uwagi nad sytuacją wojsk niemieckich w ZSRR, s. 4.
54. 8 grudnia 1941, Teganseesud, autor: Jans Masig, (list prawdopodobnie adresowany do Herminy), wspólnie spędzony wieczór towarzyski, zaproszenie do ponownej wizyty, odnośnik do zdrowia najbliższych, s. 4.
55. 4 stycznia 1942, Oleśnica, autor: Bunshen Karst, życzenia noworoczne dla rodziny Hohenzollernów i Schönaichów, temat wojny, życzenia powrotu do zdrowia synów Herminy (Ferdynanda i Jana Jerzego), prośba o przesłanie egzemplarza książki „Aus meinem Leben” autorstwa Herminy, s. 3.
56. 14 stycznia 1942, Zürs am Arlberg, autor: nieczyt, ślub Konstantyna von Baiern, s. 6.
57. 22 stycznia 1942, Berlin, autor: Wera, podziękowania za puchar od Herminy i jego dalsza renowacja, s. 1.
58. 23 stycznia 1942, miejsce: Pusteria (?), autor: hrabina Emma Posta Chienes, sprawy codzienne i towarzyskie, wyrazy troski o niepewne losy synów Herminy, s. 2.
59. 24 stycznia 1942, Bad Doberman, autor: książę Adolf Fryderyk (...?), list w rocznicę urodzin cesarza (27 I), temat służby wojskowej synów – trosk i zmartwień, pobytu w Belgradzie, s. 2.
60. 25 stycznia 1942, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., list w rocznicę urodzin cesarza (27 I), sprawa synów walczących na froncie wschodnim, s. 4.
61. 25 czerwca 1942, Treiburg, autor: Hilda, podziękowania za pobyt w Doorn, podsumowanie minionego roku, s. 4.
62. 2 lutego 1942, Młynica, autor: Jan Jerzy, omówienie sytuacji rodziny, służby wojskowej Józefa, męża Henrietty, zdrowia żony Jana, Sybilli, zdrowia Jana i zabiegów mających na celu przywrócenie sprawności ramienia, śmierć dowódcy Mahra z Jannowitz na froncie wschodnim, s. 2.

63. 6 lutego 1942, Wiesbaden, autor: Neli, podziękowania za pomoc finansową (100 marek), opis dnia codziennego i braku środków do życia, s. 2.
64. 8 lutego 1942, Zofia von Goechel, sytuacja rodzinna, zdrowotna, rocznica urodzin cesarza (27 stycznia), przyjazdu Henrietty na Śląsk, s. 4.
65. 9 lutego 1942, Chemnitz, autor: Charlotta Hum...ch, list w rocznicę urodzin cesarza (27 I), s. 2.
66. 28 maja 1942, Wildemaast, autor: Hildegund, list towarzyski, zapytanie o rodzinę, synów, zdrowie, s. 2.
67. 2 czerwca 1942, Stuttgart, autor: Heinrich, wspomnienie śmierci cesarza Wilhelma II, sprawa walk na froncie afrykańskim, porównanie sytuacji z lat 1939-1942 z sytuacją z roku 1860-1866, s. 4.
68. 24 czerwca 1942, Klagenfurt, autor: Małgorzata, podziękowania za list i zdjęcia, s. 4.
69. 22 lipca 1942, Młynica, autor: Jan Jerzy, dotyczy przepustki Jana Jerzego uzyskanej na podstawie odniesionych ran, odwiedzin w Młynicy i Gębicach, s. 4.
70. 22 lipca 1942, autor: Wilhelm von Hoh(enzollern), częściowo nieczyt., s. 2.
71. 25 lipca 1942, Cadinen, podziękowania za pamięć w dniu chrztu Marii Cecylii, s. 2.
72. 31 lipca 1942, Haseldorf, autor: Agnieszka, podróż do Hamburga, położenie Jana Jerzego i Ferdynanda, ślub Henrietty, uwagi na temat wojny, s. 6.
73. 1 sierpnia 1942, Doberman, autor: Iza, podziękowania za korespondencję, podróż, spotkanie z Urszulą, podróż Adolfa i Ali do Rostocka, s. 3.
74. 1 sierpnia 1942, Młynica, autor: Jan Jerzy, odpowiedzi na pytania matki o sytuację dotyczące majątku Młynica, dnia powszedniego, zdrowia Jana Jerzego, s. 1.
75. 15 października 1946, autor: Henrietta, dotyczy losów wspólnych znajomych i przyjaciół rodziny, s. 4.

Teczka 13

Korespondencja Herminy von Reuss (Hohenzollern), varia

1. około 12 lipca 1942, brak autora, karta z życzeniami z okazji chrzcin księżniczki pruskiej Marii Cecylii, s. 1.
2. autor: Caroline, podziękowania dla księcia saksońskiego za wyrazy współczucia, s. 1.
3. 19 listopada, Amerongen, list prawdopodobnie do Herminy, wyrazy nostalgii za krajem, dotyczy sytuacji politycznej w Niemczech, s. 4.
4. Karta pocztowa, codzienne sprawunki, s. 1.
5. Część listu, list zniszczony, nieczyt., s. 2.

6. 15 września, treść nieczyt., s. 2.
7. Karta pocztowa z przedstawieniem kościoła św. Mikołaja w Poczdamie, dotyczy zwiedzania Poczdamu, s. 1.
8. Część listu, pozdrowienia i plany wyjazdu do Sigmarinen, chrzest, s. 2.
9. 25 lipca, Ziadlowitz, autor: Nora Dubsy, podziękowania za pobyt w Zaborze, s. 2.
10. Karta pocztowa, autor: Maria Rathmann, część listu dotycząca pobytu na urlopie, s. 1.
11. Karta pocztowa, autor: Anna-Maria Grltz (Geltz?), rezygnacja z podróży na Górny Śląsk matki autorki listu, opieka nad brzemienną panią Liebig, której mąż odbywa służbę w armii, zdane egzaminy brata, s.1.
12. Część listu, autor: Dorothea von Fabeck z domu von Keiche, strata 4 synów w okresie 5 lat (prawdopodobnie na wojnie), s. 2.
13. Życzenia noworoczne, podziękowanie za list, s. 4.
14. Munstereifel, autor: Anna Sananini, podziękowania za kartę pocztową i zdjęcie cesarza, dotyczy finansowania majątku Doorn (nawiązanie), s. 2.
15. Dessau, autor: Elżbieta, dotyczy rocznicy urodzin cesarza, s. 2.
16. Autor: Gertrud Haasch, wspomnienie zmarłego cesarza, s. 2.
17. Neudeck (Górny Śląsk), podziękowania za udział w weselu, s. 2.
18. Berlin, autor: Gisele von Krause z domu von Sandrat, podziękowania za słowa otuchy w obliczu śmierci syna, s. 3.
19. 16 grudnia, Wiesbaden, autor: nieczyt. (siostra?), list ogólny z nawiązaniami do śmierci cesarza, ślubu Henrietty, problemów dnia powszedniego i straty Herminy (śmierci któregoś z członków rodziny), s. 4.
20. Charlottenburg, autor: nieczyt., list w rocznicę śmierci cesarza Wilhelma II, s. 1.
21. Autor: H. Lommel, uwagi nad sposobem pisania historii, w szczególności przedstawiania postaci Wilhelma II, s. 2.
22. Autor: Kahns, druga część listu, życzenia szczęśliwego powrotu do Zaboru, s. 2.
23. 20 października, Berlin, autor: Maria Beler Pinner, listy od syna i jego śmierć (na froncie?), podziękowania za wyrazy wsparcia, s. 2.
24. Część listu, dotyczy kultury Niemiec, sztuki, rozważania nad „niemiecką” naturą, uwagi dotyczące aktualnego „zaślepienia” ludu i odpowiedzialności ciążyącej na twórcach, s. 4.
25. 16 października, Berlin, autor: Woltar Nosola..., podziękowania za prezent w formie wazy, dotyczy uroczystości zaślubin (prawdopodobnie Henrietty), s. 1.
26. 3 grudnia 1933, Berlin, urywek listu, dotyczy manuskryptu, s. 2.
27. Część listu, autor: nieczyt., życzenia świąteczne, s. 1.
28. Karta pocztowa, dotyczy kampanii wojennej (prawdopodobnie I wojny światowej), s. 1.

29. Karta pocztowa, nieczyt., s. 1.
30. Autor: nieczyt., dotyczy syna odbywającego służbę wojskową, s. 3.
31. Garmisch, autor: Clara Beimare-..., podziękowania za cygara, pozdrowienia, s. 2.
32. Karta pocztowa, Greifswald, j. angielski pozdrowienia, dotyczy ślubu, s. 1.
33. (2.3.1940?), Cottbus, Karta pocztowa?, podróż do Berlina, s. 1.
34. Karta pocztowa, pozdrowienia z Norymbergii, s. 1.
35. Heidelberg, pozdrowienia, s. 1.
36. Autor: nieczyt., karta pocztowa, życzenia noworoczne, s. 1.
37. Karta pocztowa, pozdrowienia z zamku Herrenhiemsel, s. 1.
38. Karta pocztowa, autor: Anna Trost, pozdrowienia, s. 1.
39. Autor: Anna Trost, karta pocztowa, pozdrowienia, s. 1.
40. Karta pocztowa, pozdrowienia, s. 1.
41. Hampton, (Wirginia, USA), j. angielski, karta pocztowa, życzenia świąteczne, s. 1.
42. Autor: Heino (Henryk XXXII von Reuss?), karta pocztowa, pozdrowienia, s. 1.
43. 17 sierpnia, miejsce: nieczyt., autor: ...Stubrechn von Alphen (?), j. angielski, zaproszenie na herbatę, podziękowania za wspólnie spędzony czas w Doorn, s. 2.
44. Walmsley, (Wirginia, USA), Autor: E.G. Swann, karta bożonarodzeniowa, życzenia, s. 2.
45. Karta bożonarodzeniowa, życzenia, s. 1.
46. Karta z przedstawienie kościoła św. Wawrzyńca w Norymberdze.
47. Autor: Augustus Pasadena, j. angielski, naruszenie neutralności kraju (Holandia?), s. 2.
48. Amsterdam, autor: Anni Feldmann, list z okazji rocznicy urodzin cesarza (27.01), sprawy codzienne, wyjazd Herminy w góry, s. 3.
49. 4 lipca, autor: księżniczka von Lippe (?), list kurtuazyjny z pozdrowieniami i wyrazami przywiązania i podziękowań za wsparcie, s. 1.
50. Autor: nieczyt., j. angielski, wspomnienia dotyczące cesarza, s. 2.
51. Perlsberg, autor: nieczyt., list w rocznicę urodzin cesarza, s. 1.
52. Pozdrowienia od baronowej Estery, s. 1.
53. Karta pocztowa, pozdrowienia, dotyczy żołnierzy niemieckich, podziękowania dla cesarza, s. 1.
54. Druga część listu, dotyczy pobytu syna autorki listu w Berlinie u cesarzowej, informacji na temat wydarzeń na froncie wschodnim, uwagi o lekturze książki Eduarda Conrada *Deutsch-Schweizerische Freundschaft*, s. 4.
55. Berlin, karta pocztowa, gratulacje dla młodej pary (Józefa i Henrietty?), s. 1.
56. Styria (?), pozdrowienia, sprawy rodzinne, s. 1.

57. Autor: A. Behr (?), List pisany ze szpitala, dotyczy panującej grypy i choroby autora, podniesienie tematu pamięci cesarza w rocznicę jego urodzin (27.01), s. 3.
58. Autor: Otti Helle, druga część listu, dotyczy operacji woreczka żółciowego, księcia Jana Jerzego, s. 2.
59. Życzenia wielkanocne, s. 1.

Teczka 14

Listy i kopie listów Herminy von Reuss (Hohenzollern), lata 1922-1942

1. 1 czerwca 1922, Doorn, nieczyt., s. 1.
2. 9 grudnia 1933, Doorn, adresat: pan Bloem, uwagi nad biografią Wilhelma II autorstwa Bloema, wskazówki i korektury Herminy, s. 2.
3. 10 maja 1934, Berchtesgaden, adresat: pan Gramberg, dotyczy problemów w nauce księcia Ferdynanda, przypadłości jękania się, braku energii, s. 2.
4. 29 maja 1936, Doorn, adresat: Jego Ekscelencja Minister Kan, list z prośbą o reakcję rządu Holandii na karykaturę cesarza zamieszczoną w piśmie „De Noten Kraker” dn. 16 maja 1936 r., s. 1.
5. 9 czerwca 1939, Doorn, adresat: pani M.G. Schenck, podziękowania za przesłanie artykułu autorstwa pani Schenck, (w liście brak objaśnień czego dotyczył artykuł, jednak wzbudzić miał negatywną reakcję Holendrów, a według zapewnień Herminy mógł się szczególnie podobać w Niemczech), s. 1.
6. 10 czerwca 1939, Doorn, adresat: książę Ferdynand, dotyczy urlopu Ferdynanda i ewentualnego spotkania z matką w Berlinie, s. 1.
7. 28 czerwca 1939, Zabór, adresat: Ilse, dotyczy rachunków za ozdoby, zdjęć młodej pary, s. 1.
8. 15 grudnia 1939, Doorn, adresat: pani von Simpson, podziękowania za przesłanie książki „Liebesquintett” autorstwa pani Simpson, s. 1.
9. 14 kwietnia 1940, Doorn, adresat: pani (A.) Ahlborn, informacje dotyczące pani Ahlborn i jej siostry, usprawiedliwienie polityki Niemiec w okresie wojny, konfliktu z Anglią podyktowanego koniecznością obrony i prawem do budowy silnego państwa, s. 1.
10. 3 maja 1940, adresat: panienka Kegel, dotyczy zamku (w tekście brak informacji o jaki obiekt chodzi), opis jego ogrodów i wspaniałego wyposażenia, s. 2.
11. 6 maja 1940, Doorn, dotyczy pobytu pary cesarskiej w Doorn w okresie wojny, „kolonii” arystokracji niemieckiej w Holandii w ogóle, uwagi o stosunku Holendrów do Niemców w Holandii przed i w czasie działań wojennych, s. 4.

12. 27 maja 1940, Doorn, śmierć księcia Wilhelma (zwanego małym), syna Wilhelma II w skutek odniesionych ran na froncie zachodnim, dalej odznaczenia pośmiertnie tegoż krzyżem żelaznym, s. 1.
13. 9 lipca 1940, adresat: Franciszek (zięć Herminy), wyrazy sympatii i podziękowania za list, s. 1.
14. 10 lipca 1940, Doorn, adresat: pani Frowein (z domu hrabina Metternich, dom Hilverbeek), sprawy towarzyskie, s. 1.
15. 15 lipca 1940, Doorn, adresat: księżna i książę von Braunschweig und Lueneburg, podziękowania za gratulacje z okazji ślubu Henrietty i Franciszka, sprawy towarzyskie i relacje pomiędzy poszczególnymi osobami, wydanie książki, s. 1.
16. 17 lipca 1940, Doorn, adresat: Cecylia, podziękowania za życzenia dla Henrietty i Franciszka, sprawa nadania Janowi Jerzemu orderu Żelaznego Krzyża, brak wieści z frontu wschodniego (Gironde), dotyczy zaciągnięcia się na służbę Ferdynanda do dywizji spadochronowej, dotyczy osoby księżniczki Anhaltu, Magussy, s. 2.
17. 17 lipca 1940, Doorn, adresat: dr. Koehler, analiza lektury autorstwa Karla Muehlmannsa *Das Deutsch-türkische Waffenbündnis im Weltkrieg*, uwagi o stosunku do opisywanych spraw Wilhelma II, s. 2.
18. 24 lipca 1940, Doorn, adresat: Magussy, księżniczka Anhaltu, dotyczy ślubu Henrietty, kontaktów z księżną-matką Anhaltu, s. 1.
19. 13 sierpnia 1940, Doorn, adresat: Magussy, dotyczy wizyty księcia Franciszka, ślubu, s. 2.
20. 14 sierpnia 1940, Doorn, adresat: burmistrz Greizu dr Erbe, podziękowania za życzenia z okazji ślubu Henrietty, wyrazy pamięci o mieście rodzinnym, s. 1.
21. 17 sierpnia 1940, Doorn, adresat: burmistrz Greizu dr Erbe, dotyczy ślubu Henrietty i pobytu Ferdynanda w Doorn, s. 1.
22. 17 września 1940, Doorn, adresat: Muelldner, dotyczy służby wojskowej przyszłego zięcia, księcia Franciszka i jego ślubu z Henriettą, s. 1.
23. 19 września 1940, Doorn, adresat: Towarzystwo na Rzecz Wspierania Badań Leśnych przy Wyższej Szkole Leśnictwa w Tharandt, rezygnacja z proponowanego członkostwa w Towarzystwie, s. 1.
24. 15 października 1940, Bad Kissingen, adresat: komisarz landrat i komisarz kurortu O. Gross, podziękowania za przyjęcie, dotyczy ochrony dla cesarskiej pary przysłanej do Doorn przez A. Hitlera, s. 1.
25. 23 października 1940, Bad Kissingen, adresat: pan Stojan, podziękowania za życzenia dla Henrietty, dotyczy zdrowia państwa Stojan, s. 1.
26. 11 grudnia 1940, Doorn, adresat: Henrietta, sprawy rodzinne, obchody uroczystości i aktualnych jubileuszy, s. 2.

27. 8 stycznia 1941, Doorn, adresat: Henrietta, drobne sprawy rodzinne dotyczące uroczystości, przejściowych trudności w dogrzaniu pałacu, spraw zdrowotnych (służby?), s. 2.
28. 3 stycznia 1942, adresat: pan i pani Molen, podziękowania za wyrazy współczucia (prawdopodobnie w rocznicę urodzin zmarłego cesarza), s. 1.
29. 3 stycznia 1942, adresat: Srruyken, dotyczy pobytu w Monachium, s. 1
30. 3 lutego 1942, adresat: Józef, życzenia z okazji urodzin, s. 1.
31. 3 lutego 1942, adresat: pan Mueldner, podziękowania za pamięć w rocznicę urodzin zmarłego cesarza, sprawy majątku Doorn, s. 1.
32. 3 lutego 1942, adresat: pan von Scheffer, podróż i ciepłe powitanie w Doorn, pozdrowienia, s. 1.
33. 3 lutego 1942, adresat: pan Rueb, podróż do Garmisch, dotyczy planów wydawniczych pana Rueba, s. 1.
34. Berlin, adresat: profesor ...?, podziękowania za przesyłkę dokumentów z archiwum Zaboru, s. 1.
35. Koncept listu z pozdrowieniami i podziękowaniami za korespondencję, okoliczności śmierci Wilhelma II, j. francuski, s. 1.

Wspomnienia cesarzowej Herminy von Reuss (Hohenzollern)

- 1-3. 11 marca 1926; 19 września 1939; wspomnienia dotyczące różnych okresów z życia Herminy.

Teczka 15

Korespondencja Franciszka Józefa i Henrietty von Hohenzollern

1. 17 lipca 1940, Thammühl, autor: Gusch, podziękowania za zdjęcia młodej pary, plany podróży do Pragi, wrażenia z pobytu w kurorcie, s. 4.
2. 2 sierpnia 1940, Wünsdorf, autor: Franciszek, list pisany na 9 tygodni przed ślubem obojga, relacja Franciszka z wizyty na koktajlu i licznych spotkań, lektura książki z dziedziny historii Niemiec autorstwa hrabiego E. Reventlow, s. 2.
3. 24 lutego 1941, Berlin, autor: Franciszek, dotyczy spraw osobistych, życia codziennego w wojsku, s. 4.
4. 19 marca 1941, Berlin, autor: Franciszek, podziękowania za telegram, spawy osobiste, tekst mocno nieczyt., s. 4.
5. 9 marca 1941, Berlin, autor: Franciszek, dotyczy wizyty u ciotki von Eux, spacer z kuzynostwem, czas spędzony w kinie, uwagi o wkroczeniu wojsk niemieckich do Bułgarii, s. 2.
6. 7 stycznia 1942, Wiesbaden, autor: Franciszek, sprawy rodzinne, problem wyjazdu na front wschodni, s. 6.

7. 6 czerwca 1942, Połtawa, autor: Franciszek, list częściowo nieczyt., dotyczy służby na froncie wschodnim, wrażenia z pierwszych dni, s. 6.
8. 5 sierpnia 1943, część listu Henrietty, omówienie sytuacji w Zaborze, kłótnie zarządców, wizyta u Neumannów, negatywne zdanie na temat hrabiny Kanitz, korupcja (w majątku?), stan zdrowia, problemy ze snem Henrietty, s. 4.
9. 22 sierpnia 1943, Zabór, autor: Henrietta, opis dnia powszedniego w Zaborze, sprawy osobiste pomiędzy małżonkami, plany związane z posiadaniem dzieci etc., pozdrowienia od przyjaciół, s. 4.
10. 11 października 1943, autor: Franciszek, narodziny synów Henrietty, s. 4.
11. Część listu, nieczyt., s. 1.

Listy osób trzecich do Franciszka Józefa

1. 27 października 1935, Ascona, autor: Wilhelm, karta pocztowa, pozdrowienia, s. 1.
2. 8 grudnia 1939, Doorn, autor: Hermina, karta pocztowa, życzenia urodzinowe, s. 1.
3. 13 stycznia 1940, żal i zazdrość z powodu zaręczyn Franciszka i Henrietty, list pełnych żalu uniesień i porównań do niespełnionej miłości autorki listu do Józefa Franciszka z historią cesarza Wilhelma I i Elżbiety Radziwiłł, s. 4.
4. 13 października 1940, nieczyt., s. 4.
5. 17 października 1940, Drezno, karta z zawiadomieniem o narodzinach syna księcia Wilhelma von Schoenburg-Waldenburg i jego małżonki Marii-Elżbiety, s. 1.
6. 23 grudnia 1940, Berlin, firma Jaekel's Patent Möbel, prośba o odebranie zamówionego towaru, s. 2.
7. 10 czerwca 1941, Berlin, autor: Edward Langl, wyrazy współczucia z powodu śmierci ojca (Wilhelma II), s. 1.
8. 23 marca 1924, prośba, Małgorzata Schmidt, s. 2.
9. 24 stycznia 1943, autor: Emma Uhlmann, prośba, s. 1.
10. Karta pocztowa, pozdrowienia.

Teczka 16
Korespondencja Henrietty von Hohenzollern
z domu Schönaich-Carolath, cz. 1, autor: „A.”

1. Temat filmu *Przeminęło z wiatrem*, plany podróży do Paryża i do Polski, s. 3.
2. Sprawy towarzyskie: o przyjaciółach, braciach Henrietty, uwagi luźne na temat narodu szwedzkiego, s. 5.
3. 1 sierpnia 1938, Paryż, pobyt służbowy w Paryżu, dotyczy możliwości noszenia w Niemczech tytułów szlacheckich, negatywna ocena arystokracji austriackiej, s. 5.
4. Czwartek, Dotyczy nienazwanego czasopisma, wątpliwości co do możliwości jego przetrwania na rynku, s. 1.
5. Wtorek, 193..., plany podróży, dotyczy powieści *Przeminęło z wiatrem*, s. 5.
6. Poniedziałek, pozdrowienia i życzenia, s. 1.
7. Niedziela, wieczór, Château de Brissenard, opis pałacu, s. 2.
8. Niedziela, noc, sprawy finansowo-towarzyskie, przegrana w kasynie, zakup samochodu marki Citroen, sytuacja polityczna na linii Niemcy-Czechosłowacja, *Anschluss Austrii*, s. 6.
9. Poniedziałek, przebieg wydarzeń sprzed i w trakcie podróży, uwagi o charakterze ogólnym, przemyślenia, s. 7.
10. Poniedziałek, sprawa nowych nazw miejscowości niemieckich, radość w Paryżu z powodu „angielskiej wizyty”, komplementy pod adresem Henrietty, rozważania natury ogólnej, przemyślenia, s. 6.
11. Piątek, zaręczyny B. z księżną von Lichtenstein, sprawy towarzyskie, negocjacje (handlowe?) w Szwajcarii, s. 4.
12. Piątek, uwagi o charakterze ogólnym dotyczące kontaktów listowych obojga, s. 1.
13. 10 lipca 1938, Bonneuil-sur-Marne, sprawy towarzyskie, dotyczy uprawiania tenisa ziemnego, jeździectwa, uwagi o charakterze ogólnym, s. 3.
14. Środa, prośba o spotkanie w Belgii lub Holandii, prośba o przejrzanie katalogu biblioteki narodowej w Berlinie w poszukiwaniu książki *Les ponts français sur le Rhin* (sugestia cenzurowania dostępu do książek), s. 2.
15. Informacja o zniesieniu tytułów szlacheckich na terenach starej Rzeszy (8 lipca 1938), s. 1.

**Korespondencja Henrietty von Hohenzollern
z domu Schönaich-Carolath,
cz. 2, autorzy różni, częściowo rozpoznani**

1. 2 maja 1929, Kuchendorff, sprawy rodzinne, pozdrowienia, s. 4.
2. Autor: Gustel Pagels, karta pocztowa, pozdrowienia z podróży przez Heidelberg, Ulm, Oberammergau, Waldensee, Würzburg i Oberhausen, s. 1.
3. Druga część listu, listy do Anglii, święta Bożego Narodzenia, częściowo nieczyt., s. 2.
4. Autor: Chessy, j. angielski, dotyczy listu wysłanego do Henrietty wcześniej, wyjaśnienia, s. 2.
5. 3 kwietnia 1938, miejsce: nieczyt., autor: Wolfgang Schwurk (?), pozdrowienia, plany odwiedzin w Berlinie, s. 3.
6. 21 maja 1939, Berlin, autor: Anna-Maria, zaręczyny autorki listu, życzenie spotkania, s. 4.
7. Lipiec 1939, podziękowania za życzenia z okazji urodzin, s. 1.
8. 13 sierpnia 1939, Gębice, autor: Rol. (?), pobyt w Zaborze wraz z Ferdynandem, podarki dla osób miejscowych: leśniczego, zarządcy, s. 2.
9. Pozdrowienia, uwagi na temat upadku Polski (?), s. 2.
10. 30 października 1939, Ottery St. Mary, autor: ?, wizyta Henrietty u królowej i króla Anglii, wiadomość o księdzu Thomasie, j. angielski, s. 2.
11. 23 marca 1940, miejsce: nieczyt., autor: Carl, zdane egzaminy, rozważania ogólne dotyczące zaangażowania osobistego i wiary w zwycięstwo III Rzeszy, wyróżnienie dla brata Carla za zasługi położone w walce na froncie polskim, s. 2.
12. 27 kwietnia 1940, Weimar, urlop wielkanocny, spotkania ze znajomymi, plany spędzenia Zielonych Świątek w Monachium, s. 2.
13. 22 lipca 1940, Themmühlen, autor: Gusch, sprawy towarzyskie, zdrowotne, plany, s. 4.
14. 12 sierpnia 1940, Doorn, autor: nieczyt., odpowiedzi na pytania Henrietty dotyczące złożenia niezbędnych dokumentów (brak w liście informacji o celu, w jakim Henrietta miała by je składać), s. 1.
15. 22 sierpnia 1940, Amsterdam, autor: Anna Feldmann, umówienie na wspólne zakupy, dotyczy zdrowia cesarza Wilhelma II, s. 3.
16. 25 sierpnia 1940, dotyczy zaręczyn i ślubu Henrietty, s. 2.
17. 18 września 1940, autor: nieczyt., dotyczy zaręczyn Henrietty, życzenia, gratulacje, s. 4.
18. 3 października 1940, autor: U.v. Woyrsch, życzenia z okazji wstąpienia w związek małżeński, s. 1.
19. 10 sierpnia, informacje dotyczące dokumentów niezbędnych dla zawarcia związku małżeńskiego, s. 2.

20. 12 lutego 1941, Siedlisko, autor: Irena, dotyczy fotografii ślubnych, życzenia, służba Jana Jerzego w armii, dotyczy ciotki Katarzyny i jej nowego partnera, s. 4.
21. 9 kwietnia 1941, miejsce: nieczyt., wspomnienia ślubu, sprawy codzienne, s. 10.
22. 5 czerwca 1941, Haga, autor: nieczyt., dotyczy ślubu, s. 1.
23. 10 czerwca 1941, Doorn, autor: A. von Tienhoven, uwagi o charakterze ogólnym, wymiana wyrazów sympatii i zobowiązanie przyjaźni, s. 4.
24. 19 grudnia 1941, gratulacje związane ze ślubem, s. 2.
25. 9 września 1942, miejsce: nieczyt., podróż Henrietty do kurortu Kissingen, s. 2.
26. 12 października 1942, Berlin, autor: Marianna Krenigsgo (?), dotyczy męża Henrietty, sprawy codzienne, kontakty z ojczystą Szwecją, s. 2.
27. 21 listopada 1942, Poczdam, autor: Dommés, życzenie z okazji urodzin, pobyt księżniczki w Kissingen, śmierć baronowej Gnagnoni, s. 2.
28. 23 listopada 1942, Berlin, autor: Streni (?), życzenia urodzinowe, pobyt w Kissingen, uwagi na temat czasów wojny, samotności i bezradności, sprawy zakwaterowania, s. 2.
29. 26 listopada 1942, Gębice, autor: Ferdynand, życzenia z okazji urodzin, problemy z przekroczeniem czasu meldunkowego dla urlopowanych żołnierzy, plany spotkania bożonarodzeniowego w Zaborze, spory między braćmi, s. 1.
30. 12 grudnia 1943, Rössnitz, autor: Elizabeth Heine z domu von Linz (?), życzenia z okazji powicia dziecka, s. 1.
31. 23 sierpnia, karta pocztowa, pozdrowienia, s. 1.
32. Karta pocztowa, życzenia urodzinowe, s. 1.
33. 6 października, Amsterdam, życzenia dla małżonka Henrietty, powicie drugiego syna, pobyt męża w Mannheim, s. 4.
34. 23 listopada, Młynica, autor: Jan Jerzy, życzenia, zwięzły opis polowania, zapowiedź i plany spotkania, ponowne powołanie do służby, s. 2.
35. Sudany, autor: C., j. angielski, uwagi dotyczące dnia codziennego, złego samopoczucia, trosk, s. 2.
36. 10 lipca, miejsce: nieczyt., list z wyrazami wsparcia, s. 2.

Listy autorstwa Henrietty z domu Schönaich-Carolath

1. 30 maja 1943, Elbing, list do Jana Jerzego, pozdrowienia, zapytanie o zdrowie, s. 1.
2. Doorn, list do pana von Ortenberg, podziękowania za książkę, s. 1.

Teczka 17
Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron,
cz. 1, do roku 1940

1. 15 grudnia 1937, Brandenburg, autor: Rudolf, przyjazd Karla-Heinza, czas spędzony na nartach z ojcem, święta Bożego Narodzenia, rozgrywki futbolowe (Sportklub Hannover, Schalke 05 Gelsenkirchen, Fortuna Düsseldorf), s. 2.
2. 2 października 1938, Brandenburg, autor: babcia, dotyczy „paszportu rodowego”: dokumentów rodowych z wywodami genealogicznymi (*Ahnenpass*), rozgrywek piłkarskich, polowania na bażanty i zające, s. 2.
3. 29 października 1938, Brandenburg, autor: babcia, wyjazd i samotnie spędzone urodziny Wilhelma w Putbus (szkoła), plany spotkania latem, przesyłka (książka, czekoladki i pieniądze), s. 2.
4. 12 listopada 1938, Melkof, autor: Jan Jerzy, dotyczy rozgrywek młodzieżowych, wspomnienia przyjaciół z dzieciństwa, s. 4.
5. 18 listopada 1938, Brandenburg, autor: babcia, talent Wilhelma do malarstwa, zainteresowanie sportem, dotyczy „paszportu rodowego”, s. 2.
6. 24 listopada 1938, Brandenburg, autor: babcia, usprawiedliwienie braku przesyłki z książką „Handbuch der Luftfahrt”, święto akademii rycerskiej w Brandenburgu, plany na święta Bożego Narodzenia, s. 2.
7. 28 listopada 1938, Brandenburg, autor: babcia, Karl-Heinz, Rudolf, karta pocztowa, pozdrowienia, s. 2.
8. 1 grudnia 1938, Brandenburg, autor: babcia, karta pocztowa, sprawy codzienne, sprawunki dla Wilhelma, dotyczy przyjaciół pozostałych w Brandenburgu, s. 2.
9. 22 grudnia 1938, Dantz, autor: Rudolf, sprawy szkolne, sprawa polowań i spadku liczby pogłowia zające, piłka nożna, s. 2.
10. 13 stycznia 1939, Brandenburg, autor: babcia, podróż, sprawy wydatków Wilhelma, doklejony wycinek dotyczący zmagania piłkarskich niemieckich klubów, s. 2.
11. 26 stycznia 1939, Brandenburg, autor: babcia, wizyta ciotki Alicji, plany zaproszenia Rudolfa i Karla-Heinza, s. 1.
12. 11 lutego 1939, Melkof, autor: Jan Jerzy, przedstawienie w cyrku objazdowym, wizyty u Karla-Heinza, przejażdżki rowerowe, pozdrowienia, s. 2.
13. 26 lutego 1939, Brandenburg, autor: Rudolf, omówienie planu lekcji, sprawy szkolne, tematy związane z piłką nożną, ligą angielską, niemiecką, s. 4.
14. 21 stycznia 1939, Melkof, autor: mama (pani von Prittwitz und Gaffron), adres do ciotki Billa, jej pobyt w Berlinie, kłopoty finansowe w razie ewentualnego przyjazdu Wilhelma, sprawy związane z zaopatrzeniem syna w bieliznę, czyste ubrania etc., s. 2.

15. 4 marca 1939, Melhof, autor: mama, powołania do wojska w rodzinie, powody niemożności przyjechania do syna do Putbus, s. 2.
16. 10 marca 1939, autor: mama, karta z kalendarza, dotyczy przesyłki środków czystości i rzeczy osobistych dla syna, s. 2.
17. maj 1939, autor: babcia, karta pocztowa, pozdrowienia, dotyczy zainteresowań jeździeckich Wilhelma, s. 1.
18. 23 czerwca 1939, miejsce: nieczyt., autor: ... Bahnsen, list z frontu, zapowiedź przesyłki pieniężnej, s. 2.
19. 18 lutego 1940, miejsce: nieczyt., autor: G. Freudenberg, plany spotkania w Stralsundzie, gratulacje z powodu zwycięstw armii niemieckiej, s. 2.
20. 22 marca 1940, Dante, autor: Rudolf Naumann, ostatnie chwile przed maturą, s. 2.
21. 21 kwietnia 1940, list częściowo nieczyt., pozdrowienia, s. 2.
22. 8 sierpnia 1940, miejsce: nieczyt., autor: R.v.C., list z frontu, dotyczy sytuacji żołnierzy, anonimowych działań w anonimowych miejscach, s. 8.
23. 15 sierpnia 1940, Trzebnica, nieczyt., s. 2.
24. 17 sierpnia 1940, Rostock, Klaus, życzenia urodzinowe, choroba autora, s. 2.
25. 25 sierpnia 1940, Halle, autor: B., sprawy codzienne, problemy z pocztą, s. 4.
26. 29 sierpnia 1940, Hamburg, autor: nieczyt., dotyczy rodziny i spraw codziennych, s. 2.
27. 20 września 1940, Halle, autor: B., prośba o potwierdzenie otrzymania korespondencji, podziękowania za list, życzenia udanego urlopu, s. 2.
28. 7 października 1940, Melkdorf, autor: pani von Prittwitz i Jan Jerzy, spis przedmiotów, sprawy w majątku, pobyt Wilhelma w Stralsundzie, pozdrowienia od rodziny, s. 6.
29. 15 października 1940, Puttbus, autor: Jan Jerzy, przyjazd do Puttbus przez Stralsund, podróż babci do Brandenburg, s. 2.
30. 27 października 1940, Erfurt (?), autor: nieczyt., życzenia z okazji osiemnastych urodzin, wizyta w operze, wiadomości o przyjaciółach, s. 2.
31. 30 października 1940, Melkof, autor: Hermleins, podziękowania za list, życzenia z okazji osiemnastych urodzin, s. 1.
32. 12 listopada 1940, Plötz, autor: Bola, pozdrowienia z pobytu na przepustce wojskowej, opis podróży do domu 24 listopada 1940 r. i wątpliwości dotyczące możliwości dotarcia na czas, informacja o pobycie Wilhelma w Stralsundzie, s. 2.
33. 15 listopada 1940, rachunek za magazyn „Marine Rundschau”, s. 1.
34. 19 listopada 1940, s. Klein Flottleck, autor: nieczyt. (siostra Wilhelma), list o charakterze osobistym, uwagi na temat wymiany korespondencji, prośby o dbanie o siebie, uprawianie sportu, s. 2.

35. 21 listopada 1940, autor: Rati, dotyczy służby wojskowej autora, uwagi na temat warty nocnej, s. 3.
36. 27 listopada 1940, Puttbus, autor: Jan Jerzy, plany spotkania w Stralsundzie, pobyt autora w Lipsku, informacje o matce, jej licznych obowiązkach, wizyta Williego Helisa awansowanego na podoficera, s. 3.
37. 28 listopada 1940, Puttbus, autor: von ...-Erdmann, dotyczy pobytu matki w Stralsundzie, sprawy dnia codziennego, s. 1.
38. 28 grudnia 1940, Melkdorf, ...-Erdmann, sprawy rodzinne, dotyczy matki i babki Wilhelma von Prittwitz, s. 4

Teczka 18
Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron,
cz. 2, rok 1941

1. 5 stycznia 1941, miejsce: nieczyt., autor: F.v.J., dotyczy polowania, jednego z braci Wilhelma, dzień powszedni, pobyt w Berlinie, s. 2.
2. 6 stycznia 1941, O.U., autor: Bola, list z frontu, dotyczy służby w marynarce wojennej, plany urlopu i polowania, s. 2.
3. 10 stycznia 1941, Melkdorf, autor: Michał, dotyczy pani Prittwitz, pozdrowienia, s. 2.
4. 15 stycznia 1940, Melkdorf, autor: Jan Jerzy (Hanorg), dotyczy stanu zdrowia i gorączki autora listu, pobyt matki w Berlinie, informacja o wujku Bebs i panu Bahnsen, panująca grypa, korespondencja z ojcem Wilhelma, s. 2.
5. 25 stycznia 1941, Klein Plotts, autor: Ingeborg, dotyczy służby marynarskiej Wilhelma w Stralsundzie i Kiel, s. 2.
6. 28 stycznia 1941, Melkdorf, autor: matka, powrót Kaspara, dotyczy życia w Melkdorf, powrotu Michaela, s. 2.
7. 8 lutego 1941, Puttbus, autor: Jan Jerzy, pobyt autora w Puttbus, przedłużony semestr w szkołach niemieckich, informacje na temat Bü i Alte (przyjaciół Wilhelma?), listy od pani Bahnsen, ferie zimowe, pobyt na nartach, burza śnieżna w Puttbus, s. 4.
8. 11 lutego 1941, Edlach, autor: R. (Rufi) pozdrowienia, animozje rodzinne, s. 1.
9. 12 lutego 1941, Berlin, autor: ...(?) Bahnsen, żal z powodu braku wiadomości od Wilhelma, s. 2.
10. 15 lutego 1941, Radau, autor: Bü, dotyczy listów, służby Wilhelma, podróż do Berlina, s. 2.
11. 15 lutego 1941, Wrocław, autor: ojciec Wilhelma, sprawy codzienne w Puttbus, s. 2.

12. 20 lutego 1941, Melkdorf, autor: matka Wilhelma, przesyłka książek, bielizny, kontakty z Bü, przyjazd do Stralsundu, plany na ferie wielkanocne i w okresie Zielonych Świątek, komentarz matki na temat sporów z ojcem Wilhelma, rady dla syna w sprawie niespiesznego ożenku, wyrazy tęsknoty za synem, s. 6.
13. 26 lutego 1941, podróż, autor: M. (matka Wilhelma ?), s. 1.
14. 6 marca 1941, Brandenburg, autor: babcia Wilhelma, wiadomości z wydawnictwa Lehmann w Monachium w sprawie nowego wydania marynarskiego kalendarza kieszonkowego (*Taschenkallender der Kriegsflotte*). Urlop babci Wilhelma, zawał, obecność pani Geest, ciotki Dolly i ciotki Billi, rekonwalescencja, s. 2.
15. 5 marca 1941, Afryka, autor: pan Bahnsen, służba w Afryce, burza piaskowa, podróż przez Niemcy, Włochy do Afryki, pobyt w Trypolisie, podróż statkiem w eskorcie lotnictwa, opis upałów i mroźnych nocy, braków w dostawach wody, s. 2.
16. 9 marca 1941, Melkdorf, autor: Michael, pozdrowienia, s. 2.
17. 12 marca 1941, Edlach, autor: Rufi (przyjaciółka Wilhelma), podziękowania za listy, pozdrowienia z frontu, gratulacje z okazji pierwszych udanych misji wojskowych, s. 4.
18. 12 marca 1941, autor: Manfred, list nieczyt., s. 2.
19. 27 marca 1941, Brandenburg, autor: Rudolf, dotyczy świąt Wielkiej Nocy, matury Rudolfa, ocen z poszczególnych przedmiotów, ostatniego, sześciogodzinnego alarmu przeciwlotniczego, s. 2.
20. 9 marca 1941, Edlach, autor: Rufi, karta pocztowa, życzenia wielkanocne, krótkiego urlopu od służby Wilhelma, s. 2.
21. 6 kwietnia 1941, autor: Bola, brak informacji od przyjaciół, s. 2.
22. 8 kwietnia 1941, Kiel, autor: Janka Schulz, pozdrowienia, s. 2.
23. 20 kwietnia 1941, Radau, autor: pani von Anloch, śmierć babki Wilhelma, kondolencje, s. 2.
24. 30 kwietnia 1941, autor: Ing, list z frontu, urlop Wilhelma, ostatni pobyt w Berlinie, sprawy osobiste, s. 2.
25. 2 maja 1941, miejsce nieczyt., autor: ...Sedlnitzky, dotyczy brata autorki, sprawy rodzinne, s. 4.
26. 3 maja 1941, Melkof, autor: matka Wilhelma, pobyt w Brandenburgu, porządki w Melkof, s. 2.
27. 6 maja 1941, Zedlitz, autor: Ingeborg, częściowo nieczyt., dotyczy kronprinza, urlopu Wilhelma, s. 2.
28. 6 maja 1941, Brandenburg, autor: Rudolf, plany na ferie, zakwaterowanie w Brandenburgu dywizji pancerniej, uwagi o wojnie na Bałkanach, służba Rudolfa, choroba matki, s. 2.
29. 11 maja 1941, Puttbus, autor: brat (Michael?), ferie w okresie Zielonych Świątek, absencja w Melkof, czas spędzony w kinie, pozdrowienia,

- informacja o otrzymaniu listu od Caspara von Bahnsen z trzema fotografiami, s. 2.
30. 19 maja 1941, Afryka, autor: E. Bahnsen, służba na froncie afrykańskim, działania wojenne wojsk angielskich, rozważania nad problemem podporządkowania rządów Grecji i Jugosławii (rozwój sytuacji), nadzieja na możliwość zwyciężenia Anglii, podziękowania za pozdrowienia od matki, wspomnienia dotyczące zmarłej babki Wilhelma, pobytu w Brandenburgu i Wrocławiu, s. 2.
 31. 28 maja 1941, Wrocław, autor: ojciec Wilhelma, list częściowo nieczyt., wyrazy ubolewania w związku z długotrwałą rozłąką z synem, kampania w Suezie (?), zaręczyny Ingeborg, Zielone Świątki i pobyt w Kolsku, s. 2.
 32. 4 czerwca 1941, Zedlitz, autor: Ingeborg, spotkanie z wujem Berndtem we Wrocławiu podczas wyścigów konnych, opis wyszukanych manier ojca Wilhelma, plany na Zielone Świątki, s. 2.
 33. 7 czerwca 1941, autor: Bahnsen, pozdrowienia z frontu, s. 2.
 34. 11 czerwca 1941, Wrocław, autor: ojciec Wilhelma, dotyczy pani von Arnim, generała, księcia von Wüttemberg, pobytu w Melkof, s. 4.
 35. 12 czerwca 1941, Świnoujście, autor: matka Wilhelma, podróż matki do Berlina w celu dokończenia czynności rozwodowych, troski dnia codziennego, s. 8.
 36. 12 czerwca 1941, Muchnitz, autor: Tante Bernchen (?), służba wuja w armii na froncie polskim, podziękowania za zdjęcia, gratulacje, pozdrowienia, s. 2.
 37. 3 lipca 1941, miejsce: nieczyt., autor: matka Wilhelma, dotyczy ciotki Billi i jej prawnej dyspozycji nad realizacją testamentu babki Wilhelma, kwestia podziału środków finansowych, wiadomość o braciach Wilhelma Bü i Hoyerze, spory między rodzicami, żale, podziękowania za życzenia urodzinowe, s. 4.
 38. 13 lipca 1941, autor: kuzynka, pozdrowienia, wyrazy sympatii, s. 2.
 39. 21 lipca 1941, autor: matka Wilhelma, wizyta towarzyska pani von Borowski i niejakego Kesslera, tenisisty, s. 2.
 40. 24 lipca 1941, autor: Ala (Bahnsen), brak wieści o panu Bahnsen od początku wojny do 22 lipca 1941, służba ojca w Afryce, wyjazd do Wrocławia w celu podjęcia pracy pielęgniarce w jednym z tamtejszych szpitali, s. 2.
 41. 6 sierpnia 1941, Wrocław, autor: Rufi, odwiedziny podoficera Sylvi, przeniesienie braci Wilhelma do Radau, informacje o wuju Berndcie, s. 2.
 42. 13 sierpnia 1941, autor: nieczyt., informacje o służbie kolegów z klasy na frontach wschodnim, afrykańskim, list pełen nostalgii i przeżyć autora związanych z przeszłością, s. 2.
 43. 19 sierpnia 1941, Kriegnitz, autor: Ala (Bahnsen), podziękowania za list, gratulacje z powodu zdanego egzaminu na *Fahndricha*, prośba o zdjęcia Wilhelma, s. 2.

44. 15 września 1941, Brandenburg, autor: Rudolf, ferie, matura, egzamin na myśliwego, przyjazd ojca z Grecji na urlop i krótka charakterystyka przebiegu jego służby wojskowej, s. 2.
45. 18 września 1941, Siedlec, autor: Ingeborg, gratulacje z okazji zdanego egzaminu na stopień Fahnricha, dzień powszedni, urlopy wojskowe synów Państwa Poser, s. 2.
46. 7 października 1941, Muerwick, autor: von U., brak urlopów z przepustką do Kiel, służba w marynarce, s. 2.
47. 10 października 1941, Berlin, autor: matka Wilhelma, brak wiadomości o synu, pobyt chorego Michaela w klinice, adres matki w hotelu Alhambra w dzielnicy Berlina Kurfuerstendamm, wizyta Hoyerera i Bü, s. 2.
48. 18 października (1941), miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., informacje na temat służby w wojsku i mającego mieć angażu na front wschodni, s. 2.
49. 20 października 1941, Kussen, autor: matka Wilhelma, słowa otuchy, troska o syna, wizyty u pani Prittwitz, s. 2.
50. 24 października 1941, Melkof, autor: matka Wilhelma, życzenia urodzinowe, zły stan zdrowia matki, dotyczy Hoyerera i Bü, wuja Belsa, brata Michaela, zaręczyn starosty o nazwisku Hasse, siostry Sybilli, s. 4.
51. 24 października 1941, Berlin Spandau, autor: Hoyer, życzenia z okazji urodzin, wizyta oficera Sylvi von Anlock, oczekiwanie na ferie bożonarodzeniowe, wyjście do kina na film „Schwarze Rosen”, s. 4.
52. 26 października 1941, Berlin Spandau, autor: Erdmann, życzenia urodzinowe, wizyta Sylvi von Anlock w Spandau, wyjście do kina na film „Schwarze Rosen”, odwiedziny u ciotki Billi, zadania domowe, s. 2.
53. 26 października 1941, Zedlitz, autor: Ingeborg, pozdrowienia, życzenia urodzinowe, s. 2.
54. 4 listopada 1941, Kiel, autor: nieczyt., pytania o służbę i zadowolenie z przydziału, uwaga na temat broni stosowanej przez wojska niemieckie, s. 2.
55. 5 listopada 1941, Kiel, autor: nieczyt., podziękowania za list, wyrazy sympatii, nadzieja na spędzenie razem czasu w Kiel, s. 2.
56. 15 listopada (1941), miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., sprawy dotyczące marynarki wojennej, s. 2.
57. 16 listopada 1941, Flensdorf, autor: Günter, podziękowania za przesyłkę, urlop, s. 2.
58. 16 listopada 1941, Wrocław, autor: Ala, pierwsze dni we Wrocławiu, zaproszenie na spotkanie studentów zagranicznych, choroba znajomego i jego pobyt w szpitalu św. Augustyny, wizyty, wyjście do miasta, s. 2.
59. 19 listopada 1941, Spandlu, autor: Büli, podziękowania za przesyłkę, pytanie o urlop na Boże Narodzenie, wiadomości o matce, ojcu i panu Bahnsen służącym w Afryce, s. 2.
60. 22 listopada 1941, autor: Ursel, pobyt w Rotterdamie, pytanie o urlop Wilhelma na Boże Narodzenie, sprawy szkolne, s. 2.

61. 26 listopada 1941, Trzebnica, autor: Rufi, pozdrowienia, wyrazy sympatii, wspomnienia, s. 3.
62. 26 listopada 1941, Wrocław (?), autor: nieczyt., podziękowania za list, informacje o charakterze ogólnym dotyczące rodziny i stanu zdrowia autora, s. 4.
63. 27 listopada 1941, Melkof, autor: matka, pobyt w Berlinie i wizyta Hoyera i Bü, dotyczy ciotki Billi, frontowa śmierć znajomego Carla Bernharda Meyera, ciepłe słowa dotyczące zmarłego, s. 4.
64. 10 grudnia 1941, Berlin Spandlu, autor: Büli, życzenia bożonarodzeniowe, akcja przeciw dyfterytowi w Berlinie, panująca choroba, zarażeni uczniowie w szkole, wizyta ojca, wyjście do kina, s. 2.
65. 18 grudnia 1941, Dante, autor: Rudolf, sprawy dnia powszedniego, urlop Wilhelma, naloty bombowe samolotów RAF-u, s. 2.
66. 19 grudnia 1941, Melkof, autor: Gesler, ferie zimowe, listy od pana Bahnsen przebywającego w szpitalu, szkolne oceny Geslera, s. 2.

Teczka 19

Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron, cz. 3, styczeń – czerwiec 1942

1. 1 stycznia 1942, miejsce: nieczyt., treść nieczyt., autor: Ingeborg, s. 2.
2. 5 stycznia 1942, Karniów, autor: nieczyt., sprawa nadrobienia zaległości przez synów majora Prittwitza, s. 2.
3. 9 stycznia 1942, Karniów, autor: ojciec Wilhelma, wyjazd do wuja Wilhelma, udane przyjęcie urodzinowe ojca Wilhelma von Prittwitz, s. 2.
4. 14 stycznia 1942, Karniów, autor: ojciec Wilhelma, wyjazd do Wrocławia, praca, plany przyjazdu do Flensburga w maju/czerwcu, s. 2.
5. 15 stycznia 1942, Kiel, autor: Ursiel, gratulacje z okazji odznaczenia Krzyżem Żelaznym, wspomnienia, s. 2.
6. 19 czerwca 1942, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt., przyjacielski list kolegi z wojska, dzień powszedni i służba w marynarce (na łodzi podwodnej), s. 2.
7. 22 czerwca 1942, Zedlitz, autor: Ingeborg, list nieczyt., s. 4.
8. 24 stycznia 1942, Stüchnitz (?), autor: Rufi, urlop Freda, wspólnie spędzony czas, s. 2.
9. 24 stycznia 1942, Rosja, autor: Urselchen, pozdrowienia i wspomnienia, s. 2.
10. 2 lutego 1942, G.A., życzenia z okazji odznaczenia Krzyżem Żelaznym drugiej kategorii, informacje ogólne dotyczące dnia powszedniego na froncie, s. 2.
11. 7 lutego 1942, odezwa do żołnierzy, wspomnienie poległych żołnierzy, s. 3.

12. 13 lutego 1942, Ateny, autor: Bahnsen, list częściowo nieczyt., dotyczy ciężkich miesięcy spędzonych na froncie w Afryce, s. 4.
13. 8 lutego 1942, autor: nieczyt., list nieczyt., s. 8.
14. 15 lutego 1942, Muchnitz, autor: nieczyt. (Siegfrid?), dotyczy przyjaciół Wilhelma, Rosi, Gottloba i Siegfrida (?), s. 2.
15. 15 lutego 1942, Renasburg, autor: nieczyt., spektakl „Die Victoria Girls”, pokaz grupy tanecznej dziewcząt, zaproszenie na wizytę, s. 4.
16. 16 lutego 1942, Muchnitz, autor: Rufi, choroba, pobyt w Muchnitz i Trzebnicy, s. 2.
17. 19 lutego 1942, miejsce: nieczyt., autor: Rufi, urlop, pobyt Wilhelma w Hamburgu, s. 2.
18. 24 lutego 1942, Briese, autor: Ala (Bahnsen), pobyt we Wrocławiu, wizyta pana von Bonin, wielkiego śląskiego właściciela, spacer w lesie, poszukiwania dwóch dziewcząt, popołudnia spędzone przy herbacie, s. 2.
19. 10 marca 1942, J. (Jägerndorf – Karniów), autor: ojciec Wilhelma, pytania o służbę syna, s. 2.
20. 14 marca 1942, Wünsdorf, autor: Detlaf, pozdrowienia, sprawy dotyczące szkoły i roku szkolnego, s. 2.
21. 20 marca 1942, Karniów, autor: ojciec Wilhelma, pobyt we Flensburgu i Kiel, choroba Bü, którego przeniesiono do szpitala, s. 2.
22. 24 marca 1942, Muchnitz, autor: Rufi, sprawy towarzyskie, spotkania, rówieśnicy, s. 2.
23. 30 marca 1942, Muchnitz, autor: Sifrid, wspomnienia wspólnie spędzonego czasu w Berlinie, spotkanie z żołnierzami z korpusu afrykańskiego, dotyczy przyjaciółki Wietzlów, chrztu Miniki, przygotowań do egzaminów, prac w gospodarstwie, urlopu w okresie świąt wielkanocnych, informacje o ojcu pozostającym w służbie czynnej, s. 9.
24. 2 kwietnia 1942, Melkof, autor: matka Wilhelma, spotkanie z panem von Walther, radcą deputowanym w Trypolisie, dotyczy wuja Belsa i jego pobytu w Trypolisie, ciotki Billi, s. 4.
25. 10 kwietnia 1942, Wrocław, autor: Elżbieta Pohl, sprawy dotyczące syna, Wolfganga, obawy o jego życie w związku z zatonięciem statku, na którym służył, zatopienie karaweli (24 stycznia 1942) na środkowym Atlantyku, s. 1.
26. 19 kwietnia 1942, autor: Fryderyk Wilhelm Heye, Odezwa do załogi. Sprawy dotyczące służby, poległych żołnierzy, konkurs poezji i plany wydania tomu wierszy autorstwa żołnierzy, s. 2.
27. 23 kwietnia 1942, Zedlitz, autor: Ingeborg, list. nieczyt., s. 2.
28. 24 kwietnia 1942, Zedlitz, autor: Sifrid, list nieczyt., s. 6.
29. 24 kwietnia 1942, Trzebnica, autor: Rufi, list do Ado, list pisany wierszem, dotyczy spraw luźnych i stosunków z Wilhelmem, s. 3.

30. 24 kwietnia 1942, Melkof, autor: matka Wilhelma, przesyłka ze zdjęciami, paczka na Wielkanoc, informacje o braciach Hoyerze i Bü, plany na ferie i Zielone Świątki, s. 6.
31. 18 kwietnia 1942, Wrocław, autor: Elżbieta Pohl, informacje o internowaniu syna w Anglii (por. list nr 26), s. 2.
32. 7 maja 1942, Puttbus, autor: Hoyer, plany spotkania w Zielone Świątki, wyjazd do Wink z Paedschlerem, uzyskanie pozwolenia na polowanie, s. 2.
33. 7 maja 1942, Melkof, autor: Matka, spotkanie z synami Wilhemem, Hoyerem, Bü i panem Bahnsenem, wyjazd do Berlina, Frankfurtu nad Menem, poszukiwania szkoły dla Michaela, s. 2.
34. 14 maja 1942, Zedlitz, autor: Sifrid, dotyczy spotkań towarzyskich z Rosi, ojcem, planów na ferie i Zielone Świątki, s. 6.
35. 21 maja 1942, autor: Rudolf, służba w zachodnio-wschodniej Francji w pobliżu L., kwestia kontynuacji wykształcenia, spotkanie z ojcem we Francji, s. 2.
36. 26 maja 1942, Zedlitz, autor: R. i S. (Rufi i Sifrid), krótki opis świąt Zielonych Świątek spędzonych w Muchnitz, s. 2.
37. 6 czerwca 1942, Zedlitz, autor: Sifried, urlop Rosi, dotyczy Ado, s. 4.
38. 7 czerwca 1942, Kiel, autor: Heidi, pobyt we Flensburgu, sprawy dnia powszedniego, nieporozumienia z Sigridem, przyjaźń z Ulą, wycieczki, spacer, s. 4.
39. 8 czerwca 1942, Karniów, autor: ojciec Wilhelma, wspomnienia, wyrazy miłości i tęsknoty za synem, plany związane z feriami letnimi i spotkaniem z synami, s. 4.
40. 10 czerwca 1942, Murwitz (?), autor: Heidi, przyjaźń z Ulą, rozstanie z Sifridem, sprawy pomiędzy Wilhelmem a Ingeborg, s. 4.
41. 18 czerwca 1942, Russem (?), autor: Ursel, długi urlop Wilhelma, plany na ferie letnie, wyjazd do Wiednia do Akademii Muzycznej wraz z Elsi, s. 2.
42. 24 czerwca 1942, Igel, autor: Günter Bröker, uwagi dotyczące służby ojczyźnie, ferie w Wiedniu, s. 2.
43. 28 czerwca 1942, Renelsburg (Flensburg?), autor: Heidi, sprawy codzienne, wyrazy sympatii, porcje żywnościowe, s. 4.

Teczka 20
Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron,
cz. 4, lipiec – grudzień 1942

1. 3 lipca 1942, miejsce: nieczyt., autor: Hellmut, nauki w szkole morskiej, pobyt w południowej i północnej Francji, s. 2.
2. 11 lipca 1942, Frankfurt, autor: Ingsche (Ingeborg), przyjazd Jürgena na urlop, s. 2.
3. 11 lipca 1942, Melkof, autor: Matka Wilhelma, wyjazd do Hanoweru, uroczystość z okazji urodzin matki, pobyt w Hildeheim, Herrenhausen, zaloty i prezenty wuja Bebsa, rozważania nad ponownym ożenkiem, dotyczy małego Michaela, s. 2.
4. 12 lipca 1942, autor: Rudolf (Neumann), plany na przepustkę, wspomnienia, pytania o rodzinę, listy od Karla-Heinza odbywającego służbę na południu Francji, s. 2.
5. 13 lipca 1942, Frankfurt, autor: Ingsche (Ingeborg), plany spotkania w weekend 18/19 lipca wraz z ojcem, Jürgenem, mającym przybyć ze Stralsundu, babką Ingeborg, s. 4.
6. 17 lipca 1942, Münster, autor: ciotka ..., informacje o bliższej rodzinie, hospitalizacji służących w armii mężczyzn, s. 2.
7. 21 lipca 1942, Karniów, autor: Hoyer, relacja z udanego polowania wraz z Bü i ojcem, ustrzelenie kozła (sarny), opis przebiegu przygotowań do wydarzenia, s. 2.
8. 22 lipca 1942, Melkof, autor: matka Wilhelma, plany małżeństwa z Hanesem (wuj Bebs), radcą Waltherem lub hrabią Kanitz, (pozostaje jeszcze czwarty kandydat nie wymieniony z nazwiska), negatywny stosunek Wilhelma do Walthera, dotyczy związku Wilhelma z Ingeborg i stosunku matki do niej, dotyczy też Sigrid, drugiej przyjaciółki Wilhelma, w większej mierze akceptowanej przez matkę, sukcesu Hoyera podczas polowania, nekrolog Charlotty von Waldenberg, s. 2.
9. 26 lipca 1942, Rennsburg, autor: nieczyt., plany na urlop jesienny, gratulacje z okazji uzyskania stopnia *Fahnricha* przez Wilhelma, plany na chrzciny, s. 2.
10. 6 sierpnia 1942, Trzebnica, autor: Rufi, przyjaźń z Pitt, wspomnienia, wizyta w Müchnitz, gratulacje z okazji awansu, s. 2.
11. 6 sierpnia 1942, Świnoujście, autor: Heidi, podróż nad morze i pobyt w kurorcie, plany spotkania w Berlinie lub w Hamburgu, s. 4.
12. 15 sierpnia 1942, autor: Heidi, sprawa aresztowanych za przekraczanie terminów przepustek wojskowych, 21. urodziny Heidi, przyjazd Ingeborg do Jagows, s. 4.
13. 18 sierpnia 1942, miejsce: nieczyt., autor: Ingeborg, list nieczyt., s. 4.

14. 31 sierpnia 1942, Neustadt, autor: Heidi, karta pocztowa, nadzieje na przepustkę do Melkof, spotkanie z oberlejttnantem Benderem, s. 2.
15. 6 października 1942, (na statku), autor: Heidi, powrót z Holandii, pobyt w Utrechcie, Rotterdamie, Hadze, Amsterdamie, przyjazd Uli, wyjazd matki do Berlina, s. 2.
16. 6 października 1942, Ering, autor: nieczyt., dotyczy ogólnie prowadzenia korespondencji, stosunków towarzyskich, uwagi na temat przyjaźni, spędzonych ferii, s. 4.
17. 8 października 1942, Berlin, autor: Lilianna, podziękowania za list, pozdrowienia, zapowiedź dłuższego, wyczerpującego listu, s. 2.
18. 9 października 1942, Melkof, autor: matka Wilhelma, wizyta ciotki Billi i państwa von Storch, pobyt w Karniowie, problem wyboru przyszłego małżonka (wuj Bels, pan Bahnsen), wyjazd synów Hoyer i Bu, dotyczy Polek pracujących w gospodarstwie, wyjazd Erwina do Hamburga, s. 4.
19. 16 października 1942, Hamburg, autor: von Storch, dotyczy sztabu Storcha w Białymstoku, s. 2.
20. 14 października 1942, (na pokładzie), autor: Heidi (Hoffmann), dotyczy służby marynarskiej, budowy nowego statku, korespondencji z Sigrid i jej nieudanych planach wyjazdu do Berlina z powodu choroby Christiana, s. 2.
21. 15 października 1942, Karniów, autor: ojciec Wilhelma, sprawy rodzinne, wizyty towarzyskie, s. 4.
22. 18 października 1942, Miśnia, autor: Erwin, gratulacje i pochwały dotyczące właściwego zachowania się Wilhelma wobec matki (kontekst nierozpoznany), s. 4.
23. 19 października 1942, Rühstädt, autor: Ingsche (Ingeborg), wyjazd do Hamburga, przeniesienie ojca w okolice Krymu, służba Jurgena w Narwiku, powrót z Poczdamu, kurs polowania, s. 2.
24. 20 października 1942, (na pokładzie statku), autor: Heidi, pozdrowienia, powrót do służby, s. 2.
25. 20 października 1942, Brandenburg, autor: Tolli Friedel, list kurtuazyjny, pozdrowienia, życzenia szczęścia żołnierskiego, pozdrowienia od baronowej Anny, s. 2.
26. 22 października 1942, Karniów, autor: ojciec Wilhelma, życzenia urodzinowe dla Wilhelma, dotyczy życia rodzinnego, dwutygodniowy urlop ojca, s. 2.
27. 24 października 1942, Radau, życzenia urodzinowe, życzenia udanej służby na statku podwodnym, kontakty z rodziną w Kanadzie, wizyty towarzyskie, dotyczy Sigrid, s. 4.
28. 27 października 1942, Rühstädt, autor: Ingsche, życzenia urodzinowe, pobyt w Berlinie, wyjazd Jurgena nad Morze Bałtyckie, planowany wyjazd na Śląsk, s. 2.

29. 27 listopada 1942, Melkof, autor: matka Wilhelma, życzenia urodzinowe, s. 1.
30. 31 października 1942, autor: nieczyt., życzenia urodzinowe, wyjazd do Wiednia, s. 2.
31. 1 listopada 194, Russen, autor: Ursel, życzenia urodzinowe, s. 2.
32. 1 listopada 1942, Miśnia, autor: Erwin, życzenia urodzinowe, żal i wyrazy braku zaufania, dotyczy spraw rodzinnych, stosunku Wilhelma do matki, s. 2.
33. 1 listopada 1942, Berlin, autor: Christa i Lili, wyjazd do Berlina po okresie ciężkiej pracy, życzenia, s. 2.
34. 3 listopada 1942, Melkof, autor: matka Wilhelma, dotyczy urodzin Wilhelma, ciężkiej służby, informacji od ciotki Billi, brata Bü, dotyczy relacji rodzinnych, stanu zdrowia Jelki, śmierć doktora Endlicha, przyjaciela rodziny i prawnika, s. 2.
35. 5 listopada 1942, poczta polowa, autor: Igel, podziękowania za list z Berlina, pozdrowienia i relacje osobiste, s. 2.
36. 5 listopada 1942, Wiedeń, autor: nieczyt. (dwóch autorów), pobyt w Gdańsku, podziękowania za list, dotyczy pobytu w Wiedniu, s. 2.
37. 18 listopada 1942, Zedlitz, autor: Sifrid, stan zdrowia, ciężkie warunki pogodowe na Śląsku, praca doktorska, terminy egzaminów doktorskich, s. 4.
38. 23 listopada 1942, autor: nieczyt., opis służby i odkomenderowania do magazynów z bronią, przestój w pracach z powodu niesprzyjającej pogody, s. 2.
39. 27 listopada 1942, autor: nieczyt., sprawy rodzinne, służba adiutanta marynarki wojennej w „kanale” (w okolicach kanału La Manche?), wcześniejsza służba w stopniu *Fahnricha* i *Oberfahnricha*, śmierć komendanta Milesa, pogrzeb, wrażenia z pobytu w Holandii, prośba o informacje o Udo i jego miejscu służby, s. 2.
40. 10 grudnia 1942, Wrocław, autor: Rufi, pobyt we Wrocławiu, zatrudnienie w klinice medycznej, plany na urlop, s. 2.
41. 11 grudnia 1942, Mühnitz, autor: Sifrid, zdane egzaminy, plany ślubu na dzień 6 stycznia, wyjazd wraz z Krystianem (przyszłym mężem) do kurortu w Semmering, służba Manfreda pod Stalingradem, s. 4.
42. 13 grudnia 1942, Rendsburg, autor: Heidi, frustracja z powodu niedoręczonego telegramu, plany przyjazdu do Berlina na urlop i pobytu w dniach od 19.12.1942 r. do 17.01.1943 r., dokładny adres poczty polowej, przesyłka dwóch zdjęć, s. 4.
43. 15 grudnia 1942, Karniów, autor: ojciec Wilhelma, życzenia bożonarodzeniowe, dotyczy zaręczyn i ślubu Sigrid, s. 2.
44. 29 grudnia 1942, (na pokładzie statku), autor: Heidi (Hoffmann), życzenia noworoczne, relacja z urlopu, prośba o pomoc i przesłanie rysunku z odwzorowaniem i masą pieczęci sygnetowej, s. 4.

Teczka 21
Korespondencja Wilhelma von Prittwitz und Gaffron,
cz. 5, od roku 1943

1. 14 stycznia 1943, (na pokładzie statku), autor: Heidi, ćwiczenia taktyczne na pełnym morzu, służba, przybicie do Kiel, ferie zimowe, spędzony Sylwester, s. 2.
2. 17 stycznia 1943, Toruń, autor: (oficer) Sylvi, podróż do Opola i Torunia, s. 2.
3. 23 stycznia 1943, Rühstädt, autor: Ingsche, śmierć Udo, przyjaciela Wilhelma z lat młodości, s. 2.
4. 24 stycznia 1943, Putbus, autor: Hoyer, urlop Wilhelma i wyjazd na narty, złamana noga, zatopienie niszczyciela, na którym służył Udo, niedzielny pobyt w górach, sprawy szkolne, s. 2.
5. 27 stycznia 1943, Rühstädt, autor: Ingsche, pobyt Wilhelma w szpitalu z powodu urazu nogi, wyrazy ubolewania, s. 2.
6. 28 stycznia 1943, Berlin, autor: Holland, pozdrowienia dla Wilhelma przebywającego w szpitalu we Wrocławiu, pobyt Hollanda w Berlinie i wyjazd, wizyta u siostr Wilhelma Lilianny i Christal, s. 2.
7. 13 lutego 1943, Rzepin, autor: Oskar, wyrazy współczucia z powodu urazu nogi, zapytanie o służbę wojskową, sprawy w Putbus, służba Oskara w Rzepinie, wcześniejsza nauka w szkole lotniczej, wyjazd do Berlina, s. 2.
8. 25 lutego 1943, Berlin, autor: Lilianna, spotkanie w Berlinie (?), pozdrowienia, s. 2.
9. 27 lutego 1943, miejsce: nieczyt., autor: nieczyt. (siostra), wspomnienie wyjazdu Udo i pożegnania na dworcu, żal z powodu niespodziewanego wyjazdu do Monachium, strach o życie Wilhelma, s. 4.
10. 27 lutego 1943, Ering, autor: Sophie Sedlitzky, urlop, śmierć Udo, s. 2.
11. 28 lutego 1943, Zoffen, autor: Detlaf, urlop Wilhelma w Melkof, rozważania dotyczące służby wojskowej, s. 2.
12. 28 lutego 1943, Lering (?), autor: Lilianna, historia zdjęcia zrobionego w Salzburgu, przedstawiającego zmarłego tragicznie Udo, s. 2.
13. 29 lutego 1943, miejsce: nieczyt., autor: Ingsche, pozdrowienia, częściowo nieczyt., s. 2.
14. 1 marca 1943, Wiedeń, autor: Ewelina, wspomnienia spotkania, praca w Linzu, wyrazy sympatii, s. 2.
15. 2 marca 1943, Lering, autor: Lila, dotyczy stosunków Wilhelma z matką, związku z Ingsche, śmierci Udo, służba Wilhelma, s. 4.
16. 3 marca 1943, Trzebnica, autor: Rufi, urlop Wilhelma, dotyczy relacji Rufiego z Wilhelmem, s. 2.
17. 11 marca 1943, Renasburg (?), autor: nieczyt., dotyczy telegramu od Wilhelma, jego pobytu w Kiel, plan wizyty u Wilhelma podczas przejazdu do Berlina, s. 2.

18. 11 marca 1943, Berlin, autor: Lili, alarmy przeciwlotnicze w Berlinie, zniszczenia po nalocie, nieregularne funkcjonowanie instytucji, ciężkie warunki egzystencji, s. 4.
19. 14 marca 1943, miejsce: nieczyt., auto: Ingsche, list nieczyt., s. 2.
20. 18 marca 1943, Berlin (?), autor: ojciec, pobyt w Wiedniu, dotyczy brata Wilhelma Buliego, życia w Melkof, częściowo nieczyt., s. 6.
21. 24 marca 1943, miejsce: nieczyt., autor: ojciec, dotyczy Buliego, służby ojca, życia we Wrocławiu, s. 2.
22. 29 marca 1943, Brandenburg, autor: matka Wilhelma, dotyczy ciotki Dolly, s. 2.
23. 30 marca 1943, (na pokładzie statku), autor: Heidi, list adresowany do „piątki”, służba Wilhelma na Morzu Północnym i kole podbiegunowym, dotyczy służby na morzu i sporów z kapitanem jednostki, dobre stosunki z gronem oficerskim, nowy adres i adres polowy, s. 2.
24. 30 marca 1943, Mühnitz, powiat Trzebnica, autor: Pitt i Christi, służba Wilhelma na „zimnych wodach północy”, ślub obojga, podróż do Wrocławia na obserwację do profesora von Weitzecker, s. 8.
25. 31 marca 1943, Lindenhof, autor: Günther, informacje na temat zaawansowania walk pod Stalingradem i służby Günthera na froncie wschodnim, walk z partyzantami, choroby: panująca żółtaczka, plany związane z urlopem, informacje dotyczące rodziny autora i Puttbus, s. 2.
26. 31 marca 1943, autor: Ch. (Christal?), choroba, częściowo nieczyt., s. 4.
27. 1 kwietnia 1943, Melkof, autor: matka Wilhelma, wyrazy tęsknoty za synem, wyjazd do Melkof z małym Michaellem, upośledzenie umysłowe dziecka Ilse, dotyczy pozostałej trójki dzieci, sprawa rozwodu rodziców Wilhelma, sprawa ewentualnego ponownego ożenku matki, pobyt Hoyera w szpitalu, s. 6.
28. 4 kwietnia 1943, Lindenhof, autor: matka Wilhelma, plan pobytu w Berlinie w dniach 9-11 kwietnia, s. 1.
29. 4 kwietnia 1943, Lering (?), autor: Lilianna, część listu, pobyt w Sude-tach, s. 6.
30. 14 kwietnia 1943, Berlin, autor: nieczyt., dotyczy zatrudnienia na statku przy pracach pomocniczych, s. 3.
31. 17 kwietnia 1943, autor: ojciec, powrót do domu z Carusem von Biron, dotyczy korespondencji pomiędzy rodzicami Wilhelma, uwagi nad działaniami wojennymi III Rzeszy, dołączony tekst prasowy o Ober-leutnancie von Unruh pt. „Der Ritter von Kunnersdorf”, s. 2.
32. 1 maja 1943, Melkof, autor: matka Wilhelma, dotyczy synów Hoyera, Bu i wuja Bebsa, wojenna tragedia pani Moser oczekującej na wieści o zaginionym synu, służącym na łodzi podwodnej, s. 2.
33. 9 maja 1943, Heiligengrab, autor: Erika von Storch, fotografie Ingeborg, plany na ferie, pobyt ojca, konfirmacja kościelna Eryki, s. 2.

34. 12 maja 1943, autor: Holland, pobyt w Wiedniu, sprawy pomiędzy Wilhelmem i Hollandem, wyjaśnienia, prośba do Wilhelma o zaufanie, s. 2.
35. 17 maja 1943, autor: von Storch, służba, akcje tłumienia partyzantki, s. 1.
36. 22 maja 1943, Melkof, autor: matka Wilhelma, wyjazd ojca na front wschodni, wspólny pobyt całej rodziny w Putbus, urodziny Hoyera (9 maja), przebieg świąt wielkanocnych, dotyczy ciotki Billi, dnia codziennego w Melkof, spotkanie z radcą ambasady niemieckiej von Waltherem w Trypolisie, s. 4.
37. 23 maja 1943, Putbus, autor: Buli, wizyta ojca, matki i Michaela, nocleg w hotelu Adler, wyjazd na wyspę Vilm, spotkanie w gronie przyjaciół (Daerr, Dietrich Eichblatt i przyjacielem z Hamburga), s. 4.
38. 23 maja 1944, Hennersdorf, autor: Ingeborg, pobyt Chrystiana, dzień powszedni w Hennersdorf, s. 4.
39. 24 maja 1943, Hennersdorf, autor: Sifrid, służba Christiana jako oficera łączności i urlop (do 1 czerwca) spędzony w Hennersdorfie, s. 2.
40. 30 maja 1943, Melkof, autor: matka Wilhelma i bracia Hoyera, Bü i Michael, rozwód matki, wspomnienia wspólnie spędzonych dni w Putbus, okoliczności zaproszenia do Altes Palais przez Herminę von Hohenzollern (25/26 maja), rozmowa w sprawie angażu pani Prittwitz jako administratora dóbr Zabór rodziny von Hohenzollern, pośrednictwo ciotki Anneliese, opis cesarzowej i wrażenia z pobytu w pałacu, s. 3.
41. 5 czerwca 1943, Wiedeń, autor: Zofia i Lilianna, pobyt sióstr w Wiedniu, s. 4.
42. 7 czerwca 1943, Hamburg, autor: Lilianna, pobyt we Wrocławiu, urlop w Melkof, sprawy rodzinne, pozdrowienia, s. 3.
43. 13 września 1944, Proskowo, autor: Hoyer, marsz przez Prusy Wschodnie w kierunku Warszawy, zgrupowanie 135 km od stolicy Polski, zaprowiantowanie i warunki kwaterunkowe, s. 2.

Listy bez dat

1. 10 stycznia, autor: Heidi, list nieczyt., s. 4.
2. 8 czerwca, autor: Ursel, plany na lato, udział w regatach, list od Udo (list musi pochodzić sprzed 23 stycznia 1943 r., kiedy to czytamy o śmierci Udo), s. 4.
3. 8 lipca, Elensdorf, autor: Heidi, „Kariera“ we flocie niemieckiej, emocje związane ze służbą, ale i pierwsze rozczarowania, informacje dotyczące Udo, s. 8.
4. 19 lipca, Mürwik, autor: Heidi razem z Udo, (list pochodzi z okresu sprzed 23 stycznia 1943 r., jak poprzedni), służba w wojsku, s. 4.
5. 22 lipca, Karniów, autor: ojciec Wilhelma, dotyczy listów od Heidiego, informacje o Bu, s. 2.
6. 29 października, Müchnitz, życzenia urodzinowe, s. 2.

7. Okres przed świętami Bożego Narodzenia, autor: babka Wilhelma, karta pocztowa, plany przyszłego spotkania, s. 1.
8. Autor: Buli, dotyczy radcy konsularnego von Walthera i opinia na temat jego ewentualnego ożenku z matką Wilhelma, s. 5.
9. Uwagi na temat wpływu von Walthera na matkę Wilhelma i ewentualnego ożenku obojga.

Teczka 22

Fundacja Kaiserdank

- 1-5. Rachunki, przekazy bankowe na rzecz fundacji.
6. 10 czerwca 1929, Kolberg, autor: Marta Veferling (wdowa po pastorze), dotyczy problemów wdowy i pomocy udzielonej przez fundację, s. 1.
7. Rachunki, wykazy wpłat na rzecz Kaiserdank
8. 13 czerwca 1929, Charlottenburg, autor: Brauchitsch, dotyczy posiedzeń fundacji i rozpatrywanych problemów, s. 5.
9. 8 czerwca 1929, Poczdam, autor: hrabina Gerna Prebentow (?), dotyczy znajomości hrabiny z panem von Rohr, s. 1.

Ekslibrisy, fotokopie, fotografie posiadłości

- 10-12. Ekslibrisy.
- 13-14. Zdjęcia glos Herminy na książkach.
- 15-17. Longin Jakubowski, gospodarz (wraz z żoną) ze wsi Dąbrowa pod Zieloną Górą, u którego znaleziono skrzynię z materiałami stanowiącymi dziś archiwum Herminy von Reuss.
- 18-21. Zdjęcia pałacu w Zaborze, lata 70.
22. Mapa Rheisberg.
23. Mapa Dueben.
24. Mapa Querfurt.
25. Mapa Luebben.
26. Mapa Zossen.
27. Mapa Strassburg.
28. Mapa Eisleben.
29. Mapa Nordhausen.

Teczka 23

Varia (tematyczne)

- 1-21. Rachunki.
- 22-40. Telegramy.
- 41-50. Wycinki prasowe.
- 51-55. Wizytówki.
- 56-73. Poezja, wywiady i materiał dotyczący wywiadu Herminy von Hohenzollern udzielonej British & International Press.
- 74-84. Materiał dotyczący Jerzego Sylwestra von Viereck.

Teczka 24

Varia (datowane)

1. 1903, autor: Peter Rosegger, tekst: „Der deutsche Kaiser und das Volkslied”, s. 4.
2. 6 lutego 1904, Hannover, odpis patentu wydany Janowi von Schönaich-Carolath, s. 2.
3. 3 września 1906, autor: Wilhelm Kolberg, życzenia z okazji zaręczyn, s. 2.
4. 3 grudnia 1912, Londyn, autor: Lichnowsky, wizyta lorda Haldane, omówienie sytuacji międzynarodowej, przewidywania dotyczące mającej nadejść wojny, s. 3.
5. 15 kwietnia 1914, Zabór, autor: H(ermina) von S(chönaich)-C(arolath), list napisany w imieniu męża, s. 1.
6. 17 listopada 1914, Poznań, autor: Paalzow, wskazówki dotyczące funkcjonowania lazaretów wojskowych w okresie panującej cholery, s. 1.
7. 20 lutego 1915, Poznań, autor: nieczyt., kopia planu rozlokowania chorych, s. 1.
8. 7 listopada 1918, Berlin, zbiór telegramów różnych autorów dotyczących abdykacji cesarza i sytuacji politycznej w Niemczech u schyłku I wojny światowej, s. 7.
9. 15 grudnia 1918, Berlin, autor: baron von Gruenau, uwagi dotyczące abdykacji cesarza, relacji osobistych barona z Wilhelmem II, sytuacji politycznej i alternatyw decyzji podejmowanych przez sztab w 1916 r., s. 24.
10. 3 czerwca 1921, Potsdam, autor: von Friedenburg, (odpis), dotyczy sytuacji w dywizji piechoty z dnia 9 listopada (?), sporów między oficerami, s. 2.
11. 1 września 1921, Wrocław, autor: (adwokat) Bohn, pismo dotyczące ugody sądowej złożone na ręce adwokata Welzela, w której stronę pozostawała rodzina Carolath-Schönaich, s. 1.

12. 19 września 1921, Bolesławiec, autor: radca sądowy Welzel, prawdopodobnie kontynuacja wcześniejszej korespondencji z dnia 1 września 1921, s. 1.
13. 15 lipca 1922, Rossła, autor: Idi (?), Dotyczy fundacji stypendialnej dla ubogiej młodzieży sygnowanej przez księżne: Fryderykę zu Jsenburg-Birstein, Marię zu Stolberg-Wenigerode i Emmę zu Solis-Hohensolms-Lich, s. 2.
14. 9 marca 1926, Bad Salzbrunn, autor: Niedner, dotyczy wyjazdu generała (?) do Holandii, dotyczy książki hrabiego Zedlitz, szkodliwej dla wizerunku korony cesarskiej, wspomnienia o cesarzu, s. 2.
15. 14 stycznia 1931, Greiz, autor: nieczyt., dotyczy renowacji majątku w Młynicy i niezbędnych do tego środków finansowych mających być uzyskanymi z kredytów bankowych, ponadto hipoteki i problemów finansowych majątku, s. 1.
16. 14 stycznia 1931, Zabór, dotyczy problemów z hipoteką majątku Młynica, s. 2.
17. 22 marca 1932, Berlin, autor: nieczyt, dotyczy zakupu zamku w Doorn, s. 3.
18. 25 września 1934, Wrocław, dotyczy apanaży związanych z majątkiem Młynica oraz poszczególnymi elementami nałożonej na niego hipoteki, s. 6.
19. 15 października 1935, Berlin, autor: Dommes, dotyczy odmowy oświadczeń pana Wenderlicha złożonych księżniczce Herminie Karolinie, gdzie oficjalnym powodem odrzucenia propozycji małżeństwa były różne horyzonty życiowe obojga, ponadto przecieku do prasy w tej sprawie, s. 1.
20. 30 marca 1930, St. Moritz, autor: nieczyt. (syn do ojca), karta pocztowa, dotyczy choroby Mariny oraz egzaminów w szkole i ogólnych wyników klasy, s. 1.
21. 3 września 1936, Würzburg, autor: rodzeństwo Seelig, list do baronowej von der Goltz, dotyczy zamówienia na ręcznie wykonywane poduszki, s.1.
22. 13 listopada 1936, Wyk (?), autor: M., język holenderski, dotyczy siostry autora listu i jej pobytu u niego, s. 4.
23. 10 listopada 1937, Hamburg, autor: H. Jacobi, list nieczyt., s. 4.
24. 4 marca 1937, hrabstwo Schaumburg, autor: nieczyt., karta pocztowa, dotyczy egzaminów semestralnych, podziału na grupy, spotkania z Ursel i Helgą, s. 2.
25. 11 listopada 1937, Doorn, autor: Dommes, notatka dotycząca radcy budowlanego dr. H. Jacobiego, dotyczy etapów z rozbudowy zamku w Hamburgu, s. 1.
26. 10 października 1938, Berlin, autor: Jelitta Makkus z domu Mittelstaedt, informacje dotyczące kluczy od wcześniej zasiedlanego mieszkania, s. 1.

27. 24 czerwca 1939, Zabór, skład orszaku weselnego kroczącego do kościoła podczas uroczystości zaślubin, s. 3.
28. Częściowy odpis tekstu nr 27, zniszczony, s. 1.
29. 24 czerwca 1939, Zabór, autor: księżna i książę von Carolath-Schönaich, życzenia dla młodej pary, s. 1.
30. Tłumaczenie artykułu z 7 czerwca 1939 r. z „De Telegraf” dotyczącego zamieszkującego w Holandii cesarza Wilhelma II.
31. 28 czerwca 1939, Doorn, autor: nieczyt, dotyczy kontaktów z prasą i zmiany wypowiedzi udzielonych przez cesarzową w „De Telegraf”, s. 2.
32. 16 lipca 1939, Hannover Kirchrode, autor: A. Kraft, skarga na państwa Draegera, lokatorów. Odbiorcą listu pozostają państwo Meyer, prawdopodobnie właściciele wynajmowanego przez państwa Kraft lokalu mieszkalnego, s. 2.
33. 23 lipca 1939, autor: Alfred Nemet, artykuł pt. „Ein missverstandenes Telefongespraech”, który ukazał się 23 lipca 1939 r. w węgierskiej gazecie codziennej „Ujsag”, s. 2.
34. 29 sierpnia 1939, odpowiedź na niezachowany list z 18 sierpnia 1939 r., dotyczy osoby Mackensen i jego domniemanego pobytu w Berlinie i związanych z jego osobą historii, s. 1.
35. 17 listopada 1939, autor: Jan Jerzy von Carolath-Schönaich, plan służby autora w armii niemieckiej w okresie kampanii wrześniowej, s. 2.
36. 11 grudnia 1939, Berlin, autor: baron von Sell, list do mistrza zakonnego (Rittmeister) Witte, dotyczy uroczystości urodzinowych prezydenta senatu, pana Eickenbuscha, s. 1.
37. 23 kwietnia 1940, autor: Brandt, dotyczy zdrowia hrabiego von Schwerin i propozycji odwiedzin rekonwalescenta przez cesarzową Herminę, s. 1.
38. 27 maja 1940, Doorn, autor: (Hermina), wiadomość o śmierci Wilhelma, syna Wilhelma II, w wyniku ran odniesionych podczas działań na froncie zachodnim. Opis reakcji cesarza na wiadomość, s. 1.
39. 18 czerwca 1940, Berlin-Schoeneberg, autor: książę Wolfgang von Löwenstein, dotyczy działalności publicystycznej szwagra autora listu i jego pośredniego zaangażowania politycznego, s. 2.
40. 7 lipca 1940, Grubhof, wpisy do księgi pamiątkowej zajazdu „Grubhof”, s. 3.
41. 12 sierpnia 1940, Utrecht, autor: Otto Nieschulz, odpis listu do hrabiego Moltke, dotyczy spraw urzędowych, odpowiedzi wyszczególnione w punktach według wcześniejszych zapytań hrabiego, m.in. dotyczy obsadzenia stanowiska konsula prowincji Utrecht, s. 1.
42. 14 sierpnia 1940, Doorn, wzór przysięgi i zaświadczenia o aryjskości, s. 1.
43. 25 sierpnia (1940), Kapelan wojskowy Conrad, Przemowa z okazji chrzcin Sybilli Lindenberg, s. 2.

44. 2 marca 1941, Brandenburg, autor: Helme Jagow, dotyczy stanu zdrowia autorki listu i rodziny, s. 2.
45. 6 maja 1941, Hanower, autor: adwokaci von Ehrenstein, Gräfenkämper, Brüggemann, rozliczenie kosztów sporządzone dla pana Willy'ego Krafta za obronę jego interesów przed sądem wobec pozwu rodziny Kosmale, s. 2.
46. 27 września 1941, autor: nieczyt., karta pocztowa, pozdrowienia, s. 1.
47. 9 października 1941, Berlin, autor: wydawnictwo Deutscher Verlag, prośba o opłacenie rachunku wystawiona na „niegdyś rządzący dom królewski”, s. 2.
48. 11 maja 1942, Leubschuetz, autor: Alfred Mäsch z żoną, skarga administratora dóbr Zabór na stosunki panujące w majątku i na nowych pracowników, s. 4.
49. Styczeń 1943, Związek Wszystkich Uczniów z Puttbus, (podpis. Weström) Vereinsnachrichten (wiadomości Związku), s. 3.

Teczka 25

Varia (niedatowane)

a)

1. Dotyczy choroby księcia (*Durchlaucht*), s. 3.
2. Autor: G.v.D., notatka, dotyczy umowy z wydawnictwem na *Die weiße Tugend*, s. 1.
3. Nowa Sól, autor: nieczyt., święto 100-lecia budowy Beudeshausu (?) w Nowej Soli, s. 2.
4. List dotyczy związku hrabiostwa von Zinzendorf, nieczyt., zniszczony, s. 2.
5. Druga część listu, dwóch autorów, dotyczy spraw szkolnych, wspólnych przyjaciół, pozdrowienia od przyjaciela, s. 2.
6. Pozdrowienia, dotyczy psów rasy pekińczyk adresata, sprawy błahe, s. 2.
7. Spis osób, s. 1.
8. Rachunki, s. 1.
9. Zniszczona karta pocztowa, brak tekstu.
10. Dortmund, wrażenia dotyczące końca I wojny światowej, autor: Carl Wiederlich, s. 1.
11. Wiersz, s. 1.
12. Zeszyt z wydatkami, mocno zniszczony.
13. Recepta na robactwo, język niemiecki i francuski, s. 2
14. Odpis, rozważania nad wydarzeniami 1918-1919 r., s. 3.

15. Dotyczy ślubu (Henrietty?), pobytu księcia „Charlie” w Anglii w czasie wojny, która go tam „zaskoczyła”, sprawy rodzinne, naloty bombowe na miasta angielskie, autor: Nellie Rhoden, s. 2.
16. Druga część listu, autor: trójasygnata – profesor Hubner, burmistrz (nieczyt.), dyrektor banku (nieczyt.), kwestia prowadzenia konta Leśniczego Towarzystwa Tharandt, s. 1.
17. Autor: Henriette (?), stan zdrowia rodziców, pobyt w Sopocie, s. 2.
18. Wiersz dziecięcy, s. 8.
19. Notatka nieczyt., s. 1.
20. Karta inwentarzowa, praca: Lebourg, Paul et Jean, Poettes allemandes contemporaines, Paris 1931.
21. Karta pocztowa, pozdrowienia, s. 1.
22. Spis przedmiotów kuchennych, s. 2.
23. Notatki, s. 2.
24. Opis zdjęć, s. 2.
25. Zdjęcie Sudetów, s. 1.
26. Karta pocztowa przedstawiająca zamek w Locarno, dotyczy świąt wielkanocnych, s. 1.
27. Karta pocztowa, zajazd Wachenfeld, druga część listu, wrażenia z podróży, s. 1.
28. Wrzesień 1933, karta pocztowa, sala ogrodowa na zamku Neuhardenberg, s. 1.
29. Karta pocztowa, Życzenia bożonarodzeniowe, s. 1.
30. Tekst z podziękowaniami za nadsyłane wyrazy współczucia po śmierci syna (prawdopodobnie młodego Wilhelma, syna cesarza Wilhelma II), s. 2.
31. Nuty do pieśni religijnej: *Die Gnade sei mit allen*, s. 12.
32. List, zniszczony, nieczyt., s. 3.
33. List zniszczony, nieczyt., s. 4.
34. Wykaz osób, s. 2.
35. Rozkład jazdy (pociągu?), s. 1.
36. List analizujący aktualną sytuację polityczną czasów wojny, konflikt z Finlandią, polityka Winstona Churchilla, etc., język angielski, s. 2.
37. Część listu, karta pocztowa, dotyczy korespondencji na pocztę polową, częściowo nieczyt., s. 1.
38. Część listu, karta pocztowa, dotyczy małżeństwa von Kassel (?), częściowo nieczyt., s. 1.
39. Części listów na oficjalnej papeterii książęcego dyrektora kamery w Orenburgu, s. 2.
40. Autor: Elisa, informacje o rodzinie, pozdrowienia, s. 2.
41. Formularz przekazu bankowego w Deutsche Bank na nazwisko cesarzowej Herminy w Doorn, s. 3.

42. Karta pocztowa, tekst nieczyt., zniszczony, s. 1.
43. Rozliczenie, s. 1.
44. Karta pocztowa, tekst nieczyt., s. 1.
45. Tekst książki, s. 10.
46. Informacja dotycząca zmiany numeru konta Antona Ritthaler, s. 1.
47. 11 marca 1922, Siedlisko, odpis protokołu układu rodowego księżęcej rodziny Carolath-Schönaich, s. 6.
48. Dokument odnaleziony w iglicy Białej Wieży w Homburgu, s. 2.
49. List nieczyt., s. 2.
50. List nieczyt., zniszczony, s. 7.
51. Spis listów, s. 2.
52. Tekst reklamowy Paula Alberta z Greiz, wytwórcy konfekcji wełnianej, s. 3.
53. Część listu, nieczyt., zniszcz., s. 1.
54. Karta pocztowa pisana na adres księżnej Idy von Reuss, autor: Emma, pozdrowienia, s. 1.
55. Karta z cytatem biblijnym (?), s. 1.
56. Notatka (informacja dla ojca), autor: Eleonora, s. 2.
57. Notatka dotycząca polityki Otto von Bismarcka i Wilhelma II, s. 13.
58. 14 (września?), Berlin, autor: Paul Lindenberg, potwierdzenie udziału w uroczystości zaślubin najstarszego syna Herminy, uwagi na temat nalotów bombowych, książki „Das russische Riesenrad”, pamiętników ochmistrzyni Elizabeth Narischkin-Kurak..., dotyczy najstarszego syna Lindenbergów, s. 2.
59. Ulotki reklamowe produktów wełnianych.
60. 19 marca 1941, Rzym, język francuski, list nieczyt., s. 4.
61. Pisma różne, częściowo nieczyt., z różnego okresu.
62. Wspomnienia dotyczące związków dworów monarszych w Europie.
63. Pamiętnik żołnierski, s. 14.

b)

Zdjęcia rodzinne, materiały różne: zdjęcia pałaców, rodziny, wklejki, kolaże.

c)

Księga opowiadań, poezji i przemów Rudolfa Aleksandra Schrödera.

Aneks

Wybrane tłumaczenia opracowanego materiału

I.

Fragment listu od Jana Jerzego do małżonki Herminy

15.4.17

(AHR, teczka 3, nr 24)

Kochanie Moje,

Jesteście teraz więc w podróży. Oby Bóg uchronił Was i doprowadził szczęśliwie do ukochanego Zaboru. Byłbym tak szczęśliwy, gdybyś zastała tam wszystko wedle swego porządku. Musisz mi dokładnie opisać (...) i nakazać Fryderykowi, aby dbał o Ciebie tak samo jak Steutiger (?).

Mocno dotknął mnie fakt, że poległ syn (...). Jak mógł tak długo wytrzymać? Biedni, dobrzy ludzie. To przydarza się dziś przecież tak wielu (...).

Jan Jerzy

II.

Apel w sprawie pomocy studentom z ubogich rodzin

Rossa, 15 lipca 1922

(AHR, teczka 24, nr 13)

Życzenie, by pomóc młodzieży, usprawiedliwia naszą prośbę. Należy zachować tęsknotę i wiarę w lepsze czasy. Chcemy im pomóc w troskach dnia codziennego.

Dziś studiująca młodzież składa się głównie z synów wykształconego stanu średniego. Jednak zubożenie tej grupy postępuje i wzrasta bieda najlepszej części młodzieży akademickiej. Z trudem podtrzymuje swoją egzystencję. Prawdą jest, że są nawet studenci nie posiadający stałego zakwaterowania. Żyją wówczas w poczekalniach i na dworcach. Wielu z nich długimi tygodniami czeka na ciepły posiłek, a wieczorami pracuje jako kelnerzy, muzycy lub wartownicy. Za dnia pracują oni na miarę swoich możliwości, by jak najszybciej zdać egzaminy. Niewielu z nich jest w stanie zapewnić sobie zimą ciepły ką. Niedostatek osłabia ich zdrowie i ciało. Wielu z nich nie ma już nawet nadających się do noszenia ubrań i bielizny.

Nie przejrzymy dziś duchowej rozpacz, jaką przyniósł kryzys gospodarczy. W związku z tym bliska zdaje się też być duchowa proletaryzacja.

Z tej biedy narodziła się w umysłach studentów myśl, by wykorzystywać każdą wolną chwilę, nawet całe ferie na pracę w fabrykach, kopalniach, czy rolnictwie i przy pomocy tak zarobionych pieniędzy kontynuować studia.

Na dłuższy dystans taka sytuacja nie jest jednak możliwa i nie da się jej przedłużać w nieskończoność. Organizmy tych młodych ludzi, w szczególnie ważnym momencie ich rozwoju, pozbawione są szansy odpoczynku. Aby im to umożliwić, my, niżej podpisane, kierujemy naszą prośbą do wszystkich, którzy będą skoryzy nam pomóc. Prosimy więc, jeśli będzie to możliwe, o przyjęcie na pewien czas 1-2 studentów na odpoczynek. W grę wchodzi miesiące sierpień i wrzesień:

- Księżna Fryderyka Jsenburg-Birstein, Birstein, Essen-Nassau,
- Księżna Maria Stolberg-Wernigerode, Wernigerode-Harz,
- Księżna wdowa Emma Solis-Hohensolms-Lich, Lich, Essen.

Wyżej przedłożony apel przesyłam wraz z prośbą o rozesłanie go do 10 przyjaciół lub znajomych, powołanie się na moje pismo oraz zapytanie, czy znajdzie się u nich gotowość do przyjęcia jednego lub dwóch studentów.

III.

Pierwsza część odzyskanego układu majątkowego Schönaichów

Adresat: Prezydent Urzędu ds. Dóbr Rodowych
(Auflösungsamt für Familiengüter)
Wrocław, ul. Na Piasku (Sandstrasse) 12.II

Kleutsch, 11 września 1934
(AHR, teczka 6, nr 36)

Paragraf 26 ugody o majątku rodowym (Familienschluss) z 1835 r. ustala w punkcie drugim: „Prawa do majątku majorackiego mają wdowy i dzieci pierwszego i drugiego stopnia pokrewieństwa”.

Paragraf 31 ustala górną granicę apanaży, jaką mogą otrzymać poszczególni uprawnieni i mówi o „wdowach po właścicielach majoratu Siedlisko”, „wdowie po właścicielu majoratu Gębice i Młynica”, „synu pana majoratu Siedlisko” itd. W myśl tego nie wydaje mi się odpowiednim stwierdzenie księżnej Ireny Carolath-Beuthen, aby tylko wdowa po ostatnim właścicielu majoratu miała prawo do apanaży. W innym wypadku nie ma wątpliwości, iż ona i jej trzy małoletnie córki mają prawo do ubiegania się o wypłaty z funduszu rodzinnego. Według 4 punktu, paragraf 26 postanowień ugody rodowej z 1835 r. myślę, iż zarówno księżna Irena Carolath-Beuthen, jak i 3 księżniczki, od 1 października 1933, mają prawo do korzystania

z dostępu do funduszu. W układzie z 8 lutego 1930 apanaże takie wynoszą 12 000 marek Rzeszy. Jeśli uwzględnić wysokie już zaległości z 3 majątków fideikomisowych, z dodatkami od fundacji rodowej, które w odpowiedniej wielkości należy wypłacić uprawnionym, administracja stanie przed następującym stanem rzeczy:

1. Wpływy:

Wypłata z Fideikomisu Siedlisko 6 750 marek Rzeszy
(...)

(adwokat rodziny)

(...) Udział w środkach z funduszu mają wszystkie wdowy i dzieci pierwszego i drugiego stopnia, pozostawione przez zmarłego właściciela, ale nie dalsi potomkowie...”

Według tego ustalenia nie ma żadnej wątpliwości, że inni członkowie rodziny nie mogą sobie rościć prawa do korzystania z funduszu, a prawa do nich pozostają przede wszystkim domeną wdów. Niesprecyzowanym pozostaje jednak, czy wszystkie żyjące wdowy po właścicielach majoratu mają te same prawa, czy tylko wdowa ostatniego właściciela, tzn. innymi słowami, czy wraz ze śmiercią dotychczasowego właściciela majoratu, żyjąca wdowa poprzedniego właściciela, nie powinna być wyłączona z prawa o środki. Wydobyte tu zagadnienie prawne powinno być rozstrzygnięte w takim oto, ostatecznie zaprezentowanym sensie, w przeciwnym razie przestanie być zrozumiałe, dlaczego w ustaleniu użyto zwrotu: „tylko kolejna wdowa”⁵⁴.

Taką wykładnię wspierają dalsze ustalenia paragrafu 26 tego samego dokumentu, z którego wynika, iż rocznie z funduszu ma się wypłacać najwyżej 8 000 talarów Rzeszy. Jeśli uwzględnimy, że fundusz ma na celu umożliwić wdowie prowadzenie żywota przynajmniej zbliżonego do odpowiedniego jej statusu, jeśli jednak liczylibyśmy się z objęciem tą sumą i wdów pozostałych, wówczas stanie się dla nas jasnym, że na finansowanie osób kolejnych środki będą niewystarczające i nie zostaną osiągnięte cele, dla których fundusz został powołany właśnie w przypadku opłacania nie tylko osoby dopiero co owdowiałej, ale również wdów pozostających w tym stanie przed śmiercią ostatniego właściciela. Trudno przyjąć, że taki przypadek był przez twórców układu rodowego zamierzony.

Księżna Irena von Carolath-Beuthen

⁵⁴ W języku niemieckim określenie „nur die jedesmaligen Witwen” nie jest tak precyzyjne.

IV.

Angaż polowy i plan przemarszu Jana Jerzego (Hanorga) von Schönaich-Carolath w okresie kampanii wrześniowej

(AHR, teczka 24, nr 35)

Angaż w Polsce 1939 r.

- 1 sierpnia – Powołanie do wojska
- 3 sierpnia – Marsz na Racibórz, kwatera przy Bahnhofstrasse 13 (pani majorowa Heinrich). Adres polowy poczty gliwickiej, numer 127112.
- 22 sierpnia – Przyznanie medalu „Sudeten Erinnerungsmedaille 1938”
- 23 sierpnia – Marsz nocny w kierunku Gross-Rauden, kwatera w pałacu księżnej Małgorzaty raciborskiej.
- 24 sierpnia – Marsz nocny na leśne pozycje polowe, na południe, wcześniej zabezpieczone moim zwiadem. Powrót wczesnym rankiem.
- 31 sierpnia – to samo (bez marszu powrotnego). Numer poczty polowej we Wrocławiu: 29042.
- 1 września – Godzina 8:00 przekroczenie granicy nad Dolną Wilczą. Marsz w VIII korpusie XIV (Gen. List) Armii Południe (Gen. Von Rundstedt). Przymusowa kwatera w Gardawicy.
- 2 września – Gostyń, Atak na linię kolejową na wschód od Gostynia, w lesie nocą. W batalionie zanotowano pierwszych poległych.
- 3 września – Chrzest bojowy, potyczka pod Kwakowem (okolice Tychów). Marsz na Nowy Bieruń.
- 4 września – 18:40 przekroczenie Przemszy (stara granica Rzeszy). Marsz nocny na Chrzanów. Ostrzał nocny z lasu i domostw.
- 5 września – Kolumny (cywili) blokują wszystkie drogi! W kierunku Morawicy (probostwo) biorą czterech księży jako jeńców, później uwalniam.
- 6 września – Przez Kraków w kierunku Mogiły (Poczta).
- 7 września – W kierunku Szpitar.
- 8 września – W sztabie 9 i 11 kompania batalionu zostały podporządkowane wraz z 5 i 8 kompanią jako jeden „batalion marszowy Kattner” regimentowi dywizji grupy marszowej von Rothkircha. Potyczka pod Chwalibogowice-Senisławice, nocą w okopach ulicznych.
- 9 września – Przejście przez Nidę przy Nowym Korczynie, dalsze przesładowanie wroga do Welnina, tam pod ostrzałem artylerii.
- 10 września – Przekroczenie Wisły pod Szczucinem, kwatera w miasteczku żydowskim.

- 11 września – (Marsz) w głębokim piasku do Wólki Duleckiej. Z powodu kłopotów zaprowiantowania zarządza rekwizycja.
- 12 września – Marsz w piasku w kierunku Niwisk.
- 13 września – Pierwsza poczta polowa! Marsz na Wysoką, pałacyk „ciotki” Wandy von Bieniaszewskiej (jeder Kompanie ihr schwein).
- 14 września – w kierunku na Chałupki.
- 15 września – Defilada przed dowódcą i przekroczenie Sanu przy Ubieszynie. Deszcze i kolki (?), (marsz) w kierunku Woli Różanieckiej.
- 16 września – Bój pod Obszą, liczni pojmani i bogaty łup materialny (sprzętu). (Marsz) na Nowy Lubliniec (probostwo ukraińskie), pierwsza wódka!
- 17 września – Ponowne zaprowiantowanie, drugi raz poczta polowa. (Marsz) na Narol.
- 18 września – Kwatera dzienna w Kadlubicy, po południu potyczka na wzgórzu 330 (pomiędzy Podlesiną a Pasiekami), przełamanie obrony polskiej od lewego skrzydła. Nowy front: kierunek południowo zachodni. Noc na wzniesieniu 329 pod Rubinówką.
- 19 września – 2:30 (marsz) na Tomaszów Lubelski! Pod osłoną nocy przejmuję wachtę z pistoletem ostrzegawczym i połączenie z grupą przemarszu, której sztab pozostaje zakwaterowany gdzieś w niewielkiej wiosce. Ze świtaniem zjawiam się dwukrotnie łązikiem w regimencie. Kwatera w pewnej przyjemnej willi.
- 20 września – Główny dzień działań wojennych bitwy pod Tomaszowem (Lubelskim)! Walczę u boku mojej starej kompanii jako oficer łącznościowy. 18 000 jeńców. Po południu
- 21 września – Rozpuszczenie regimentu von Rothkircha. Następnie (oczekiwanie) na pozycjach obronnych.
- 22 września – Nowe zamknięcie Tomaszowa.
- 23 września – 2:30 Wymarsz na Przeorsk, stamtąd szybki atak na Rachanie. Jesteśmy daleko na przedzie. Na krótko przed Goryslawicami zostajemy zluzowani i wracamy do Tomaszowa.
- 24 września – Początek marszu powrotnego do wówczas silnie obsadzonych linii demarkacyjnych. Do Płazowa, kwaterunek u polskiego kantora we wsi ukraińskiej. Polski szturm i przełamanie (naszych) linii.
- 25 września – Dalszy marsz do (wsi) Futory (budynek szkoły polskiej we wsi ukraińskiej)
- 26 września – (Marsz) do Leżachowa (budynek parafii ukraińskiej)
- 27 września – Przekroczenie Sanu pod Sieniawą-Ubieszynem, dalej na Przeorsk. Kilka dni spokoju. Kwaterunek w pewnym domu mieszczańskim przy rynku.

- 4 (października) – 2:45 marsz na Jarosław, stamtąd transport na zachód.
21 (października) – Przyznanie Żelaznego Krzyża Drugiej Klasy.

V.

List osób postronnych dotyczący zaręczyn Henrietty i Franciszka

Dom Doorn, 20 lipca 1940.
(AHR, teczka 7, nr 19)

Kochana, Szanowna Hrabino!

Jak podniecającą była możliwość napisania do Pani tak oto pełnego zrozumienia listu dotyczącego zaręczyn Franciszka i Henrietty. Uczyniłem to jeszcze zanim sam miałem potwierdzenie tego faktu we własnych rękach, co podwajało samą przyjemność poniesienia Pani takiej informacji. Z całego serca wierzę, iż Henrietta ma na tyle wewnętrznej siły – silnej woli na pewno jej nie zabraknie – by wspierać Franciszka tak, jak to czyniła jego niezapomniana babcia. Młodzi znają się już dość długo, a uczyniony przez nich krok nie był wcale przedwczesnym, jak by to się mogło zdawać. Franciszek jest przemiłym mężczyzną z wielkim sercem i odwagą. Mietzi uczyniła wszystko, co w jej mocy i z powodzeniem stała przy jego boku. Otrzymałem od niej niezwykle piękny list z okazji zaręczyn. Cesarzowi ów związek serc sprawia niezwykłą radość. Jak może sobie Pani wyobrażać, nie mógł się doczekać powrotu Henrietty. Również książę dziedzic i księżniczka pisali w szczególności miłym tonie, podobnie sama księżna.

Brzydka pogoda doprowadziła cesarza do lekkich kłopotów z żołądkiem, tak że musiał pozostać w domu i odżywiać się według przepisanej diety. Mamy nadzieję, że z rana będzie mu lepiej. To jest zaprawdę poruszające, jak kategorycznie przestrzega on diety i wszystkich zaleceń. Złym pozostaje jednak, iż chwilowo pozostajemy bez niemieckiego lekarza, ponieważ ten, którego oczekujemy stale nie może dostać pozwolenia na wyjazd, a my tu czekamy na niego z dnia na dzień. Dotychczasową opiekę sprawuje jednak dobry, zaufany i znający się na rzeczy lekarz. Już dzisiaj zdaje się być cesarzowi znacznie lepiej.

Jeszcze raz dziękuję za Pani czułe słowa i życzenia, które i samemu cesarzowi sprawiły tyle przyjemności. Oboje pozdrawiamy Panią serdecznie, Droga, Szanowna Hrabino.

Pani niezwykle oddana

VI.

List administratora dóbr do Henrietty von Schönaich-Hohenzollern

Głubczyce 11.V.42

(AHR, teczka 24, nr 48)

Jej Królewska Wysokość Księżniczka Henrietta Pruska!

Niech mi będzie wolno w tych oto kilku liniijkach napisać do Waszej Wysokości. Niestety ostatnio kończy się jedynie na dobrych chęciach, ponieważ nie pisuje się ostatnio zbyt wiele. Kiedy 19 stycznia 1942 r. wróciłem do Wehrmachtu, wierzyłem, że ze strony Waszej Wysokości podjęte zostaną kroki w sprawie mojej reklamacji⁵⁵. Jednak w krótkim czasie stwierdziłem, że w całej tej sprawie coś jest nie tak. Pohl, który w połowie grudnia otrzymał zadanie zająć się moją sprawą, według mego uznania nie przedsięwziął niczego poważnego. Powód tego stanu rzeczy jest mi właściwie znany. Wraz ze Striegelem są zadowoleni, że jestem daleko, ponieważ zbyt bacznie zaglądałem w karty obu panów, jeszcze wówczas gdy zmuszony byłem do wyjaśnienia pewnych rzeczy podczas przejęcia ogrodnictwa. Leży to w moim charakterze, by w każdej sytuacji życiowej działać otwarcie. Gdy po moim przyjeździe do Zaboru jako dotychczas osoba z zewnątrz, na podstawie własnych obserwacji i doświadczeń (słyszałem) jak cała wioska mówiła, że Pohl pod osłoną nocy wyprowadzał trzyletnie żrebaki na dobra swoich teściów, aby te same podmienić w stajniach Waszej Wysokości na stare i bezwartościowe. Taka wymiana miała również obejmować nowy traktor (maszynę pociągową). Nie miałem innego wyjścia, jak w imieniu Waszej Wysokości doprowadzić do porządku związane z tym sprawy. Dokładnie tak sprawa się miała w przypadku Striegela. Obaj zachowywali się jakby byli właścicielami Zaboru. Również stało się to dla mnie jasne, że wobec Waszej Wysokości stosowane są nieszczerze sztuczki, by wmówić jej, że nie mogę przyjechać w obliczu mojej służby w Wehrmachcie. I jeszcze, że pozwolę sobie na szczerość, że Wasza Wysokość, jako właścicielka przedsiębiorstwa⁵⁶ nie troszczy się o pracowników, którzy w pracę wkładają całe serce, ale pozostawia to ludziom, którzy dla mnie z uwagi na fakt, iż mają na uwadze jedynie swój nędzny interes, są jedynie dzwonami⁵⁷. Swego czasu opowiadał mi Pohl, że żadne reklamacje nie będą uwzględniane. Waszej Wysokości powiedział wówczas, że nie został bym oddalony, gdyby nie fakt, że moje obowiązki starał się – drogą administracyjną – przejąć Gruschke. A więc po

55 *Reklamation* – chodzi o powtórne wypełnienie letniego obowiązku pracy w okresie letnim przez żołnierzy Wehrmachtu.

56 Autor używa określenie *Betrieb*. Chodzi oczywiście o gospodarstwo.

57 W tekście oryginalnym *Humpen* – puchar, kufel.

pierwsze reklamacje stale miały i mają miejsce, po drugie Gruschke napisał do mnie, że jeszcze w żadnym urzędzie nie starał się o przejęcie ogrodnictwa w moim zastępstwie. Kiedy spełnia się swój obowiązek w Wehrmachcie, popada się w takie intrygi i nic się z tym nie robi, to jest się chyba idiotą. Pisałem również Waszej Wysokości, że może Jej Wysokość starać się dla mnie o trzy-, czterotygodniowy urlop. Trzeba tylko skontaktować się telefonicznie z naszym komendantem, oberlejtantem v. Knobelsdorffem, tak oto sprawę uregulować, a ja będę w stanie przez jakiś czas troszczyć się o przedsiębiorstwo. Ale najwidoczniej nie zależy na tym Waszemu Majestatowi, skoro od czterech tygodni nie mogę się doczekać żadnej wiadomości. Koledzy codziennie wyjeżdżają na urlopy, często wielu jedzie tam, gdzie pracodawcy starają się o nich po raz wtóry. Człowiek czuje się nieco dotknięty, że jego własni pracodawcy nie uważają za konieczne wystosowania nawet informacji na ten temat. Wasza Królewska Wysokość miała na względzie oczywiste dobro, gdy powierzała mi opiekę nad ogrodami. Muszę też z miejsca zaznaczyć, iż w żadnym wypadku w rzeczonym opisie nie noszę się z zamiarem robienia jej zarzutów, ponieważ wiem dokładnie, że w Zaborze przygrywałyby zgola inne wiatry, gdy Wasza Wysokość była właścicielką. Jestem pewien, że Wasza Wysokość znajdzie wyrozumiałość dla mnie i choć po części zrozumie, że mam pewne powody, zwłaszcza że cierpię ostatnio na nerwy. Sprawa z renowacją mieszkania naszego doprowadziła nas do ostateczności. Moja żona rozplakała się nawet, że nie ma własnego domu, a nasze piękne rzeczy, na które pracowaliśmy latami, zostały porozstawiane. Układano się i układano latami, a w mieszkaniu nic się nie zmieniło. W pomieszczeniach pałacowych, które stały do dyspozycji, niezwykle marzliśmy. Żona moja, która miała problemy z podbrzuszem, na skutek tak silnego zimna nabawiła się na powrót przeziębienia. Gdyby żona wcześniej przyszła do mnie z problemem, nigdy bym nie pozwolił, aby sprowadziła na siebie takie cierpienie. Wielki piec znajdujący się w danym nam do dyspozycji pokoju sypialnianym wcale nie działał, podczas zimnych nocy temperatura w rzeczonym pomieszczeniu sięgała dwóch stopni poniżej zera. I na cóż nam przyszło? Zamienić ciepłe mieszkanie w Berlinie, aby tam marznąć. W umowie mojej żony przyznano jej wybór co do miejsca zamieszkania, w związku z którym to udogodnieniem otrzymywać miała mniejszą pensję. Ponieważ jednak do dzisiaj nie weszliśmy w posiadanie przysługującego nam umową mieszkania, zmuszeni byliśmy mieszkać u obcych osób, którym opłacaliśmy się określonym wymiarem czynszu. Znosiłem przed oblicze Waszej Wysokości moje skargi, do dnia dzisiejszego nie otrzymując, niestety, żadnej jasnej odpowiedzi. Oczywiście jest dla mnie, że jakość mojej egzystencji jest ściśle związana z możliwością posiadania dobrego mieszkania. Ponieważ podobnie jak panowie Pohl i Striegel mogli się wystarać o wszystko co najlepsze dla domu, podobnie i ja czyniłem, jednak już podczas oglądu

nowych warunków zdałem sobie sprawę, że mieszkanie jakie otrzymałem, od dachu po pokoje mieszkalne nadawało się do remontu zanim miałbym się do niego wprowadzić. Pragnę jeszcze szczerze prosić Jej Wysokość, by we wszystkich tych kwestiach zechciała dać mi odpowiedź, abyśmy z żoną mieli jasność, ponadto że tak czy owak z uwagi na opisywane zdarzenia, wszystko co mieliśmy zostawiliśmy w Berlinie.

Ponadto jest nam tutaj bardzo dobrze. Mieszkam z moją żoną u miłych ludzi. Od mojego pięcioletniego szkolenia jestem zaszeregowany przy sztabie jako kierownik ds. instalacji garnizonowych, etc. Do dyspozycji mam 25-30 ludzi. Nie śpię już w kazernie. Mam urlop aż do służby. Prowadzę życia cywila, ponieważ nie jestem zobowiązany do służby wojskowej. Służbę odbywam codziennie w godzinach 7-11 i 14-17.

Z niezmiernym uszanowaniem pozdrawiam Waszą Królewską Wysokość z prośbą o polecenie u jej Królewskiej Mości Księcia Pruskiego

Alfred Mäscher (?) z żoną.

VII.

List adresowany do księżniczki pruskiej Henrietty

Adres: Bad Kissingen, Frankonia,
Villa Usa

23 listopada 1942

(AHR, teczka 16, nr 28)

Droga Henrietto,

Twoje przyjęcie urodzinowe było bardzo miłe, co pozwala mi serdecznie pogratulować Ci i życzyć wszystkiego dobrego. Pozostań przede wszystkim przy dobrym zdrowiu i aby twój mężczyzna mógł jak najdłużej pozostać przy Twoim boku. Jak silnym trzeba dziś być, jeśli w tych ciężkich czasach chce się mieć kogoś przy swym boku. Niestety świat zdaje się teraz bardziej pogrążony w wojnie, niż kiedykolwiek i kiedyż to ma nadejść pokój. Czasy są ciężkie i pełne pustki, a mimo to trzeba koszty przedkładać nad wszystko inne. Jakże do tej pory byliśmy rozpieszczani! Jak spędzasz dnie w Kissingen? To było miłe, że ostatnio do mnie zadzwoniłaś, ale wiem, że sama muszę się z Tobą spotkać. Mam nadzieję, że wypoczywacie, mimo nie najlepszego zaopatrzenia. Od soboty jesteśmy u siebie w Wiedniu (...).

Nieczyt.

VIII. List od brata Ferdynanda do Henrietty

(AHR, teczka 16, nr 29)

26 listopada 1942

Zamek Gębice
powiat gubiński

Moja kochana Henrietto!

Wczoraj nadaremnie starałem się połączyć z Tobą telefonicznie w Berlinie, aby przekazać Ci moje najszczerze życzenia z okazji Twoich urodzin. Niestety musiałem koniecznie wrócić do Gębic z rana 24-go. W innym wypadku z wielką przyjemnością pozostałbym tego dnia w Berlinie. W piątek byłem jeszcze na przepustce, a wojna przyniosła zarządzenie, że najdalej w 48 godzin po wyjeździe z miejsca zakoszarowania, należy zgłosić się ponownie do Wojskowego Urzędu Meldunkowego⁵⁸. Tak, czy owak przewidziany czas przekroczyłem z nadmiarem, a nie chciałem przez takie formalności kłaść sobie garba na plecy, rozumiesz mnie z pewnością, nie prawda? Kierownik Urzędu w Gubinie, jeszcze całkiem młody major, przyjął mnie bez nadmiernej życzliwości, co nie obeszło mnie specjalnie. Czułem się raczej jak cywil.

Ostatnimi dniami w Berlinie zadałem sobie prawdziwie wiele trudu, aby złowić dla Ciebie jakiś miły podarunek. Zorganizowanie dziś jakichkolwiek sprawunków jest dość trudne. To co znalazłem, a to co było do znalezienia, to dwie różne sprawy. Do wyboru są jedynie rzeczy bez smaku. Nie pozostawało mi więc nic innego, jak tylko Wam obojgu sprawić jakiś wspólny prezent bożonarodzeniowy i zjawić się z nim w Zaborze, gdzie mam nadzieję spotkamy się wszyscy – (wszyscy!?). Jakże byłoby pięknie gdyby był tym razem z nami i Jasio, którego przecież tak brakowało nam ostatnio. Obawiam się jednak, że jeśli dostanie urlop, spędzi go u Sybilli, a ona nie będzie chciała udawać się w podróż około świąt. Muszę wreszcie powiedzieć, że nasz pocziwy Jasio bardzo się angażuje. Jest mi to zresztą dość ciężko zrozumieć. To znaczy, sam bym wkładał podobny wysiłek, ale trzeba pamiętać, że w związku są zawsze dwie osoby!

Myślę, że dzień 25-go spędziłaś u mateczki. Pięknie, że możesz mieć przy sobie Franka. Oby nie chciał Cię już więcej opuścić! Myślami byłem bardzo mocno przy Tobie.

⁵⁸ Wehrmeldeamt.

Wybacz mi proszę, jeśli nie spełniłem danego Ci przyrzeczenia, że prześlę Ci coś do Kissingen. Nie zapomniałem wcale, tyle tylko, że nie byłem cały świat w Gębicach. Niektóre zadania można powierzać urzędnikom, to jednak muszę wykonać sam. Proszę napisz mi jeszcze dane do Twojego adresu w Kissingen, tak będę mógł zamknąć sprawę.

Dzisiaj przesyłam moje najszczerze pozdrowienia Tobie, Droga Henrietto; Pozdrów proszę ode mnie również serdecznie Franka.

Całuję rączki, Twój drogi brat,

Ferdynand

Pałac w Zaborze

Hermina von Reuss i Wilhelm von Hohenzollern

Hermina von Reuss

23

Grimbroy, den 5. Juli 1939.

Allerhöchste, allergnädigste Kaiserin
im Königin

Als ich gestern von einem Aufgange-
gang nach Hause kam, mußte ich zu meinem
größten Bedauern sehen, daß ich den Befehl
Ihre Majestät gestellt hatte. Ich mußte mir
sicherlich Ihre Majestät meinen unbedingten
Dank einbringen für die große Liebe die mir
Ihre Majestät mit dem Befehl erwiesen haben,
weil ich das nur Knüttel die Zeit Ihre Majestät
gerade einmal befehlen ist, und deshalb
haben Ihre Majestät mich an mich gestellt.

Ich war so froh, am 5. Juli
V. Königlich das Prinzipal Land Guts die sehr
Samstags wieder einmal sehen zu können,
mit dem Prinzipal Paar für den gemeinsamen

25

PROFESSOR FERDINAND STAEGER
MÜNCHEN 25, LEOPOLDSTR. 4

München, am 2./12. 1941

Eure Majestät!

Ich bin nun einer in Gemeinschaft mit mirer
Lieben Frau im Besonderen der Bestimmung
das die Kaiserin mitgehehen, und wir
sind 3. und 4. Kaiserin mitgehehen, und wir
sind in der Eure Majestät gütige Worte
sind. November steht fest.

Die Zeit kommt mit mirer nicht mehrgehehen
werden, die wir sehr wichtig in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere

Und wir sind in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere

Und wir sind in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere

Und wir sind in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere
sind. Und wir sind in der Besondere

Indeks osobowy

Indeks obejmuje jedynie osoby rozpoznane.
Kursywą wyszczególniono autorów prac omawianych w tekście

- Baden von, Luiza 13
Barbarossa Fryderyk 10
Baudissin von, Wiktoria 59, 61
Beschwitz von, Jan Krzysztof 71
Beuchelt Jerzy [przemysłowiec zielonogórski] 37
Bismarck von, Otto 12, 108
Bock Adolf 22
Bonaparte Napoleon I 11
Buchner Max 16
Buhl von, Elżbieta 68
Chmielewski Grzegorz 7, 8
Churchill Winston 107
Coberg [książe] 43
Conrad Edward 27, 79
Cosel 7
Dettmann Ludwik 55
Dommes [zarządca majątku Doorn, adwokat rodziny] 49-50, 53-54, 59, 86, 104
Dommes Elżbieta 59
Dünnewald, rodzina 7
Giese [ochmistrzyni Doorn] 55
Grossmann [landrat zielonogórski] 22, 50
Gutsche Willibald 9
Habsburg Leopold I 11
Habsburg Józef II 11
Herzog Werner 9
Hitler Adolf 15, 22, 24, 53-54, 56, 59, 61, 81
Hohenzollern, rodzina 7, 76
Hohenzollern Augusta Wiktoria 14-15, 59
Hohenzollern Franciszek Józef 23-24, 27, 29, 34, 54, 59, 73-76, 79, 81-83, 114-115, 117
Hohenzollern Wilhelm [syn cesarza] 29, 34, 59, 77, 81, 105
Hohenzollern Wilhelm I, [cesarz Niemiec] 29, 54, 83
Hohenzollern Wilhelm II, [cesarz Niemiec] 8, 14-15, 23-24, 26, 28-29, 34, 46, 50, 54, 56, 63-69, 71, 76, 78, 81-83, 85, 105, 108
Isenburg-Birstein [księżna] 34, 104
Klaus Grenadier 51
Klein Jan 25, 56
Klein Sven Michael 8, 15
Kleist Heinrich 23
Kohler 29
Leinhaas Gustaw Adolf 25
Lindenberg Paul 8, 16, 57, 108
Lobkowitz von Thallas 43
Ludwik Bawarski 10
Lutzen von, Izabela 56
Majchrzak Jerzy Piotr 9
Ortenberg 30
Plauen, rodzina 10
Praschma von, Elżbieta 58
Prittwitz und Gaffron, rodzina 7, 87-102
Prittwitz und Gaffron „Bü” 30-31, 87-102
Prittwitz und Gaffron Christa 30, 87-102
Prittwitz und Gaffron Helena Krystyna [z domu von Jagows] 16, 30-31, 87-102
Prittwitz und Gaffron Jan 30-32, 87-102
Prittwitz und Gaffron Lilianna 30, 87-102
Prittwitz und Gaffron Michał 30-31, 87-102

- Prittwitz und Gaffron Oskar
 30, 87-102
 Prittwitz und Gaffron Wilhelm
 30-33, 87-102
 Radziwiłł Elżbieta 29, 83
 Reder von Maria 39
Reibnitz von, Kurt 9
 Reuss, rodzina 10-13
 Reuss Henryk zw. Bogatym 10
 Reuss Henryk I (linia starsza) 10
 Reuss Henryk II (linia starsza) 10
 Reuss Henryk XI (linia młodsza) 11
 Reuss Henryk XIV (linia starsza) 10
 Reuss Henryk XXII (linia starsza)
 12-13, 35-36
 Reuss Henryk XXXII [?] 79
 Reuss Henryk XXXXII [?]
 (linia starsza) 11
 Reuss Emma 13
 Reuss Hermina 7-9, 13-19, 21-28,
 33-34, 38-51, 53, 56, 60-63, 65, 67,
 69, 71-74, 77, 80, 82, 102-103, 107
 Reuss Ida 13
 Reuss Ida Matylda 35
 Reuss Karolina 13, 15
 Reuss Maria 13
 Reuss Wanda 73
 Roosevelt Franklin 24
 Ryszard Lwie Serce 10
 Sachsen-Weimar von, Wilhelm Ernst
 Schaumburg-Lippe Hermina 35
Schmidt Berthold 9
 Schönaich-Carolath, rodzina
 7, 19, 39, 76, 103, 108, 110
 Schönaich-Carolath Eleonora
 19, 35-37
 Schönaich-Carolath Ferdynand
 [dziadek Jana Jerzego, męża
 Herminy] 19, 35-37
 Schönaich-Carolath Ferdynand [syn
 Herminy] 14, 26-28, 61, 66, 70,
 73-74, 76-77, 80, 86, 118
 Schönaich-Carolath Henrietta
 Hermina 14, 23-24, 26-29, 54-59,
 62, 71, 73-79, 81-86, 114, 118
 Schönaich-Carolath Hermina
 Karolina 14, 34, 104
 Schönaich-Carolath
 (Carolath-Beuthen) Irena 111
 Schönaich-Carolath Jan Jerzy
 [Hanorg, syn Herminy] 8, 14, 16,
 23-26, 30, 34, 51-53, 61-62, 65,
 70, 73-77, 80-81, 86, 105, 112
 Schönaich-Carolath Jan Jerzy
 [pierwszy mąż Herminy
 von Reuss] 8, 14, 19-22, 28,
 35-38-48, 73, 109
 Schönaich-Carolath Jan Karol 73
 Schönaich-Carolath Jerzy 19, 35-37
 Schönaich-Carolath Jerzy Wilhelm
 14, 39
 Schönaich-Carolath Karolina 35
 Schönaich-Carolath [z domu
 baronówna von Seckendorf,
 żona Hanorga] 27, 76
 Schönaich-Carolath Wanda 35
 Schröder Rudolf Aleksander 34
 Sczaniecki Jan 7
 Solis-Hohensolms-Lich [księżna]
 34, 104, 110
 Staeger Ferdynand 61
 Stolberg-Werigerode [księżna]
 34, 104, 110
 Stosch, rodzina 37
Toom den, Friedhild 8, 15
 Tschammer, rodzina 7
 Udo Wilhelm 32
 Viereck Sylwester 16, 33
 Wagner (rodzina) 13
 Wenderlich 34
 Wicher Liza 69
 Wiehert Ernst 23
 Withaa de (von Weida), Erkenbertus
 10

Bibliografia

Źródła

- Archiwum Państwowe w Zielonej Górze, Archiwum Herminy von Reuss 1813-1944; Majątek Zabór.
- Österreichisches Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsarchiv, dokumenty, Reuß 1673, 1778, Reuß von Plauen 1790, 1806.
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Zielonej Górze, Dział Zbiorów Specjalnych, Archiwum Herminy von Reuss.

Encyklopedie

- *Der Große Brockhaus, Handbuch des Wissens in Zwanzig Bänden*, t. 6, Leipzig 1930.
- *Meyers Konversations-Lexikon. Ein Nachschlagwerk des allgemeinen Wissens*, t. 1, Leipzig-Wien 1895.
- Zedler J.H., *Grosses vollständiges Universal Lexicon Aller Wissenschaften und Künste...*, t. 9, Halle-Leipzig 1735.

Opracowania

- Angelow J., *Der Deutsche Bund*, Darmstadt 2003.
- Barber R., *Rycerze i rycerskość*, Warszawa 2000.
- Barth W., *Die Familie von Schönaich und die Reformation*, Beuthen 1891.
- Barth W., *Hans Carl Fürst Carolath-Beuthen, Reichsgraf von Schönaich etc. Ein Beitrag zur Geschichte des Fürstenhauses Carolath auf Grund der fürstlich Carolather Archivacten*, Beuthen 1883.
- Borth L., *Kaiserin Hermine. Eine Aufklärungsschrift über die zweite Gemahlin Kaiser Wilhelm II*, b.m.w. 1928.
- Cetwiński M., *Rycerstwo śląskie do końca XIII w.*, t. 1, Wrocław 1980.
- Chmielewski G., *Biblioteka i archiwum Herminy von Reuss*, „Pro Libris”, 16: 2006, s. 111-116.
- *Der Kaiser. Wie er war – wie er ist*, red. Everling F., Günther A., Berlin 1934.
- Gutsche W., *Ein Kaiser im Exil. Der letzte deutsche Kaiser Wilhelm II. in Holland. Eine kritische Biographie*, Marburg 1991.
- Gutsche W., Petzold J., *Das Verhältnis der Hohenzollern zum Faschismus*, „Zeitschrift für Geschichtswissenschaft”, 29: 1981, zes. 10, s. 917-939.
- Hechberger W., *Adel, Ministerialität und Rittertum im Mittelalter*, München 2004.

- Herzog W., *Prinz Heinrich von Schoenaich-Carolath. Realist und Visionär*, Hamburg 1999.
- Hindelang F., *Großherzogin Luise von Baden. Der Lebenstag einer fürstlichen Menschenfreundin*, Karlsruhe 1925.
- Hładkiewicz W., Polak R., *Hermina z Zaboru, ostatnia żona cesarza Niemiec Wilhelma II*, Politechnika Zielonogórska – 1997.
- Hohenzollern v. H., *Days in Doorn*, London 1928.
- Hohenzollern v. H., *Der Kaiser und ich. Mein Leben mit Kaiser Wilhelm II im Exil*, Göttingen 2008.
- Jurek T., *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV w.*, Poznań 1996.
- Klopsch C.D., *Geschichte des Geschlechts von Schönaich*, t. 3, Glogau 1853.
- Konopnicka M., *Między habsburskim dziedzictwem a pruską rzeczywistością – praktyka nadawania tytułu baronowskiego na Śląsku po 1740 r.*, [w:] *Młodsza Europa od średniowiecza do współczesności*, red. J. Jurkiewicz, R. M. Józefiak, W. Strzyżewski, Zielona Góra 2008.
- Kuczer J., *Obsada urzędów starościńskich w dziedzicznych księstwach śląskich w obliczu absolutyzmu cesarskiego (1629-1741)*, [w:] *Młodsza Europa. Od średniowiecza do współczesności*, red. J. Jurkiewicz, R. Józefiak, W. Strzyżewski, Zielona Góra 2008, s. 273-286.
- Kuczer J., *Od glorii do upadku. Osadnictwo szlachty tytularnej na Śląsku po wojnie trzydziestoletniej na przykładzie rodziny hrabiów von Dünnewald*, „Studia Śląskie”, 68: 2009, s. 93-116.
- Kuczer J., *Szlachta w życiu społeczno-gospodarczym księstwa głogowskiego w epoce habsburskiej (1526-1740)*, Zielona Góra 2007.
- Lindenberg P., *Kaiserin Auguste Viktoria. Ein deutsches Volksbuch*, Berlin 1933.
- Lindenberg P., *Wir denken seiner. Zum 75. Geburtstage des Kaisers*, Berlin (po 1941).
- Majchrzak J.P., *Hermine von Reuss (1887-1947)*, [w:] *Znani zielonogórzanie*, red. H. Szczegółka, Zielona Góra 1999, s. 129-137.
- Majchrzak J.P., *Na peryferiach historii*, Żagań 2005.
- Reibnitz v. K., *Wilhelm II. und Hermine. Geschichte und Kritik von Doorn*, Dresden 1929.
- Schmidt B., *Die Reussen. Genealogie des Gesamthauses Reuss Älterer und Jüngerer Linie sowie der ausgestorbenen Vogtslinien zu Weida, Gera und Plauen und der Burggrafen von Meissen aus dem Hause Plauen*, Schleiz 1903.
- Seelmann W., Klässel O., *Das Recht der Familienfideikommisse und anderen Familiengüter*, Berlin 1920.
- *Spisy dóbr ziemskich księstwa głogowskiego 1671-1727*, oprac. J. Kuczer, W. Strzyżewski, Warszawa 2007.

- Strzyżewski W., *Herby i tytuły. Pieczęć szlachecka w księstwie głogowskim (XVI-XVIII wiek)*, Zielona Góra 2009.
- Toom den T., Klein S.M., *Hermine – die zweite Gemahlin von Wilhelm II*, Greiz 2007.

Witryny internetowe:

<http://www.documentarchiv.de/nzjh/1806/rheinbundsakte.html>, 02.07.2009.

http://www.preussen.de/de/geschichte/1888_wilhelm_ii./prinzessin_hermine.html, 16.10.2009.

<http://www.munzinger.de/search/document?coll=mol-00&id=00000018877&type=text/html&qid=query-00&qnr=4&template=/templates/publikationen/document.jsp&preview=>, 29.09.2009.

<http://fotomedia.republika.pl/hermina.html> (tekst autorstwa J.P. Majchrzaka – Hermine von Reuss 1887-1947, ostatnia „cesarzowa” Niemiec), 17.10.2009.

Zusammenfassung

Die in der Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Zielonej Górze (Öffentliche Woiwodschafts- und Stadtbibliothek in Zielona Góra) unter der Bezeichnung „Archiwum Herminy von Reuss“ („Archiv Hermina von Reuss“) aufbewahrten Materialien sind ein Teil des nach 1945 zerstreuten Archivs der Familie von Schönaich-Carolath sowie des persönlichen Archivs Hermina von Reuss. Sie wurden 1971 von Grzegorz Chmielewski, dem damaligen Leiter der Bibliothek, aufgefunden, einem privaten Besitzer abgekauft und anschließend in den Lagern der Einrichtung gesichert. Die ersten Versuche einer Systematisierung unternahm in den siebziger Jahren der Historiker und Mitarbeiter der Bibliothek, Jan Sczaniecki. Die Materialien waren allerdings keinesfalls chronologisch, sondern nur teilweise in thematischer Hinsicht geordnet, woraufhin man beschlossen hat, die Sammlung vollständig und nachvollziehbar neu zu organisieren, sodass sie den Interessierten zugänglich gemacht werden kann.

Das „Archiv Hermina von Reuss“ in Zielona Góra umfasst vor allem Korrespondenz zwischen den mit dessen Begründerin verbundenen Familien: eben der von Schönaich, Hohenzollern, Prittwitz und Graffron aus der Zeit vom Ende des 19. Jahrhunderts bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges.

Das Ganze ist eine Auswahl an Briefen und unterschiedlichen anderen, mehr als ein Jahrhundert lang in Saabor gesammelten Materialien: Interviews, Fotografien, Pressematerialien. Das Archiv der Familie hatte sich früher einer viel längeren Geschichte und eines reichhaltigeren Inhalts erfreut, doch durch die Ereignisse der Jahre 1944-45 und Plünderungen in den deutschen Adelshäusern in Schlesien wurden die meisten Sammlungen dieser Art zerstört oder gingen verloren.

Im Archiv wurden vor allem Unterlagen und Abschriften von Akten der Familie der Freiherren von Schönaich und der Fürsten von Carolath aufbewahrt. Sie nahmen den Gutshof Saabor im Jahre 1783 in Besitz, mitsamt allen dort befindlichen Dokumenten, gesammelt noch von den früheren Eigentümern, den Familien: Tschammer, Dünnewald und Cosel. Diese Dokumente konnten teilweise gerettet werden und befinden sich jetzt im Państwowe Archiwum w Zielonej Górze (Staatsarchiv in Zielona Góra).

Hermina von Reuss war niemals die einzige Eigentümerin von Saabor, denn das Vermögen ihres Ehemannes wurde von deren beider Kinder geerbt. In Besitz nahm sie den Gutshof im Jahr 1920, nach dem Tod ihres Mannes Johann Georg. Sie verwaltete Saabor, bis ihr Sohn, Hans Georg (genannt Hanorg) volljährig wurde. Er war das älteste Kind des Fürstenpaares.

Die Geschichte Hermina von Reuss und deren Beziehung zu Schlesien, Zielona Góra und vor allem dem gut verwalteten Gutshof Saabor wurde nicht nur in monografische Veröffentlichungen untersucht, sondern auch in interessanten Beiträgen, die in der Einführung erwähnt wurden. Sie stützten sich nicht nur auf faktografischen Materialien, sondern auch auf eine soziologische und psychologische Analyse von Herminas Leben. Diese basierte vor allem auf dem oft zerstreuten Epistolarium der Familie. Die dort angeführten Informationen sind nicht nur attraktiv für den Leser; sie helfen vor allem, die Mentalität des Milieus zu rekonstruieren, in dem „Wilhelms zweite Ehefrau“ lebte, aber auch deren eigene Weltanschauung.

Die in diesem Beitrag berührte Thematik ist den Regionalhistorikern aus Zielona Góra sehr gut bekannt und wurde von ihnen eingehend analysiert.

Die vorliegende Veröffentlichung soll in Zukunft durch einen ähnlichen Beitrag ergänzt werden, gestützt auf ein analoges Material aus dem Staatsarchiv in Stary Kisielin.

Übersetzung von Grzegorz Kowalski

ISBN 978-83-88336-74-4